AD SEPTVAGINTA DVAS PVLCHERRIMAS QVAESTIONES POLITICAS, QVAS Ptolomæus Philodelphus Aegyptiorum Rex, LXXII. ſacræ ſcripturæ interpretibus propoſuit, & ad quas illi ſapientiſſimè prudentiſſimeque reſponderunt, Commentarius nouus: ita conſcriptus, vt omnibus in republica verſantibus, maximè autem Principibus atque Magiſtratibus qui rempubl. gubernant, vel aliquando eam adminiſtraturi ſunt, eorundemque Conſiliarijs & Miniſtris vtilis atq; iucundus erit?

Authore Iacobo Middendorpio Theologo & Iuriſperito.

Dauid Rex de optimè conſtituta republ. Iudæorum, Pſ.147.

Non fecit taliter omni nationi: Iudicia & iuſtitias ſuas manifeſtauit eis.

MONASTERII VVESTPH.

Excudebat Lambertus Raſsfeldt.

Anno M. D. XCIII.

Cum Gratia & Priuilegio, &c.

REVERENDISSIMO ET ILLVSTRISSIMO PRINCIPI, AC DOMINO, DOMINO PHILIPPO SIGISMVNDO, Oſnabrugenſi, & Verdenſi Poſtulato Epiſcopo, Brunſvvigorum, & Luneburgenſium Regulo, &c. Principi ſuo clementiſſimo,

IACOBVS MIDDENDORPIVS εὐπράττειν.

Reuerendiſſime & Illuſtriſſime Princeps. Priſci Rom. Imperij ſingulare decus & ornamentum, latiniq́ ſermonis, & perſectæ eloquentiæ parens, multarumq́ præclariſſimarum rerum auctor, & de vniuerſa philoſophia, atq; bonis literis optimè meritus, Marcus Tullius Cicero, libro primo de natura Deorum, & libro ſecundo de Diuinatione, ac libr. tertio officiorum: Quærenti inquit mihi, multumq́ & diu cogitanti, quanam re poſſem prodeſſe quam plurimis, ne quando intermitterem conſulere reipublicæ, cum temp. non tenerem: nulla maior occurrebat, quam ſi optimarum artium vias traderem meis ciuibus. Magni exiſtimans intereſſe ad decus & laudem ciuitatis, res tam graues, tamque præſtantes latinis etiam literis contineri.

ideoq́, mihi explicandæ philoſophiæ cauſam attulit grauis caſus ciuitatis, cum in armis ciuilibus nec tueri meo more rempubl. nec nihil agere poteram: nec quid potius, quod me quidem dignum eſſet, agerem reperiebam. Dabunt igitur veniā mei ciues vel gratiam potius habebūt, quod ego tunc neq́, me abdidi, neq́, deſerui, nec afflixi, nec ita geſſi, quaſi homini, aut tempori iratus: neque ita porro aut adulatus, aut admiratus fortunam ſum alterius, vt me meæ pœniteret. Id enim ipſum à Platone philoſophiaq́, didiceram, naturales eſſe conuerſiones quaſdam rerumpublicarum. Quod cum accidiſſet noſtræ reipubl. tum priſtinis orbati muneribus, hæc ſtudia renouare cœpimus: vt & animus moleſtijs hac potiſſimum re leuaretur, & prodeſſemus ciuibus noſtris qua re cunq́, poſſemus. In libris ſententiam dicebamus, concionabamur, philoſophiam nobis pro reipub. procuratione ſubſtitūtam putabamus, & cum minimè videbamur, tū, ne otio langueremus, maximè philoſophabamur. Itaq́, plura breui tempore euerſa, quam multis annis ſtante repub. ſcripſimus. Hortata eſt etiam, vt me ad hæc conferrem, animi ægritudo, quam nulla ratione melius leuare poteram, quam ſi me, non modo ad legendos libros, ſed etiam ad totam philoſophiam pertractandam darem.

Qua in re M. Tullium admodum prudenter egiſſe ſapientiſſimi viri profitentur. Alioqui enim ille grauius forſan, ob fortunæ varietatem, & æmulorum potentiam, impegiſſet: & nos pretioſiſſimis illis libris, quos de philoſophia tunc conſcripſit, caruiſſemus.

Et tam reipubl. quam ipſi Ciceroni optandum fuiſſe arbi-

arbitrantur, ſi otium philoſophicum ad negotia publica, etiam coactus, nunquam retuliſſet. Hoc enim dudum fecit, illas contemplationes, quas magno animo in eloquentia & philoſophiæ ſtudijs conceperat, quæq́; humano generi, in omnem euentum, magno vſui, auxilio, & ſolatio eſſe potuiſſent, publicis curis atq; negotijs impeditus, abſoluere non potuit: ipſe vero capite ſuo roſtra, in quibus antefloruerat, non cruentaſſet. Quod M. Tullij factum, multos philoſophos, & orthodoxos patres, ſi tempora ſic poſtulare viderentur, imitatos comperio. Equidem Ciceronem ſemper meritò admiratus fui, & illius de philoſophia, atq; eloquentia præſtantiſſimos libros deuorare concupiui, neq; hoc ipſius conſilium aſpernandum duxi. Abſq; arrogantia dictum, à primo tempore ætatis, in ſtudio earum artium, quæ & re ſunt ipſa, & appellantur bonæ, operam curamq́; libenter conſumpſi. Etſi in his progreſsionem aliquam feciſſe, vel aliquid conſecutum me eſſe profiteri non auſim: tamen ſecutum diligenter præ me fero. Quæq́; varia lectione, & aſsiduo ſtudio collegeram, ante complures annos, amicorum precibus, & eorum qui auctoritate valebant voluntate, publicæq́; ſalutis amore impulſus, typis excuſa in lucem edidi.

Tandem, neſcio quo fato, à libris, & à profeſsione atq; commentatione ſcholaſtica, ad publica negotia, & aulicam miſeriam prĕmaturè abreptus, cætera quæ inchoaueram, perficere nequiui.

Donec in florentiſsima quondam Prouintia Colonien. apud quem florem ætatis detriui, infelices hæ turbæ & bellorum clades ingraueſcerent. Tunc propter diuerſa hor-

ſa hominum iudicia, & varias ſuſpitiones, quæ in magnis mutationibus plerunque incidere ſolent, tempori nonnihil cedendum, & ad liberale otium ſcholaſticum, atque ſtudia literarum, Marci Tullij exemplo, redeundum duxi. Nec tamen me abdidi, nec patriam vnquam deſerui: at vbi, & quoties, & qualitercunque dabatur, Deo, & conſcientia teſte, fideliter & ſyncere ſeruiui. Et per iſtam occaſionem à grauioribus occupationibus publicis liberior, iam ante à me æditos libros recognoui, & locupletaui. Nam creſcentibus annis, confirmatoque aſsidua lectione & longo vſu iudicio, multa expoliri & augeri ſolent. Siquidem δευτεραὶ φροντίδες ſapientiores eſſe conſueuerunt. Reliqua, quæ antè non potueram, perpurgaui. Cumque ante annos, ni fallar, decem, in vtiliſsima & iucundiſsima illa hiſtoria Ariſteæ, de ſcriptura ſacra per LXX. Interpretes translatione, ex Græcis, & Latinis exemplaribus, orthodoxorum patrum & hiſtoricorum libris, reſtituenda & repurganda occuparer: LXXII. pulcherrimas quæſtiones politicas, quas Ptolomæus Philadelphus, celebratiſsimus Aegyptiorum Rex, LXXII. illis Interpretibus, poſt perfectum translationis opus, propoſuit, eidem hiſtoriæ aſſcriptas inueni. Quæ mihi tantoperè placuerunt, vt quantum temporis illius inopia ferebat, breui commentario illuſtrarem.

Hic labor cum doctiſsimis quibuſque haud diſpliceret, quicquid interim iſtius materiæ in ſacris & profanis hiſtorijs & claſsicis ſcriptoribus obſeruaui, quæque ipſe in republ. in diuerſorum principum aulis, vidi & ex-

& expertus ſum, huc, tanquam in locos quoſdam communes, digeſta, nunc tandem in hanc formam redegi.

Per quæ ſi amicorum voluntati, materiæq́; dignitati per omnia ſatisfactum non eſt, aliqua ſaltem ex parte id me conſecutum ſpero, vt candidi lectores non mediocrem hinc fructum ſint conſecuturi. Hic enim breui compendio demonſtratur: Omne Imperium à ſolo Deo proficiſci, ſoliuſque Dei numine, conſilio, & voluntate Imperia, regna, & principatus naſci, augeri, & retineri, eius denique offenſione rurſus labi & concidere.

Qualiter, Deo authore, inchoanda, & adminiſtranda, amplificanda, & exornanda ſint Imperia, quis ſit optimus regnandi modus, quomodo Princeps ſeipſum, & ſubditos rectè gubernare, & ſic vitam atque mores ſuos componere poſſit, vt Deo charus, & omnibus gratus exiſtat, oppreſſamque rempublicam liberare, perturbatam reſtituere, & florentiſſimam reddere, vt pater patriæ appelletur, quomodo authoritatem & beneuolentiam ſibi comparare, alios principes ſibi deuinctos ſubditoſque ſuos obſequentes habere queat, vt magno ſatellitio non indigeat, nec veneficia, nec inſidias, nec externum hoſtem reformidare cogatur: quali familia, quibus amicis, atque Conſiliarijs, & miniſtris vtendum, quibus potiſſimum rebus occupari, quas cauere debeat: de veræ religionis, & ſapientiæ, iuſtitiæque cultura, de virtutibus ipſis, atque officijs, à quibus conſtanter honeſteque

viuendi præcepta ducuntur, de acquirenda prudentia, de exercenda vera liberalitate, de conuiuiorum modo, de verorum amicorum & adulatorum diſcrimine De vtraque fortuna moderatè ferenda, de vectigalibus, & tributis, atq; exactionibus, de cauenda ſuperbia, de ira cohibenda, de comprimendis voluptatibus, de Iure dicundo, & adminiſtranda iuſtitia, puniendiſq; delictis, de ſuſcipiendis, atq; gerendis bellis, ac diſciplina militari: qualem ſe domi & foris, priuatim & publicè, in pace & in bello, erga Deum, erga parentes, & præceptores, erga cognatos, & amicos, erga vicinos & ſubditos ſe gerere conueniat, pertractatur. Vt non vtilis tantum iſta lectio, verumetiam iucunda ſit futura. Quem Commentarium tibi potiſſimum Illuſtriſſime Princeps, dedicare volui. Quantum enim ingenio, quantum ſingulari humanitate, & ſupra ætatem prudentia, quantum probis moribus, & vitæ honeſtate valeres, quantum virtutis, & ſapientiæ, ac iuſti Imperij deſiderio flagrares, ex aliorum ſermonibus acceperam, & nuper, cum ex ſupremi orbis Chriſtiani Magiſtratus mandato, legationis munus apud te obirem, cognoui. Quare in amorem tui rapiebar, & qua re egregiam indolem, & raros virtutum igniculos, qui in te elucent, promouere poſſem, cogitare cœpi. Non abs re veteres tradiderunt: Nihil eſſe difficilius quam rectè Imperare: ipſumq; regnum glorioſam quandam ſeruitutem, Alphonſus ſapiens ille Arogonum Rex, appellare ſolebat. Nam princeps qui vult munere ſuo perfungi, commiſſamq; ſibi eccleſiam & rempubl. aptè moderari, & immortali gloria circumfluere, ac in abun-

dan-

dantia bonorum, in pace, & tranquillitate verſari, hoc ſibi perſuadere cogitur, omnem feliciter adminiſtrandi rationẽ Dei præpotentis cultu, diuiniq́ Numinis placatione contineri, vt non ſolũ ipſe toto animo in Dei, cuius ipſe in terris Vicarius eſt, amorem, veramq́ religionem incumbat, & caſtiſsimis ardentiſsimiſq́ precibus Dei opem in conſilijs, & actionibus ſuis efflagitet, & quantum dignitate, tantum virtutis amplitudine excellat: verum etiam omne officium ſuum eo referendum putet, vt eccleſiam & rempub. ſuam florentem, ſubditoſq́ ſuos beatos & felices efficiat. Quod profecto, iſtis difficillimis & periculoſiſsimis temporibus, opus, hic labor eſt. Quo autem quicquè maius & laborioſius, pluribuſq́ difficultatibus implicatum eſt, eo pluribus auxilijs & adminiculis opus habet. Quando igitur alijs ſuccurrendi rationibus deſtituebar: præſentia hæc literaria adminicula, ad ſubleuandam iſtam molem, pio zelo, & optima voluntate, ſuppeditare decreui. Præterea Illuſtriſsimæ & vetuſtiſsimæ familiæ veſtræ ſplendor atq́ ſerenitas, maiorumq́ glorioſa facta & exempla promeruerunt, vt eorum memoria omnium ſcriptis & libris crebrò, ad ædificationem poſterorum, renouetur. Glorioſiſsimi enim & Inuictiſsimi Rõ. Imperatores, & præclariſsima familiæ veſtræ lumina, Ottones Auguſti egregijs totum laudibus orbem compleuerunt, Imperijq́ ſui coronam clariſsimis gemmis, hoc eſt, inſigni in Deum pietate, ſingulari veræ religionis, & ſapientiæ, iuſtitiæq́ ſtudio decorauerunt, quod fundatæ & dotatæ per ipſos eccleſiæ, vniuerſitates, & ſcholæ literarum, veræq́ pietatis, & ſapientiæ officinæ.

 paſ-

paſſim teſtantur. Te vero diuina bonitas tot præclaris animi corporiſq; bonis cumulauit, illiſq; temporibus te in eccleſia & republ. florere voluit, vt Maiorum tuorum gloriam obſcurare poſſis. Omneſq; boni eam de te iam dudum ſpem conceperunt; te illam maximam occaſionem laudis, dignitatis, atque ſalutis minimè neglecturum, ſed daturum operam, vt cum ad maturam ætatem perueneris, Maiorum atque Deceſſorum tuorum virtutes & præclara facta exuperes. In difficilia & periculoſa tempora incidiſti, eccleſias quæ te in Epiſcopum, & patronum ſuum poſtulauerunt, multis difficultatibus implicatas reperiſti, fateor: ſed vetus prouerbium, & ab Illuſtriſſima veſtra familia vſitatiſſimum ſymbolum eſt:

Ex duris gloria.
Difficilia quæ pulchra.
Vincit iter durum pietas.
Inuia virtuti nulla eſt via.

Nec Maioribus tuis labores & pericula defuiſſe, hiſtoriæ commemorant: & nemo ex reliquis vicinis principibus eſt, qui non ſuis difficultatibus laboret. Et in hoc Commentario huiuſmodi remedia me indicaſſe puto, quibus difficultates iſtas, ne dicam lenire, ſed ſuperare queas. Olim Mardocheus Reginam Heſter, vt laboranti Iudæorum ſynagogæ magnanimè ſuccurreret, his verbis adhortabatur:

Quis nouit an propterea hoc tempore
tu perueneris ad regnum?

Ad Chriſtiani orbis capita, Reges, atq; Principes

virtutum tuarum fama peruenit, illi te propterea amare, vicinæ prouinciæ te alacriter intueri cœperunt. Confortare igitur, atq; vtiliter age, virtutes tuas explica, ſpartam quàm nactus es adorna, ad veræ orthodoxæ religionis, veræ ſapientiæ, veræq; iuſtitiæ culturam, ad eccleſiarum & ſubditorum tuorum ſalutem, & proſperitatem, (quæ in his tribus magna ex parte conſiſtit) omnia conſilia & ſtudia tua conuerte. Rex regum, & Dominus Dominantium erit tibi adiutor fortis, teq; in hoc mundo ampliſſimum & florentiſſimum, in cœlis vero beatiſſimum reddet, & apud totam poſteritatem ſemper honos, nomenq; tuum, laudeſq; manebunt.

Suſati 15. Calend. Iul.

Anno 1593.

Ad

Ad beneuolum Lectorem.

CAndide Lector. Aulus Gellius, vetus & celebris ſcriptor, cum Athenis degeret, miſcellaneum illud pulcherrimũ opus, quod ſuccisiuis horis, inter alia grauiora ſtudia collegerat, Noctes Atticas, appellauit. Præſentes lucubrationes meas, magna ex parte in VVeſtphalia ſucceſſiuè natas, VVeſtphalicas noctes inſcribere potuiſſem. Sed modeſtiore vocabulo Commentarij, atq; adeo noui, nomẽ imponere malui. Nã ſuperiorib⁹ annis cũ in Ariſtææ hiſtoria de ſcripturæ ſacræ per 70. Interpretes tranſlatione verſarer, ad eaſdem illas quæſtiones breuem Cõmentarium aſſcripſi, nec tũc Annotata hic repetenda duxi. Quem priorẽ Cõmentarium ſi tibi ante comparaſti: hunc illi coniunxiſſe nõ pœnitebit. Sin autem, hoc tantiſper fruere, donec diſtractis his exemplaribus, ex vtroq; vnũ opus effecero, quod Enchyridij loco circumferre poſſis. Hoc te rogatum velim, vt pro tuo candore perleges, recteq; intelligas, priuſquam iudices; nec quæ per me dextera gratis offeruntur, ſiniſtra rapias. Paulatim maiora, per Dei gratiam, accepturus. Nec enim hoc tempus, quo à publicis muneribus ceſſaui, in otio infructuosè tranſactum comperies. Apud omnis ſapientiæ & boni authorem Deum pios conatus precibus tuis promoue.

Ptolo-

Ptolomæi Philodelphi
Aegyptiorum Regis 72. quæſtiones.

1 Quomodo regnum incolume, & ſaluum conſeruaret vſq; in finem.
2 Qua ratione omnia rectè perageret.
3 Qualiter accipere & retinere poſſet veros amicos.
4 In ferendis ſententijs & pœnis infligendis qualiter rectè verſari queat.
5 Bellicis in rebus quomodo inuictus eſſet.
6 Hoſtibus vt formidulosus exiſteret.
7 Quid ſit ad vitam degendam optimum.
8 Regnum fœlix quomodo conſeruetur, & ad poſteros tranſmittatur.
9 Fortunam bonam & malam quomodo moderatè ferat.
10 Fortitudinis quis ſit finis.
11 Diues qua ratione permaneret.
12 Veritatem quomodo coleret, & mendacium fugeret.
13 Sapientiæ & doctrinæ qui ſint fructus.
14 Humanus & benignus quomodo exiſteret.
15 Regem qui mores doceant.
16 Pietas in quò conſiſtat, & quod ſit pietatis robur.
17 Regnandi modus & officium quod ſit.

18 Co-

18 Cogitationes quomodo bonas ſemper ha
19 In ſomnó vt quietus eſſet. (beat.
20 Indignum vt nihil ageret.
21 Imperium quod ſit optimum.
22 Inuidiam vt caueret.
23 Hoſtes vt ſperneret.
24 Glorioſus quomodo permaneret.
25 Glorioſum & magnificū eſſe apud quos
26 Quibus gratificandū ſit. (cōueniat.
27 Pulchritudine quid ſit dignius.
28 Gloria amiſſa vti recuperetur.
29 Abſq; triſtitia quomodo viueret.
30 Gloria vera in quó conſiſtat.
31 Prudentia vti comparetur.
32 Valetudini quid conducat.
33 Parētibus quomodo digna gratia repona-
34 Audiendi cupidus vt fieret. (tur.
35 Contra leges vt nihil ageret.
36 Cognationis quæ ſit vtilitas.
37 Intrepidus & abſq; metu vt eſſet.
38 Rationē rectā quomodo in prōptu habe-
39 Ignauiā & voluptates vt caueret. (ret.
40 Adulatores & ſimulatores fictos vnde co-
gnoſceret.
41 Negligētia maxima quæ eſſet in æducan-
dis liberis.
42 Patriæ cultor vt exiſteret.
43 In coniugio qualiter degendum.
44 Quomodo non deciperetur.
45 Iram vt caueret.

46 Con-

46 Conſilia bona quomodo caperet.
47 Philoſophari quid ſit.
48 Amicos quomodo inueniret apud ignotos.
49 Opera diuturna quomodo extruantur.
50 Sapientiæ qui ſint fructus.
51 Superbia quomodo caueatur.
52 Conſiliarijs quibus vtendum ſit.
53 Regi quid maximè ſit neceſſarium.
54 Orationis quis ſit finis.
55 Populis multis vt ſe rectè accõmodauerit
56 Triſtitia vt caueatur.
57 Inglorius & contemptibilis vnde quis efficiatur.
58 Seipſũ quib9 credere poſſet.
59 Regnum quid potiſſimum conſeruet.
60 Honor & gratia vt ſeruetur.
61 In bello vt animo tranquillo ſit.
62 Quomodo non ſeduceretur aut deciperetur verbis.
63 Virtutem cũr non omnes amplectantur.
64 Reges quibus rebus maxime inſiſtere debeant.
65 Magiſtratibus qui perficiendi ſint.
66 Belli duces quales conſtituendi.
67 Admiratione digna quæ ſint.
68 Reges quibus rebus occupari deceat.
69 Otia quomodo tranſigenda.
70 Conuiuia qualiter peragenda.
71 Vtrũ expediat naſci an creari principem.
72 In regno quid optimum & maximum ſit deq; Iure dicundo.

Ad quæſtionem 1. & 8.

QVOD VERAE RELIGIONIS, ET PIETATIS, ATQVE *virtutis cultura, Imperium florens atq; diuturnum efficiat.*

VETERES ſapientiſsimi viri, cum difficillimum & omnium maximum munus eſſe intelligerét, rectè imperare, & boni principis officio perfungi: triplici præſidio ſtatũ illius fulciri poſſe affirmabant. Nempe bonorum hominum coniunctione, familiaritate & conſuetudine, de qua 4. quæſtione agetur. Deinde maximarũ artium cognitione & diſciplina, de qua 31. quęſtione aperietur; & in primis religionis & pietatis, atq; virtutis ſtudio, de quo hic paucis commendabor. Antiquiſsimi poetę, & philoſophi, diuinarumque & humanarum hiſtoriarum ſcriptores vno ore, velut pro lege, tradiderunt: Imperia ope diuina fundari, augeri, & ea quæ iam ſunt opibus ſummis amplificata, deleri: Vt appareat eundem Deum, virtutis induſtriam, Imperij ornamentis amplificare, & ſuperbiam, Imperio & potentia inſoleſcentem, de illo ſtatu iterum deturbare. Id quod infinitis exemplis Queſt. 22

demonſtrari poteſt: & in tractatu de Rom. Imperij origine, incremento, atque inclinatione, data opera, perpurgaui.

Legum ergo & rerum publicarum conditores, omne Iuris fundamentum in religione collocarunt. Etſi veram religionem ſępe ignorabant: tolerabilius tamen eſſe crediderũt, ſpeciem aliquam religionis aſciſcere, quam omnem religionem negligere. Qui enim aliquam religionem habet, quamuis ea ſit minimè ſapienter inſtituta, credit ſaltem omnia diuina mente & numine completa, & res humanas à Deo animaduerti. Ideoque Dei metu fidem colit, à flagitio & ſcelere ſępè reuocatur: at qui nullam religionem colit, nec fidem ſeruat, nec humanitatem reuocat, ſed ſocietatem humanam dirimit, & ſtatum reip. intemperantia ſua peruertit.

Cum reges, & principes à Deo reliquis hominibus antelati ſint, & multis amplioribus beneficijs obſtricti: certè omne illorum ſtudium eſt ad religionem conferendum: quippe in quo omnium virtutum fons, & origo atque incrementum, rectus animi ſtatus, & publica ſalus continetur. Solus Deus & Imperij conditor, & moderator. Non poteſt ergo Rex ſapienter & aptè regnum moderari, niſi ſummum illum regem caſte veneretur, & colat.

Præſer-

Prȩſertim cum ad hoc à Deo principes conſtituti ſint, vt pacem & tranquillitatem inter homines, ſacratiſsimamq́ue DEI religionem, & ſyncerum cultum atque iuſtitiam tueantur, & conſeruent. Quod poſt Socratem, & Platonem Cicero in ſomnio Scipionis agnouit.

Princeps ergo munus diuinum in terris gerit, illiuſq́ue ſummi atque ſempiterni Regis adminiſter & vicarius eſt. Ideoq́ue Homerus Regum genus ad Iouem reuocabat: populorumq́ue paſtores Iouis ſatu procreatos Reges affirmat. Nihil eſt magis regium, quam ſtudium religionis & ſanctitatis. Regis enim virtus à Deo emanauit, & iccirco ad illius cultum, & gloriam eſt ardenti ſtudio præcipuè referenda. Humana namque ex diuinis colligata pendent. Qui ergo diuina potiſsimum intuentur, humana etiam per ſe conſequentur. Si ad humana tantum, ſine vllo reſpectu ad res diuinas, attenderint: inaniſsima ſpe deluſi, tã diuinis quam humanis ſpoliantur. Humana prudentia diuino conſilio deſtituta, nõ tam prudentia quam temeritas appellanda eſt. Fons bonorum omnium Deus eſt: qui igitur Deum prȩcipuè reſpiciunt, omniaq; vitȩ ſtudia ad illius cultum conferenda putant, omnium bonorum compotes fiunt.

Duo ſunt hominis munera, vnum eſt intelligere, alterum agere: alterutrum qui ſine ope diuina fieri poſſe credit, Chriſtianæ pietatis ignarus eſt.

Multò minus Rex ſapienter regnum gubernare poterit, niſi Dei præſidium imploret, niſi ſe totum ad imitationem Regis illius ſummi atque ſempiterni contulerit. Quo fiet, vt cœleſti ſapientia repletus, & diuino præſidio ſuffultus, munus ſibi aſsignatum prudenter obeat, & omnia negotia regni cum ſumma felicitate conficiat. Quare Deus in lege Moſis pręcipiebat Regibus, vt legem deſcriberent, vt firmiùs eorum memoria hæreret, atq; eam perpetua mente recolerent, & ſic numinis metu ſe ab omni flagitio continerent; &

Ioſuę 1. ita facilius luce diuina fruerentur. Ioſuę vero Moſis ſucceſſori ait: Ne recedat volumen legis huius ab ore tuo, ſed meditaberis in eo, diebus ac noctibus, vt cuſtodias ac facias omnia quæ in eo continentur. Quæ non illi tantùm ſanctiſsimo principi Deus præſcripſit, ſed omnibus qui ritè officio ſuo fungi, & populum ſapienter gubernare volunt: vt perpetuò Deum reuereantur, & colant, eiuſdemq; veram religionem conſeruent.

Dei enim cultor & amator rex nunquam erit diuina ope atque auxilio deſtitutus, ſed

ſplen-

ſplendore diuinæ ſapientiæ illuſtrabitur: ſi fremant vndique bella, omnia contra illum caſtra conſurgant, in totius mundi confuſione diuinam conſtantiam retinebit, cœleſti clypeo protegetur, & quæ alijs impoſsibilia videntur, facilimè felicisſimeq́; conſequetur.

Deus talibus prebet fortitudinem, & pugnat pro illis, cumq́; omnia auxilia deficiant, diuinum auxilium reſtat, 2. Paral. 16. & 20.

Subditos quoq; obſequentisſimos habent. Nam ſolus Dei timor cuſtodit hominum inter ſe ſocietatem Lactant. de Ira Dei. c. 12.

Memorabilis Dei vox eſt 1. Reg. ca. 2. Quicunque honorificauerit me, glorificabo eum; qui autem contempſerit me, erit ignobilis.

Diuinæ & humanæ hiſtoriæ profitentur: illas reſpublicas, quæ veram religionem, & iuſtitiam, atque pietatem coluerunt, tantiſper floruiſſe, dum eam ſanctè conſeruarent: vbi primum Dei cultus negligi, leges conculari, Iura perfringi cœperunt: Imperium ipſum labi cœpiſſe, atque tandem extinctum fuiſſe: Sic Athenæ Imperij naufragium fecerunt; ſic Lacedæmon pœnas dédit: ſic Carthago cecidit, ſic olim Roma ipſa multum à veteri maieſtate ſua amiſit. Sacræque literæ dirum exitium omnibus gentibus denunciarunt, apud quas illa, quæ prædixi, negligerentur.

Vide quæ 21, & 24.

Ideoque multá potentiſsima regna, multas florentiſsimas ciuitates à paruis hoſtibus mirabili modo inuaſas, atq; euerſas accepimus: iſtarum ciuitatum potius iniquitate, quam hoſtium virtute. Sic enim à Deo conſtitutum, atq; à natura comparatum eſt; vt quod virtute partũ fuit, obſcuretur flagitijs, quod acquiſitum induſtria, hoc ignauia amittatur. Ob contemptã veram religionem, neglectumq; ſyncerum Dei cultum, Iudęi à Deo mirificè affligebantur: cum eam reſuſcitaſſent, Deus eos liberauit, Iudic. 10 & ſeq.

Michas dicebat: Scio quod benefaciet mihi Dominus, cum habeam apud me Leuitici generis ſacerdotem. Iud. 17. Arca veteris teſtamenti apud quem cuſtodiebatur, diues fiebat: 2. Reg. 6. 1. Paralip. 13.

Sub pijs & religioſis Iudicibus atque Pontificibus vniuerſa reſpubl. Iudæorum floruit: ſub impijs verò atq; peruerſis afflicta eſt. Sicut hiſtoria lib. Iudicum atq; Regum teſtatur.

Quam diu Samuel Propheta gubernabat Iſrael in altiſsima pacę florebat. 1. Reg. 7.

Dauidem quoque Regem in omnibus fortunabat Deus 2. Reg. 8. Ideoque moribundus Dauid ad filium Salomonem aiebat: proficere poteris, ſi obſerues mandata, atque Iud[illegible]a quę præcepit Moſes. 1. Paral 22.

Et

Et Salomon parentis præcepto obediturus, à Deo ſapientiam precatur, Dei templum glorioſiſsimum extruxit, religionem amplificauit, viginti quatuor millia Leuitarum conſtituit, 1. Paralip 23 & lib. 2. c. 3. & ſeq.

Cyrus Perſarum Monarcha omnia regna ſe à Deo habere fatetur: ideo ad Dei cultum conuertitur, templum Hieroſolymitanum euerſum reſtitui mandat, vaſaq́; & munera ablata reddit, 1. Eſdræ. 1. & 2. Quare ob pietatis & iuſtitiæ ſtudium, glorioſus à Deo effectus eſt, & à Daniele propheta meruit erudiri. Illam templi reſtitutionem vicini populi impedire conabantur per calumnias, ſed Darius Rex Cyri mandata confirmat. 2. Eſdr. 6.

Cyri filius Cambyſes fratrem ſuū interemit, ſororem vxorem duxit, & poſt tyrannicè ſtrangulauit, Iudæos vexauit, atq; tyrannum egit: & intra primum annum Regni turpiter perijt. Sardanapali luxus, Imperium Aſſyriorum: Adulterium, Troianum regnum euertit.

Quid Nabochodonoſori, atq; Balthaſari ob contemptā & profanatam religionē acciderit, liber Danielis Prophetæ cōmemorat. Iurauit Dominus Dauidi, Regi Iſraelis: Si cuſtodierint filij tui teſtamētum meum, & teſtimonia mea, ipſi & filij eorum ſedebunt ſuper ſedem tuam, vſq; in ſeculum ſeculi Pſal. 132.

Et per Nathan prophetam illum ſic affatus

eſt: Ego tuli te de paſcuis ſequentem greges, vt eſſes Dux ſuper populum meum Iſrael, & fui tecum quocunq; ambulaſti & interfeci omnes inimicos tuos, feciq́ue tibi nomen, & requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod egredietur de vtero tuo, & firmabo regnum eius, & ſtabiliam thronum regni eius, vſque in ſempiternum. 2. reg. 7. Diligentiam & curam illiūs erga religionem vide. 1. Paralip. 15. 23. & ſeq. lib. 2. c. 5. Cum adulterium perpetraſſet Dauid, idem ille Nathan propheta ſic eum alloquitur: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Ego vnxi te in regem ſuper Iſrael, & erui te de manu Saul, & dedi tibi domum Domini tui, & vxores Domini tui in ſinu tuo, dediq́; tibi domum Iſrael, & Iuda, ſiue parua ſunt iſta, adijciam tibi multò maiora. Quare ergo contempſiſti verbum Domini, vt faceres malum in conſpectu meo? Quamobrem non recedet gladius de domo tua vſque in æternum: eò quod deſpexeris me, ſuſcitabo ſuper te malū de domo tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum eis in oculis ſolis huius. Tu feciſti abſconditè, ego notum faciam in conſpectu omnis Iſrael. Quia blaſphemare feciſti inimicos nomē Domini, propterea filius, qui natus eſt tibi morietur, 2. reg. 12.

Non

Non ſolum autem mortuus eſt ille puer, ſed longè maiora mala Dauid exercuerunt.

Primogenitus ſuus filius Ammon, quem valde amabat Dauid, ſorori ſuæ Thamar fœdum incæſtum attulit, 1. reg. 13.

Quam ob cauſam Abſalon, frater Thamar, Ammon trucidauit, eodem loco.

Abſolon patris regnum affectat, Dauid flens, nudis pedibus, & aperto capite, fugam capit. 1. reg. 15.

Et ad concubinas patris ſui Dauidis, Abſolon ingreditur. 2. reg. 16.

Rurſus Dauid per ſuperbiam numerari populum precepit. Mittitur ergo ad illum Gad Propheta dicens; Trium datur tibi optio, aut ſeptem annis veniet tibi fames in terra tua, aut tribus menſibus fugies aduerſarios tuos, & ipſi te perſequentur, aut ſaltem tribus diebus erit peſtilentia in terra tua. Elegit Dauid peſtem, mortui ſunt ſeptuaginta millia virorum, 2. reg. vlt.

Omnes igitur Reges & principes ad Dei timorem adhortatur Pſal. 2. Vos Reges intelligite, & erudiamini qui diligitis terram: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, ne fortè iraſcatur Dominus, & pereatis de via iuſta. Et Pſal. 68. Regna terræ cantate Deo & pſallite Domino.

Salomon filius & ſucceſſor Dauidis diligebat Deũ, & ambulabat in præceptis, patris ſui: apparuit ergo illi Dominus per ſomnium, nocte dicens: Poſtula à me quicquid volueris, vt dem tibi. Salomon poſtulat cor docile, & ſapientiam à Deo. Dixit ergo Dominus: Dedi tibi per ſapiens, & intelligens, in tantum, vt nullus ante te ſimiles tui fuerit in regibus terræ.

Et ſi ambulaueris in vijs meis, & cuſtodieris præcepta mea, ſicut fecit pater tuus, longos faciam dies tuos 3. reg. 3.

Omnes reges & reginæ admirabantur ſapientiam Salomonis, & ſuſcipiebãt illum, & munera maxima offerebant illi. Familiamque & menſam incredibilem alebat, tantaque fuit abundantia argenti in Hieruſalem, quanta lapidum, & diſputauit de natura lignorum, iumentorum, volucrum, reptilium, & piſcium ſapientiſsimè. Etſi libros illos Deus extare noluit. Habitabatque Iſrael & Iuda abſque vllo timore vnuſquiſque ſub vitæ atq; ficu ſua. 3. reg. 4. & 10.

Extructoque templo Domini, & regia ſua, iterum apparuit ei Dominus, dicens: Si ambulaueris coram me, ſicut ambulauit pater tuus in ſimplicitate cordis, & in æquitate, & feceris omne quod præcepi tibi, & iudicia mea ſeruaueris

uaueris

uaueris, ponam thronum regni tui, ſuper Iſrael in ſempiternum, ſicut promiſi Dauid patri tuo: ſi autem auerſione auerſi fueritis vos & filij veſtri, non ſequentes me, nec cuſtodientes mandata mea, & ceremonias quas propoſui vobis: ſed colueritis Deos alienos, & adoraueritis eos, auferam Iſrael de ſuperficie terræ, quam dedi eis, & templum quod ſanctificaui nomini meo, proijciam à conſpectu meo, eritque Iſrael in prouerbium, & in fabulam cunctis populis, & domus hæc in exemplum erit. Omnis qui tranſierit per eam, ſtupebit, & ſibilabit & dicet. Quare fecit Dominus ſic terræ huic, & domui huic? Et reſpondebunt: Quia dereliquerunt dominum Deum ſuum, & ſecuti ſunt Deos alienos, iccirco induxit Dominus ſuper eos omne malum hoc. 3. reg 9.

Poſtquam Salomon mulieribus paganis & idololatris contra Dei præceptum ardentiſsimo amore copulatus, idola earum venerabatur, eiſdemq; ſana extruebat, iratus eſt Dominus Salomoni, & dixit illi:

Quia habuiſti hoc apud te, & nõ cuſtodiſti pactũ meũ, & pręcepta quæ mãdaui tibi, dirũpens ſcindam regnũ tuum, & dabo illud ſeruo tuo: verumtamen in dieb. tuis nõ faciam, propter Dauid patrẽ tuũ, de manu filij tui ſcindã

illud:

illud: nec totum regnum auferam, ſed tribum vnam dabo filio tuo, propter Dauid ſeruum meum, & Hieruſalem quam elegi, 3 reg. 11.

Diuerſoſque inimicos excitauit Deus, qui contra Salomonem rebellarunt, & Ieroboam dedit decem tribus Iſraelis 3. reg 11. & 12.

Vnde liquet, quòd libido, & impietas, atque ingratitudo perdiderunt Salomonem.

Ad Hieroboam ait Dominus per prophetam: Te aſſumam, & regnabis ſuper omnia quę deſiderat anima tua, erisque Rex ſuper Iſrael, Si audieris omnia, quæ præcepero tibi, & ambulaueris in vijs meis, & feceris, quod rectum eſt coram me, cuſtodiens mandata & præcepta mea, ſicut fecit Dauid ſeruus meus, ero tecum, & ædificabo tibi domum fidelem, ſicut ædificaui Dauid, & tradam tibi Iſrael, & affligam domum Dauid ſuper hoc. 3. reg. 11. Poſtea vero Achias Propheta illi reſpondit: Ego te exaltaui, & feci te Ducem ſuper populum meum Iſrael; tu operatus es malè ſuper omnes qui ante fuerunt, & feciſti Deos alienos conflatiles, vt me ad iracundiam prouocares, me autem proieciſti poſt tergum tuum; icčirco ecce ego inducam mala ſuper domum Hieroboam, & percutiam mingentem ad parietem, & nouiſſimum in Iſrael, & mundabo reliquias domus Hieroboam, ſicut fimus mundari ſolet, vſque ad

ad purum. Qui mortui fuerint de domo Hieroboam in ciuitatibus, eos comedent canes, qui autem mortui fuerint in agro illos comedent aues cœli. 3. reg. 14.

Ezechias Rex Deum venerabatur, idola ſubuertit, veram religionem reſtituit: curauit ergo illum Deus à graui infirmitate corporis & Dominus erat cum eo, & de hoſtibus, qui ſub impijs Regibus Iſraeli dominabantur, gloriosè triumphauit 4. reg. 18. & ſequentib. effecitque illum Deus diuitem, & inclytum valde. 2. Paral. 32 Sed quia legatis Babyloniorum omnem ſuppellectilem, omneſque theſauros Regios ſuperbè oſtenderat: Audi, inquit Iſaias Propheta, ſermonem Domini: Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ ſunt in domo tua, & quæ condiderunt patres tui, vſque in diem hanc, in Babylonem, non remanebit quicquam, filij tui erunt eunuchi in palatio Regis Babylonis. 4. reg. 20.

De Ezechiæ Regis filio Manaſſe legitur 4. reg. 21. Quia Manaſſes fecit abominationes peſſimas, & peccare fecit etiam Iudam in immunditijs ſuis propterea hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Ecce ego inducam mala ſuper Hieruſalem, & Iudam, vt quicunque audierit tinnient ambæ aures eius, & extendam ſuper Hieruſalem funiculum Samariæ, & pondus domus

Achab,

Achab, & delebo Hieruſalem, ſicut deleri ſolent tabulæ. Dimittam vero reliquias hæreditatis meę, & tradam eas in manus inimicorum eius, eruntq; in vaſtitatem, & rapinam cunctis aduerſarijs eius. Ipſeq; Manaſſes cathenis ferreis ligatus in Babylonē abductus eſt: ſed poſtquā abiecta falſa religione verā inſtaurauit, à Deo in regnum reſtituitur. 4. reg. 21. & 2. Paral. c. 33.

Sub Aſa pio rege, regnum Iudæorum floruit, & amplificabatur, pacem Domino largiente, 2. Paral. c. 14.

Ioſaphat pietas & religio fecerunt glorioſum, 2. Paralip. 17.

Ieſabel impia & iniuſtiſsima regina, quæ maritum Achab regem Iudæorum ſeduxerat, & innocentem Naboth per falſos teſtes occiderat, vt bona illius vſurparet, à canibus deuoratur. 4. reg. 9.

Iehu Regi ob pietatem addicitur regnum in quartam generationem. Ille enim Baal deſtruxit, templum eius latrinam effecit, ſacerdotes ipſius aſtu occidit, 4. reg. 10.

Ioſias ſuſtulit idola, quędam ſepulta combuſsit, legemque Dei reſtituit, ideoq; fœliciſſimus fuit, 4. reg. 23.

Quia diligit Deus Iſrael, & vult ſeruare in æternum: iccirco propoſuit de ſuper eū regem, ait Regina Saba ad Salomonem, 2. Paral. 9.

Quod

Quod religio omnibus rebus proponenda ſit, omniaq; à cultu & inuocatione Dei inchoanda, in tractatu de religione demonſtraui.

Lactant. firmianus lib. 2. c. 1. Non abs re miratur, quod Deus, qui ſolus coli debebat, in tantam apud homines obliuionem venerit, vt ferè totus negligatur. Mutataq; religione aurei ſeculi felicitatẽ quoq; mutatã affirmat lib. 5. c. 5. Ex ſyncero cultu Dei, omne bonũ hominibus prouenire, affirmat diſertiſsimus ille Iudæorũ Philo, in tit. quod deterius potiori inſidietur. Hoc pręcipuum Principis munus eſſe, vt pura conſeruetur religio, per quam Deus propitiatur, quod ſine propiciato Deo reſp. rectè adminiſtrari nõ poſsit, probat Mar. Salomon. lib. 2. de principatu. Diuinũ numen obſpretam neglectamq; religionem hominibus iraſci poetæ atq; philoſophi agnouerunt: dũ Deos Troiam amicam ciuitatem deſeruiſſe, atq; ob adulterium Paridis euerti paſſos fuiſſe commemorant, Auguſtin. lib. 3. ciuit. Dei. c. 3.

Perſius Satyr. 2. Iuuenal. Satyr. 11. & 14. aſſeuerant, tunc Deos reipub. magis propitios fuiſſe, cum puriore religione colerentur, Vbi de Iudęis ſatyra 14. loquens ait:

Quidam ſortiti metuentem ſabbata patrem,
Nil præter nubes, & cœli numen adorant:
Iudaicum ediſcunt, & ſeruant ac metuunt Ius,
Tradidit arcano quodcunq; volumine Moſes.

Virgi-

Virgilius in Bucolicis Egloga. 3.

A Ioue principium, Iouis omnia plena.

Aenead. 1.

At ſperate Deos memores fandi atque nefandi.

Idem lib. 2.

Heu nihil inuitis fas quemque fidere diuis,
Quid tantum inſano iuuat indulgere labori?
O dulcis coniunx non hæc ſine numine Diuûm
Eueniunt. Et lib 6.
Si te fata vocant, aliter non viribus vllis
Vincere, nec duro poteris conuellere ferro,
Vicit iter durum patriæ.

Et Aeneas in libro Maphæi ad Turnum à ſe occiſum, quod Dijs repugnaſſet:

Diſce Iouem revereri, & iuſſa faceſcere Diuûm,
Magnum etenim capit ira Iouem, memoreſque malorum;
Sollicitat vindicta Deos.

Horat. lib 3. carm. Ode. 6.

Delicta maiorum immeritus lues.
Romane, donec templa refeceris,
Adeſque labentes Deorum, &
Fœda nigro ſimulata fumo.
Dijs te minorem quod geris, Imperas.
Hinc omne principium, huc refer exitum
Dij multa neglecti dederunt
Heſperiæ mala luctuoſæ.

Quan-

Quanquam Deus gentium idola aboleri præceperat: tamen qui temerè hoc fecerant, grauiter à Deo propter violatum Numen puniti fuerunt. Sicut in Adagio, Aurum Tholoſanum habet, videre eſt. Quam exitioſum fuerit Balthaſaro & Antiocho, quod templum & fana ſacra profanaſſent, Danielis, & Machabæorum hiſtoria declarat.

L.7.D. de officio proconſulis mandatur, vt proconſul veniens in vrbes inquirat: an ſarta tecta ſint, an aliqua reformatione indigeant. Appius Claudius cenſor, cum ſacra Herculis ad ſeruos retuliſſet, quarum Rotitij & Sinarij Pontifices eſſe debebant, ira Deorum luminibus orbatus eſt, & Potitiorum gens, quæ ſacra prodiderat, intra vnius anni ſpatium extincta fuit. l. feneſtella de ſacerdotijs Rom. c.2. P. Læ tus.c.3. Lactant.l.2.c.8.

Quicunque veram religionem coluerunt, fœlices & glorioſi fuerunt: contra facientes, infœlices & inglorij. quæſt.24. Piè regnum adminiſtrantes ſpem à Deo præclaram habent: quæſt.50. Honor & regnum virtute & pietate conſeruatur, ideoq; Deum colere, ac venerari, non ſolum Regi, ſed omnibus hominibus glorioſum eſt, quęſt 30.50.58.60. Superbia reddit inglorios quæſt.57.

Tertullian. in Apologetico contra gentiles. Aug. in libris de ciuit. Dei. Euſeb. lib.8.c.13 &

14. Rom. Imperium tranquillum & fœlix fuiſſe demonſtrant, quando veram Chriſtianam religionem fouebant: ſed cum eam perſequerentur, rempub. grauiter perturbatam fuiſſe.

Conſtantinus Magnus quod ſublatis idolis veram religionem tueretur, domi & foris fœlix & longæuus fuit, & filios poſt ſe Cæſares reliquit. Alijs quibuſdam Chriſtianis Imperatoribus illa fœlicitas nõ contigit: vt diſcerent, non propterea Chriſtiani eſſe, vt in hoc mundo fœlices eſſent, ſed Chriſtiani fierent, vt rectè imperarent, & vitam ęternam conſequerentur. Auguſt. lib. 5. c. 25. ciuit. Dei.

Babylonij cum Danielem odiſſent, ſed nullam in eo culpam inuenirent, ex cultu veræ religionis calumniabantur, vt in Lacum Leonum truderetur. *Dan. cap. 6.*

Sub religionis prætextu Abſolon regnum affectauit, Nam 200. viros adduxit ſecum, quaſi ad ſacrificium, ignarus rebellionis *2. reg. 15.*

Hieroboam per falſam religionem regnum ſtabilire conabatur, ne populus amore veri cultus, ad Hieruſalem ventitaret: ſed per hoc regnum perdidit. Cumque ipſe in eo peccaſſet, & populo idololatrię anſam prębuiſſet, tota illius familia prorſus extincta eſt. *3 reg. 14. & 15.*

Vnde multi exemplum capere poſſunt: quod politica illa ſapientia cum Deo iocari mi-

miſerabilē exitum habere ſolet. Deus nō irridetur. Memoratu quoq; dignum eſt Quod Ioſuę 22 legitur: Ruben, Gad, & Manaſſe dedit Moſes ſortem ſuam eis Iordanem, ab initio victoriæ; voluit tamen vt ſequerentur viri bellatores, fratres ſuos, donec & ipſi ſuas ſortes acciperent. Reuerſi ergo in ſuas ſedes, Ruben, Gad, & Manaſſe, ędificarunt altare magnum; putauerunt alię tribus Iſrael quod hæreſim vel idololatriam vellent inchoare, ergo ſtatim contra eos pugnare voluerunt; ſed prius miſerunt legatos, ſacerdotem, & decē principes cum eo, qui cauſam interrogarent. Nihil egerunt temerè contra nō auditos. Cumq́; intellexiſſent, quod pio zelo altare extruxiſſent, vt illa cæremonia poſteris ſuis exemplum doctrinę, & teſtimoniū veritatis relinquerent; laudauerunt eos. Quod olim apud Priſcos cū parua adhuc eſſent regna, & homines vtcunq; boni, Reges cum maieſtate regia ſacerdotij dignitatē cōiunxerint, religionemq; & ſacrorum curā cum armis ſociarint, eidemq;, & Iudices, & oratores, & Imperatores, & ſacerdotes extiterint; poſtea vero cum regna exreſcerent, & amplificarentur, hominesq; malitioſi & vafri euaderent, vt vnus vtriq; muneri vacare nequiret, neceſſario ſacerdotis officiū à Regio munere diſtinctum fuerit, vt alterum alterius ope firmaretur, Regūq; inſolentia ſacerdotij pietate & religione frenaretur: & peſsime

tunc regibus ceſsiſſe, ſi ſacris nimium ſeſe immiſcerent, & quid in rebus ſacris Regi permiſſum atq; prohibitum ſit: qualemq; in religionis negotijs praſtare debeat, ne ſit vel ſuperſtitioſus, vel profanator, ex profeſſo diſſerit *Hieron. Oſorius lib. 7. de Inſtitutione Regis.*

Ad quæſtionem 2.

DE IVSTITIA.

IVSTITIAM ante omnia colere Principem decet, & 15. reſpondit. Iniuſtitiam verò priuationem vitæ 18 appellat. Hanc Dei munus eſſe 63. affirmat. In iuſtitiæ ergò cultura & ſtudio omnes Principum curæ & cogitationes, omnes labores atq; vigiliæ, omnia deniq; ſtudia conſumenda ſunt. Iuſtitia namq; à principio reges creauit, & ornauit, atque ad ſummam amplitudinem decoris & dignitatis euexit, ea populorum vulnera ſanat, motus omnes comprimit, pacem & otium conſtituit, vires reipub. firmat, opes & Imperium auget, Dei numen piè atq; ſanctè veneratur; Nullum eſt enim ſacrificium Deo acceptius, quam iuſtitiæ munus, nulla gens, nulla ciuitas, nullus hominum cœtus, nulla domus, ſine iuſtitia ſalua conſiſtere poteſt. Hæc cœlum terræ deuinxit,

uincit, ima ſummis amore coniungit, omnes homines, ne dicam, omnes mundi partes mirabili fœdere connectit. Omnes qui iuſtitiam colunt, Deo chari ſunt, & opibus diuinis augentur: ſunt enim Deo ſimillimi: contra, qui iuſtitiam violant, cum à Deo valde diſsideant, ſunt illi odioſi atque inuiſi. Quod ſi omnibus qui beati eſſe volunt iuſtitia vnice colenda eſt; multò certè magis regi, cui hoc munus præcipuè impoſitum eſt, vt non ſolum ipſe iuſtus ſit, ſed vniuerſam remp. iuſtitię ornamentis afficiat, & tanquam ſol in mundo iuſtitię atque ęquitatis ſplendore coruſcat.

Deus iuſtos amat, & iucundiſsimis bonis afficit. *quæſt 15 & 18.*

Ex pietatis & virtutis atque iuſtitiæ & diſciplinæ cultura regnum diuturnum & florens permanere, *quæſt. 9 & 8. docetur.*

Quod iuſtitia ſit virtus Regia, quod ea Regibus perquam neceſſaria ſit, quodq́; Reges in iure dicendo verſari, atq; incorruptos Iudices conſtituere debeant, *quæſt. 72. dicetur.*

De iuſtitię veræ & falſæ diuinæ & humanę origine, progreſsionibus, & incremento. De cauſa efficiente, materiali, forma, & fine, atque effectis, in tractatu de iuſtitia, ediſſerui.

Ad quæſtionem 3.

VT SIBI BENEVOLENTIA EX BEnemeritis ſubditorum animos deuinciat.

CICERO in lib de petitione conſulatus hac potiſsimum via ad honores & magiſtratus conſcendi affirmat, ſi qui eos appetit fauorem ſibi, beneuolentiamque conciliet.

Qui volunt firmum eſſe ſolium, hilaritate & gratia vultus plenos exhibeant: ne per arrogantiam rigidi plebis odium incurrant. Raba: ad Prouerb.

Affabilis eſſe, vel metu & voce amabilis.

Conuenit Regibus atq; principibus qui ſe charos vniuerſis eſſe ſtudent, faciles aditus habere, multa ſigna benignitatis oſtendere homines nominatim appellare, dare ſigna letitiæ cũ eos in fœlicitate verſari vident, præ ſe ferre mœſtitiam, cum incommodis vexatos animaduertunt, beneficiorum gratiam ipſis referre.

Illa ad amorem alliciunt atq; inuitant, quod 21. confirmat.

Humilitas quoque beneuolentiæ conciliatrix eſt, vt ſe quis ſi non inferiorem ſaltem ne ſuperiorem alijs efficere conetur, reſpondet. 48.

De Abſolon filio Dauidis Regis narrat ſcriptura

ptura ſacra, quod tum ille regnum patris affe-ctaret, mane ſteterit iuxta introitum portæ, in via, & quibuſcunque negotium erat ad Regem humaniſsimis verbis allocutus fuerit, ſeque eis auxilio futurum promiſerit, vt facile & iuſtum iudicium conſequerentur, manum porrexerit, & oſculatus ſit. *2. reg. cap. 15.*

Ex ſuperbia contemptus & vituperationes ſequuntur. *quæſt. 57.*

Quantum vtilitatis & præſidij apportet, & quantopere neceſſaria ſit Principibus beneuolentia & amor ſubditorum. *Vide quæſtio. 23. & 53.*

Ad quæſtionem 4.

DE POENIS DELICTORVM.

MAGNA virtus eſt, & principem maxime decet, clementia, atque benignitas, ſi cum amabili ſeueritate coniuncta ſit: *quod infra quæſtione 14 audietur.*

Leges quæ de pœnis delictorũ loquuntur, ſunt fauorabiles. Publicè enim intereſt, ne delicta maneant impunita, & vt pax inter homines

conſeruetur. *Quint. Mandoſius ad regulam Cancel-cellariæ 34 quæſt 3.*

Fauore igitur publico pœnę introductæ ſunt, ne detur materia delinquendi. *Miſing. conſil. 42. Iaffred. deciſ. 217.*

Et in infligendis pœnis delictorum, verſatur vtilitas duplex, publica & priuata: vt peccata coarceantur, tollatur improbitas, innocentia conſeruetur, & conſolentur illi qui damnum paſsi ſunt. *Oldrad. conſ. 1.*

Princeps gladium iuſtitiæ habet à Deo, ad conſolationem bonorum & terrorem malorum. Si ergo malos non punit, quando poteſt, nocet reipub. quam improborum audacia perturbari ſinit: nocet bonis, qui iniuria afficiuntur; nocet ipſis malis, qui peiores euadunt. *Gratianus 23. quæſt. 4. & 5.*

Sine vltrice Iuſtitia ne Iouem quidem rectè Imperium adminiſtrare, poetæ tradiderunt.

Nam veniæ facilitas incentiuum eſt delinquendi. *Io. Neuizanus lib. 1. ſyluæ nupt nu 75.*

Quibus pœnis vtimur contra delinquentes, ne quid poſthac tale committant ipſi, cęteri vero ſint ad delinquendum tardiores. *Cicero lib. 1. offic.* Quod pluribus verbis & exemplis in commentario priori ad hanc eandem quęſtionem ſuperioribus annis demonſtraui.

Principis ergo officium eſt: bonos fouere, &

am-

amplificare, reipubl. morbos pellere, & partes inſanabili morbo laborantes exſecare, ne ad vniuerſam rempublicam illarum contagio atque lues emanet. Nihil eſt enim hominum perditorum audacia & immanitate periculoſius, neq; magiſtratuum impunitate funeſtius.

Vbi ergo neq; vitæ ratio ab ijs, qui in repub. multum poſſũt exigitur, nec maleficia ſeuere puniuntur, ibi publica ſalus diu conſiſtere nequit.

Ideoque in Deo ipſo iram neceſſariam eſſe, quæ filios delinquentes paternè caſtiget, *probat. Lactant. in lib. quem de Ira Dei conſcripſit. Vbi cap. 17. inquit*, Surgimus ad vindictam, non quia læſi ſumus, ſed vt diſciplina ſeruetur, mores corrigantur, licentia comprimatur. Hæc eſt ira iuſta, quæ ſicut in homine neceſſaria eſt, ad prauitatis coertionem, ſic etiam in Deo, à quo ad hominem peruenit exemplum. Ira quę ad correctionem vitiorum pertinet, nec homini adimi debet, nec Deo poteſt, quia & vtilis eſt rebus humanis & neceſſaria.

Et cap. 18 eiuſdem lib. Vitioſa eſt in peccatis irę ſuæ prohibitio. Euadent enim ad maius malum, per impunitatem: quotidieq; ad maxima facinora proſilient, audaciaq; nutrietur. Non coercere igitur peccata, peccatum eſt: dummodo in tempore ac moderatè fiat.

Marius Salomonius lib 3 de principatu His

artibus boni efficiuntur ciues: pœnarum metu,& præmiorum pollicitatione. Diſciplina vero eſt, ſecundum Platonem, ea vitæ inſtitutio quæ in amorem virtutis paulatim inducit animum puerilem.

Propterea apud Rom. tot bella extitiſſe ait Cicero lib.2.offic.quæ remp. turbarint atq; afflixerint,quod ſcelera relinquerent impunita.

Lacedæmoniorum remp. funditus euerſam concidiſſe aiunt,quod ſcelera,etiam delata,nõ puniret; ideoq; flagitiorum multorũ ipſa tandem reſpublica pœnas acerbiſsimas exoluerit.

Vide Grammaticum de eiſ.36. in pr. Quando enim delicta non puniuntur: boni ab improbis nefariè diuexãtur,& Ius diuinum atque humanum violatur. Quod cum ſit; Deus offenſus gratiam ſuam ſubtrahit, publicamque ſalutem euerti neceſſe eſt.

Iccirco Deus in ſuis legibus tam ſæpè in ſcelus vindicare præcepit, ne populus vniuerſus ſceleris conſenſione contaminatus publicè lueret id, quod fuerat ab vno, vel à paucis commiſſum. Auferes malũ de medio tui. Et Dauid ait ſe de multa nocte vigilare ſolitũ, vt tolleret de ciuitate Dni oẽs,qui operãtur iniquitatem. Sic enim reſpub.cõtagione liberatur, improbitas exẽplo coercetur,innocentia liberè reſpirat. Sceleris autem conſenſu Deus irritatur: legitima vindicta placatur, & ad gratiam flectitur. Vbi impunita licentia facinoroſis hominibus attri-

attribuitur: Deo vltore peſte, fame, gladijs, omnes affliguntur, multęq; ciuitates magis ſua iniquitate, quam hoſtium virtute captæ & euerſæ fuerũt. Id ſcriptura ſacra *Iud. c. 19.* trib. Beniamin memorabili exitio cõprobauit. Declaret igitur princeps, nihil ſibi placere, quod ſit iuſtitiæ & æquitati contrarium. Aliter autem & populum ſibi commiſſum perdet, & illis ipſis quibus indulget, plurimum nocebit, quando iniquitatis vulnus eorum animis inflictum latius ſerpet, & reliquos impunitate propoſita ad ſcelera incitabit, princeps ignominia ſempiterna maculatur, ipſum Deum cuius vices in terris gerit grauiter offendet. Scelere ſe alligat, qui in ſcelere ſuſcepto continuet. Quare vt diligens agricola ne ſegetes intereant, herbas noxias frugibus euellit, ſic princeps ſanctus & pius ſcelera radicitus extrahit, ne virtutis frugibus officiant. Nec enim ibi poteſt multum iuſtitiæ ſeges exurgere, vbi iniquitatis & iniuriç ſeges dominatur. Eſtq; princeps legum cuſtos, publici iuris vindex, communis ſalutis patronus, omnium afflictorum defenſor, & conſeruator, iucundus bonis, infeſtus improbis, perfugium miſeris, inuictum præſidium hominibus omnium ope deſtitutis. Adeo diſciplinæ vigor à politicis in principe deſideratur, vt neceſsitudinis aut propinquitatis rationem deferendam affirment: ſi cognati, propinqui, aut domeſtici deliquerũt,

Alio-

Cognatis & amicis non parcendum in ſcelere.

Alioqui leges & Ius perfregerit, fidem atq; officium prodiderit, ſocietatem humanam diremerit, diuinumq́; numen violarit. Perniciem infert reipubl. qui leges atque iudicia, quibus reip. ſalus continetur, ſuorũ gratia contemnit. Saul rex Ionatham filiũ extremo ſupplicio afficere volebat, quod regium præceceptum violaſſet, niſi populus eum prohibuiſſet. 1. reg. c. 14.

Tantũ valere debet coniunctio ſanguinis, quantũ leges & iura permittunt, vbi à ſuis Ius, quod omnes tenent, contemni perſpexerint, in illis exempla ſeueritatis ſtatuant, vt planum fiat omnibus: Nihil principi placere, quod legibus, & ſtatutis, atq; moribus patriæ, publicæq́; honeſtati repugnet: à quocunque demùm id deſignetur.

Principijs obſtandũ.

Etiam in minutioribus aduigilandum eſt, ne paulatim maxima inde incommoda conſequantur, quoniam res initiò puſillæ ſi negligantur, vberrimè excreſcunt, pernicioſeque in detrimentum totius reipub erumpunt. Minutila pluuia (vt eſt in prouerbio) imbrem facit. *Quò alluſit Plautus in Menechmo:*

Nunc in te cadunt folia poſt cadent arbores.

In tempore igitur malis obuiam eatur, oportunúmve remedium adhibeatur, principijsq; obſtetur: Nam vt ait *Ouid. de remedio amoris:*

Sero medicina paratur,
Cum mala per longas inualuere moras.

Et

Et Perſius ſatyra.

Helleborum fruſtra cum iam cutis ægra tumebit,
Poſcentes videas, venienti occurrite morbo.

Nec mala ſolum ipſa ſcanduláve ſed etiam occaſiones malorum & ſcandulorum è medio tollantur *l. illicitas § poteutiores D. de offic. præſid. l. æquiſſimum D. de vſufruct. l. denunciamus. C. de his qui ad Eccleſiam confugiunt. Gail de pace p c 3.* Occaſiones malorum tollendæ.

Duabus igitur rebus rempublicam contineri philoſophi docuerunt, præmio & pœna. Effrenata cupiditas & iniuſtitia ſui prodiga, pacis ęmula, mater litium, materia iurgiorum, niſi freno diſciplinæ cohibeatur, ſic in vitia exardeſcet, vt pacem & cōcordiam hominum, ipſamq; innocentiam a mundo exulare oporteret. Ideoq; Iulius Cæſar ſummę manſuetudini ſummam Imperij ſeueritatem addebat. inq; illos, qui legatos in vincula coniecerant, ſeuerius animaduertit, ne aliquidem ſibi licere arbitrarentur, ſed exemplo illo legationis Ius in reliquum tempus illæſum conſeruaretur.

Prudenter tamen hic agere oportet.

De Platone refert *Diogenes Laertius lib. 3 de vitis philoſophorū.* quod ingreſſo aliquando Xenocrati; Cede inquit: hunc puerum, nā ipſe quia iratus ſum, nequeo. Cuidam etiam ſeruorum: Iam, inquit, vapulaſſes, niſi iratus eſſem. Gentium Doctor, electionis vas D *Paulus Apoſtolus. 2. Corinth. 2. & Gal. 6.* moderate agendum, ait, cum delin- Moderatè agendum in pœnis infligendis. Vide Lact. de Ira Dei cap. 18.

delinquentibus, ne aliqui præ nimia triſtitia abſorbeãtur. Periculoſa eſt ſemper deſperatio, & durum eſt ſi gladius contra fratres ad internetionem deſeruiat. *2. reg. 2.*

Prælati qui cum potentia & nimia auſteritate imperant, texantur. *Ezech. 34. & 1. Petr. 5.*

Gedeon mollibus verbis placat, quos obiurgare potuiſſet. *Iud. 8.*

Paulus ad Theſſal. 1. c. 2. ita ſe cum eis egiſſe dicit, ſicut pater cum filijs agere ſolet. Hoc ad alios prælatos refert. *V. Beda ſuper Cãtica.* Vt diſciplina eorũ ſit paterna & ſalutaris, Vt ex charitate omnia fiant, & moderatè atq; prudenter, iuſtitiæq; miſericordiam adhibeant. Quod hæc tempora antiquorum canonum rigorem nõ patiantur, docetur *c. fraternitatis, c. omnis, c. diſciplina, diſtinct. 45. Concilium Trident. ſeſſ. 25. c. 21.*

Prudentiſsimi poetæ Regibus iuſtitiam aſſidere, iuſtitiæq; comitẽ verecũdiam finxerunt, vt admonerent principes: vereri & metuere eos oportere, ne vel delicta finerent impunita, vel temerè alicui pœnam infligerent, neue ad puniendum iracundiam ſed æquitate ducerentur, *Cicero lib. 3. de legib.* Peccata quæ mediocri pœna corrigi atq; ſanari poſſunt, facili atque tolerabili medicina contenta ſunt; graues vero & periculoſi morbi non niſi curationibus acerbiſsimis expelluntur. Inhumanum foret, ſpem de illo abijcere, qui per imperitiam vel incuri-

am

am errauit, vel leue aliquod flagitium admiſit. facilius enim illi poſſunt ad officiũ reuocari. Incidunt aliquando tempora, vt propter multitudinem vel potentiam aliquorum conniuere, &oportunum tempus plectendi expectare oporteat. Tunc Dauidem imitentur, qui Ioab & fratres illius quando ex priuato odio ſpecie tamen recta, Abner fraudulenter occiderant, offendere tunc non audebat. *2. reg. 3.* ſed vindictam commiſit filio & ſucceſſori ſuo *Salomom. 3. reg. 2.*

Plerunque fit, vt iuſto Dei iudicio eadẽ pœna homines afficiantur, qua alios diuexarant. Sub menſa Regis Adoniſobeth 70. Reges, amputatis ſummitatibus manuum & pedum, cibum colligebant; à Iuda ergo Duce Iudæorum ſibi iuſte manus & pedes præſcindi fatetur: Sicut feci alijs, ita reddidit mihi Deus. *Iudic. 1.*

Eadem fere homines patiuntur quę alijs intulerunt.

Samuel ad Agag Regem aiebat Sicut abſque liberis mulieres gladius tuus fecit, ita abſque liberis mater tua erit. 1. *reg 15.*

Dauid Rex vxorem Vriæ adulterio vitiauerat: ideo illi prędicitur, quod Abſolon filius, ipſius concubinas violaturus eſſet. Vriam gladio incircumciſorum occidi Dauid curauerat: idcirco à filio, &ab alijs hoſtibus gladij perſecutionem perpeſſus eſt, *2. reg. 12 & ſeq.*

Iuſtè inquiunt fratres Ioſeph, hæc patimur,

quia

quia peccauimus in fratrem noſtrum, vidétes anguſtiam eius, dum deprecaretur nos, & non audiuimus eum: icciřco venit ſuper nos iſta tribulatio. *Geneſ. 42.*

Apud veteres Romanos octo pœnarum genera fuerunt. Damnum, exilium, vincula, verbera, talio, ignominia, ſeruitus & mors.

Raro tamen mortis pœnam infligere conſueuerunt, præterquam in patricidas, homicidas, & perduelliones, *Franciſcus Patritius lib. 3. de Inſtit. principis. Felyn. in d. c. Qualiter, & quando, de accuſ. Andr. Gail. lib. 2. de pacep. cap. 1.*

Tarquinius ſuperbus vltimus Romanorum Rex, tormentorum genera excogitauit: Vincula, fuſtes, latumias, compedes, cathenas, exilia, metalla, *Petrus Comeſtor. in hiſtoria ſacra Danielis. c. 19.*

Iure ciuili ſeptem genera pœnarum referuntur; quarum tria ſunt capitalia, reliqua nō; de quibus *in l. Capitalium. l. aut damnum & ſeq. D. de pœnis. Gail lib. 2. de pacepub. c. 1.*

Mortis autem genera in lege Moſaica quatuor fuerunt, lapidatio, crematio, decapitatio, & ſuſpenſio. Sunt enim quatuor, quæ in pœnis maximè timentur. Diuturnitas, quę in lapidatione, acerbitas, quæ in crematione, irremediabilitas, quæ in decapitatione, & ignominia ſeu vilitas, quæ in ſuſpenſione ineſt.

Nam

Nam inter hæc omnium viliſsima ignominioſiſsimaque erat, ſuſpenſio, ſicut honeſtiſsima decapitatio. *Alexander Ales 3. Summæ, quæſt 47 Tiraquell.de nobilitatê c.20 num 113. & cap. 37 num.154. Benius privileg. Iuriſp.43.* Crux & furca olim erat ſummum ſupplitium, cui nunc ſuccesſit membrorum cõfractio, Rhatbrechui/ Weſenb *lib.48 digeſt.titulo 19.*

Vtimur etiam hodie ſuſpenſione, crematione, ſtrangulatione, ſubmerſione, caſtigatione, exilio, ſigni in fronte impreſsione, membrive alicuius amputatione. De quibus *VVeſenb. lib. 48. digeſt. tit 19. & lib. 49 tit. 16.*

Gladius honeſtior eſt, quam patibulum. Ideo Doctores non ſuſpenduntur. *Iacob Benius privilegio 43 Iuriſperitorum,* & nobiles rarò, niſi in atrociſsimis criminibus. Si enim nobiles proditores vel falſarij extiterint, altius ſuſpenduntur quam plebei, & eorum inſignia delentur. *Thomas Grammat. deciſ 36. & Tyraquellus de nobilitate, cap. 20.*

Lex de gladij pœna loquens, non ſemper de ipſo gladio, ſed de pœna extremi ſupplitij accipitur *Menoch remed 9 recup.poſſeſ.nu.353.*

Furcas & patibula erigere, antiquus mos eſt, vt ſupplitiorum renouetur memoria, & in ſolatium eorum, qui iniuriam acceperunt. *Oldra. conſ. 161.*

Erigendaq; ſunt, loco ad hoc maximè ido-

neo,publico videlicet, & in triuio, vel biuio, ob exemplum & terrorem. *Oldr.eod.*

Erigit autem Furcas & patibula,qui merum & mixtum Imperium habet. Si talem commodum locum aliter habere nequit, ſubditi, etiam eccleſia,locum vēdere tenetur. *Oldr.d.loco.* Vbi certa pœna legibus expreſſa eſt,eam ſupremus Magiſtratus,ex cauſa augere,& minuere poteſt. *Socin.Iur.reg.351. Duenn.reg.440. Diaz.reg.371. Hippol. ſing.182. Menoch.de arb.iud.lib.1.q 85.& 96.*

Delicta quę certa lege non vindicantur,extra ordinem coerceri ſolent, pro diſcretione & arbitrio magiſtratus, ex circumſtantijs cauſæ, perſonarum,loci,& temporis: *tex.& DD.ad l.aut facta. D.de pœnis, Viuius & Gribald. In communibus opinionibus Iuriſperitorum. Menoch.de arb.iud.lib.2.caſu 449.Minſing.cent.6.obſer.97.*

Arbitrium enim Iudicis atq; magiſtratus Iure & ratione circumſcriptum eſt,vt non tam liberam voluntatem ſuam, quæ facilè aberrare poſſet,quam Iuris,ęquitatis,& publici boni rationem ſequatur, & mitiorem potius quam ſeueriorem pœnam infligat *ex Baldo, Alexand. Decio, Bellono, Felyno, & alijs Menoch.lib.1.de arb.iudic. c.77.85.& ſeq.VVeſenb.lib.47.D.tit 11.*

Quę arbitrio Iudicis relicta ſunt, non facilè debēt ad pœnam ſanguinis extendi. *Menoch. de arb.Iud.cap.86.VVeſenb lib.48.D.tit.8.*

Nobiles cæteris paribus mitiùs puniuntur

quam

quam plebei, niſi enormiter deliquerint. *Grammat. deciſ. 23 Tyraquell. de nobil. c. 20.*

Perſonę dignitas peccata quandoq; minuit, quandoq; auget, & honorati atq; in dignitate conſtituti, magis plectuntur pecunia, plebei magis in corpore. *Damaſ. Iur. reg. 36.* Qui non habet in ęre, luat in pelle, *Menoc. li. 1. de arb. iud. q 80.*

Hec Duennas regula Iuris 560. interpretatur, de pœnis deſcendentibus ex delictis, vel quaſi, & de vilibus perſonis: Nam in alijs perſonis minima pœna corporis, excedit quamcunque pœnam pecuniariam. Pro diuerſitate temporum, perſonarum, & ordinum, & arbitrio Iudicis legibus & ratione formato variantur pœnæ. *Menoch. de arb. iud. lib. 1. c. 77 & 83 Grammat. deciſ. 23. Gail lib. 1. obſ. 114,* ætatis fragilitas, & imprudentia conſideranda eſt. *Duennas reg. iur. 259.*

Viro honeſto, nec peccare ſolito, põt ordinaria pœna minui vel etiã remitti. *Gram dec. 23. & vlt.* Valdeq; doctis, excellentib. & benemeritis de repub. ſi eos errare, & labi contigerit, nõ ſolum ordinaria pœna minui, ſed planè cõdonari poteſt, *l ad beſtias & ibi Dd. D. de pœn. per quam l. Bart. defendit Bald.* cum legi vna litera deleta fraudem feciſſet, ne ad bullatum damnaretur. *Io. Neuiz. lib. 5. ſyl. nupt.* Vnde ob excellentiam viri leges tranſgredi poſſe affirmat. Propter ſingularem doctrinam, egregia geſta, & benemerita de principe, aut republ. pœna temperatur, vel

dimittitur, *Grammat. deciſ. 27. Hippol. ſingul. 273. Menoch. de arb. iud. lib. 1 q. 92 Benius priuil. iuriſp. ca. 39. 40. & ſeq. Adde c. eos qui, & ſeq. 1. q. 5. & q. 7.*

Grauius puniuntur publica, quam priuata. *Hippol ſing. 639.* Et ea ex quibus maius damnum ſequitur, *Gribald. de homicid.*

Atrocitas criminis facit, vt abſq; iuris ordine, & præter leges procedatur. *Menoch. de arbitr. iud. lib. 1. c. 84. & 87. Grammat. deciſ 36.*

Ob frequentiam delictorum, vbi exemplis opus eſt, Ius commune ad terrorem tranſgredimur. *Menoch. de arb iud. lib 1. c. 87. Grammat. deciſ. 36. VVeſenb. lib. 47. Digeſt. tit. 2. DD. ad. l. aut facta D. de pœnis.*

Quæ occultiùs & impunitiùs committi ſolent, & ex quibus homines nihil mali ſuſpiciantur, deprehenſa, ſeueriùs plectuntur. *VVeſenb. lib. 47. tit. 17.* Qualia ſunt furta quæ in balneis, & nauibus committuntur.

Temporis diuturnitas non minuit, ſed auget peccata. *Damaſus. reg. iuris 132.*

Ideoq́ue acerbiùs punitur, qui ſæpius deliquit. can. Imitare Petrum, *6. q. 1. l. quicunq; de ſeru. fugit. l. 3. C. de Epiſc. aud.*

Quod indicat ipſius Dei reſponſum ad Moſen. *Exodi cap. 32.*

In die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum.

Sed quæ ſemel, & ante longum tempus deſignata

deſignata fuerunt, mitiùs feruntur. *Hippol.ſingul 454.*

Multitudini ferè parcitur, & his à quibus multitudo dependet, *can. quoties. 1. q. 7. C. Si quis 23 q 4. Gail lib 2. de pacep c. 11.*

Faciliorq; vindicta eſt in his, ad quę homines à natura vehementius impelluntur. *Gribald: de homicid. gl. can. qui, 15. q. 8.*

Sicut clementius agitur cum eo, qui formoſam ſeduxit, quam qui deformem, *can. vlt. 14. quaeſt. 6.*

Talionis pœna hodie abrogata eſt, *Menoch. de arb. iud. lib. 1. c. 79 & lib 2 caſu 275.*

Illa verò pœna delictis irrogari ſolet, quam delinquentes peſsimè oderunt, vt auaro pecunia, ſuperbo ignominia, & confuſio, *Damaſus reg. 139. Diaz. regula 546.*

Doctiſsimus ille *Parormitanus ad cap. at ſi Clerici de Iudit, ex can. fraternitatis. diſtinct. 34.* admonuit, Priſcorum canonum ſeueritatem nunc vſquequaq; ſpectandam non eſſe, quod huius ſeculi homines, cum priſcis illis conferri non poſsint, ſiue ſtaturam & vires corporis, ſiue mores & ingenium reſpicias.

Nam ingenij acumen, indolis bonitas, ipſaq; natura cum mundo paulatim ſeneſcit. *Quo etiam alluſit Satyricus Poeta:*

Terra malos homines nunc educat, atq, puſillos.

M. Tullius Cicero in oratione antequam iret in exilium

conqueritur: Quod nemo eſſet tam perdita au thoritate, vel facinoroſa vita iuuentus, qui etiamſi fateretur de ſcelere, non tamen ſententijs priùs Iudicum conuinceretur, quam ſupplicio addiceretur. Ipſe vero eijceretur ſine teſte, ſine Iudice, ſine crimine, ſine accuſatore. Si ſacrilegis, proditoribus, veneficis, poteſtas defendẽdi ſui datur, nec condemnari quenquam incogni ta cauſa licet: nos Iure poſtulamus ne prius damnent, quam cuncta cognoſcant, *Lactant. lib. 5. diuin. Inſtit. cap. 1.*

Iuuenal. ſa tyr. 10.

Sed quo cecidit ſub crimine? quiſnam?
Delator, quibus inditijs? quo teſte probauit?
Nil horum, verboſa, & grandis epiſtola venit.

Pulchrè etiam *Nicolaus Pontifex ad Conſulta Bulgarorum reſpondit can. fin. 15. q 8.* Priuſquam audeas, ne iudicaueris quenquam & ante probationem accuſationis illatæ nemo à communione ſuſpendatur. Quia nō ſtatim qui accuſatur reus eſt, ſed qui conuincitur, criminoſus. Olim Antoninus reſpondit: Iuſtam ſeruitutem ſeruientiū querelas malę tractationis aduerſ⁹ Dnos audiendas eſſe, nobis verò ne hiſcere cōceſſum. In Phalaridis tauro bullientium mugitus inhibitos, nuſquā legimus. Crudeliſsimū ædepol, & ſupra quam dici poſſet, in tormētis tacere iuſsis tormentū. *Marius Salom lib. 3. de principatu.*

Iure igitur ſancitum eſt: Ne quis dānetur niſi legitimè vocatus, auditus, cōfeſſus vel cōuict⁹, *multis canonib. 2. q. 1. & 15. q 5.* Et

Et vt nemini defendendi facultas præcludatur, *Firmian. enim Lactant. lib. de Ira Dei. c. 18.* Nunquam ait ſcelus itam clarū eſſe poteſt, vt defenſioni locus non ſit.

Eſt enim defenſio beneficium ab ipſa natura, & Iure gentiū indultum, quod non homini tantum, ſed ne Diabolo quidem, ſi in iudicio eſſe poſſet, auferri deberet.

Ob ſcandalum tamen & propter tumultum popularem aliquando rei nocentes puniuntur, abſq; ordinario proceſſu. *Iaffred. deciſ. 144.*

Pronior ſemper magiſtratus eſſe debet, ad mitiorem pœnam, & ad abſoluendum quam ad condemnandū: maioremq; laudē conſequitur ex clementia, quam ex nimio rigore, ex abſolutione, quam ex condemnatione Late *Menoch de arb. Iud. lib. 1 c. 85. & paſſim. Neuiz. lib. 1. & lib. 6. ſyl. nupt. Grammat deciſ. 23. Gail lib. 1. obſer. 114.*

Damnati quo mortis genere, vel quo inſtrumento, vel quo modo interficiantur, executoris vel Carnificis arbitrio relinquendū non eſt. Iuxta hoc Caracallæ Imperat. gladio nō ſecuri iuſſum meū exequi oportuit. *Menoch. de arb. iud. lib. 1. c. 87.* Pontius Pilatus duos horrendos errores cōmiſit: quod Chriſtum, quem ſciebat innocenter, ex inuidia, falsò accuſari, contra Ius, in fauorem aduerſariorum damnauit. Deinde quod condemnatum tradidit eorum voluntati, & arbitrio perimendum.

Ad quæſtionem 5.

DE BELLO.

BELLVM Feſtus à beluis deriuat. Quoniam pax & concordia homines, bellum & diſcordia beluas maxime deceat.

Quid pace dulcius, aut ſalutarius dici vel cogitari poteſt? Nam pacis tempore omnia pulcherrimè vernant, coluntur agri, lętę paſcuntur ſegetes, ædificantur villæ, extruuntur oppida, creſcunt diuitiæ, leges vigẽt, feruet religio, floret totius reipub ſtatus, honeſtiſsimarumq; diſciplinarum ſtudia excoluntur.

Pace nihil melius, pacem te poſcimus omnes. Quę pacis commoda Baldus dę pace Conſtantiæ, Eraſmus Adagio: Dulce bellum inexpertis *Gail lib. 1. de pace p. cap. 1. & alij ſcriptores fuſius proſequuntur.*

Contra; nulla ſalus bello. Quo violatur religio, turbatur reſpublica, franguntur vires, opes conſumuntur, innocentia vexatur, alitũr improbitas, omnia rapinis, cædibus, ſtupris cõmiſcentur, laxatis pudoris & verecundiæ vinculis, morum ſanctitas, & caſtimonia profligatur Impius miles mĩſcet ſacra prophanis, multa hominum innocentium millia iniuſtè trucidantur,

dantur, ſtupra virginibus & ingenuis mulieribus per vim inferutur, liberi homines in ſeruitutem abducuntur, omnia ferro, flamma, vaſtitate conſumuntur. Sunt enim plerunq; milites iracundi, feroces, contumelioſi, nihil iure & æquitate metientes, ſed omnia ad vim, ferrum, ignes, cædem referentes: quorum inſolentia, crudelitate, auaritia, multæ florentiſsimæ prouinciæ laceratæ, comminutæ, & diſsipatæ fuerunt. *M. Salomonius lib. 3 de Principatu.*

Nulla fides pietaſq; viris qui caſtra ſequuntur.

Quid iam diceret ille prudentiſsimus poeta, ſi huius ſeculi militum ingenia & mores cōſpiceret?

Neſanda ſcelera olim milites exercuiſſe leguntur, vt fœminarum quoque pudendas partes, inſertis digitis, contrectarent, quod gemmas & aurum ibi occultaſſe putarent *Ioann. Iouian. Pont lib. 2, de geſtis Ferdinandi 1. Regis, N capol. Obſeruent hoc mulieres, quæ bella promouent.*

Miratur hominum ſtultitiam in bello, Iuuenalis ſatyra 15.

Sæuit nuda manus, paucæ ſine vulnere malæ,
Vix cuiquam, aut nulli toto certamine naſus
Integer, aſpicies iam cuncta per agmina vultus
Dimidios alia facies, & hiantia ruptis
Oſſa, genis plenos oculorum ſanguine pugnos.

Qui maximè ſuis & reip. amplificandæ conſulturi videbantur, priuſquam inciperent,

iam plus nocuerant patriæ, quam erant profuturi victores. Exhauriuntur ciuium opes, funeſtantur domus ſubditorum, omnia latronibus, furibus, ſtupratoribus, omnia luctu miſerabili complentur.

Lactantius Firmian lib.6 c.6. probat: vbicunq; arma fulſerint, iuſtitiam fugari, atq; exterminari omnes virtutes, præceptaq; dari ad iniuſtitiam, & ſcelera, ne ſtultitiæ aut iniuſtitiæ ſua diſciplina vel authoritas deſit.

Horum omnium apud Deum rei fiunt, qui vel temerè non neceſſaria bella ſuſcipiunt, vel qui ſuis conſilijs principes per ſe acres & feroces ad temeraria bella inſtigant.

Qui iniuſtè bellum gerit, omnia per vim ablata reſtituere tenetur, cap. ſicut, de Iureiur.

Et milites qui ſequuntur bella iniuſta, quæúe à non vero principe, nec ex iuſta cauſa ſuſcepta ſunt, fieri infames, & non teſtificari, probat *Lancellot. in præt. ſuo.*

Quantumuis bellum iuſtum ſit, tamen iniquam pacem præferendam eſſe *Cicero cognouit; & Gail lib.1. de pacep. c.4.* Chriſtianis principibus perſuadere conatur. Vtinam quod alios docere voluit ſemper præſtitiſſet.

Mea quidem ſententia, inquit *Cicero lib.4. offic.* paci, quæ nihil inſidiarum habitura ſit, ſemper conſulendum eſt.

In quo ſi mihi obtemperatum eſſet, etſi non

opti-

optimam aliquam ſaltem remp. quæ nunc nulla eſt, haberemus.

Et Lactant. lib. 6 c. 18. Sapientis & boni viri nõ eſt velle certare, quoniam vincere nõ eſt in noſtra poteſtate, & eſt anceps omne certamen.

Et cap. 20. Militare iuſto non licet, cuius malitia eſt in iuſtitia.

Iulius Cæſar ad Ciceronem ſcribebat: Hortentur Pompeium, vt malit mihi eſſe amicus, quam ijs, qui & mihi, & illi ſemper fuerunt inimiciſsimi, quorum artificijs effectum eſt, vt reſpublica in hunc ſtatum peruenerit. Cumq; Ciceroni obijceretur, quod dixiſſet: Malle ſe cum Pompeio vinci, quam cum Cæſarianis vincere, reſpondit: Ego vero malo: ſed cum illo Pompeio, qui tum erat, aut qui mihi eſſe videbatur. Cũ hoc vero qui ante fugit, quam ſciret, quem fugeret, aut quò, qui noſtra tradidit, patriam reliquit, Italiam deſeruit, ſi malui contigit, tum victus ſum. Non me hercule iſtum, propter quem mihi non modo meis, ſed memetipſo carendum eſt.

Temerè & leuiter ſuſcepta bella infœliciſsimos ſemper exitus habuiſſe hiſtoriæ ſacræ, & profanæ teſtantur. Illos Reges qui Palęſtiná, terrá promiſsionis, occupabant, cęcitate percuſsit Deus, vt pertinaciter Ioſuę reſiſterent, & temeraria bella paci præferrent, vt omnes abſq; vlla miſericordia extinguerentur. *Ioſue 11.*

Porus

Porus Rex apud ſuos potentiſsimus habebatur, ſed ab Alexandro Magno facilè ſuperatus eſt. Interrogatuſque cauſam, cur adeò temere belli fortunam contra Alexandrum experiri voluiſſet, reſpondit: Neminem me fortiorem putabam, meas enim vires noueram, tuas nondum expertus, fortiorem te eſſe, belli docuit euentus.

Ioſias Rex Iſraelis pius quidem, & ſatis bonus princeps erat, ſed cum bellum contrà Regem Aegypti pacem petentem temerè, ex fiducia humanarum virium, & quaſi nihil ob pietatem aduerſi euenire poſsit, in pugna graui ictus interijt. *3. Eſdræ c, 1.*

Ita pacem aliquando oblatam, petitamque ab hoſtibus aliqui ex ſuperbia nimiaq; confidentia ſpreuiſſe leguntur: ſed poſt cum illi eam peterent reiecti ſunt. *Sicut Gallis Anno 1383. accidiſſe refert* Meierus *lib 13. annalium Fland.*

Roboam filius Salomonis contra decem tribus Iſrael, qui ab illo ad Hieroboam defecerāt, bellum parabat, ſed à Deo admonitus, ne hoc contra diuinam ordinationem tētaret, acquieuit, & exercitum dimiſit. *3 reg. 12.*

Ancipites bellorum euentus ſunt, & iuſta etiam bella infelices ſæpe exitus conſequuntur. Multiq; Principes audaces atq; impigri, opibuſque ſummis inſtructi, maximi exercitibus ſtipati, eo bello ex quo victoriam & decus

ſpera-

ſperabant inſignem cladem, & ſummum dedecus acceperunt, eaque mala quæ hoſtibus ſuis inferre ſperabant, ipſi inciderunt, milites perfidiam ſæpe exercuerunt, neglectaq; fide multos deſeruerunt, & duces ſuos in media acie prodiderunt, ſeditiones excitarunt, vt exercitus dilaberetur. Vt & ipſi principes caperentur, vel occumberent, & reſpub. in ſummum exitium adduceretur.

Ioannes Burgundio Anno 1411. bellum parabat, contra Armenicum Gallum. Flandri & in primis Gendauen, ſupra modum inſtructi, prodibant in campum, putantes, nullum locum tam munitum, quem non facile expugnarent; ſed ita dilapſi ſunt, vt Burgundio magis Dei beneficio, quam eorũ ope ſuſtentaretur. *Meierus lib. 15. annalium flandriæ.*

Carolus Burgundio cum eſſet potentiſsimus & florentiſsimus princeps, vt Rex Gallorum nullum ſe hominem vnquam magis timuiſſe affirmaret; nimia ambitione & inſolentia ſeductus, dum nimium viribus & potentiæ ſuæ tribueret, & Archiepiſcopatum Colonienſem, totamq; Germaniã peruadere conaretur, à Deo deſertus, miſerè perijt. *Meierus lib. 17.*

Carolus autem Gallorum Rex conſilio & prudentia magis pugnaſſe fertur, quam armis. *Froſſardus & alij.*

Vir-

Virgilius Maro in libris Aeneadis eleganter deſcripſit: Quod ex conſilio & voluntate Deorum Aeneas in Latium venerit, Latini Regis filiam Lauiniam ducturus, à quibus nuptijs Latinus Rex non admodum alienus fuerit; regina autem mater Turnum, vicinum & notum principem, Aeneæ præferendum eſſe cenſuerit. Ipſaq; Iuno, Troianorum æmula, per furiam atrox bellum ſuſcitarit:

Quid ſi mea numina non ſunt, (eſt
Magna ſatis, dubitē haud equidē implorare q̃p vſq̃.
Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta mouebo.
Arma velit poſcatq́; ſimul, rapiatq́; iuuentus.

Multi à bello dehortabantur. Turnus amore Lauiniæ, & cupiditate regni, Deorum admonitiones, omneſq́uē pacis conditiones reſpuit: & tali propemodum oratione bellum perſuadebatur:

Nos patria amiſſa dominis parere ſuperbis
Cogemur, qui nunc lentis conſedimus aruis.
Vix hoſtem alterni ſi congrediamur habemus,
Numeróne an viribus æqui non ſumus?
Certatim ſe Rutuli exhortantur in arma.
Sæuit amor ferri, & ſcelerata inſania belli.

Aeneas quoque Vulcani optimis armis inſtructus, ait,

Heu quantæ miſeris cædes Laurentibus inſtant,
Quas pœnas mihi Turne dabis?

Ex

Ex latinis ergo multi ceciderunt, vt ſuſcepti belli eos pœnitere inciperet. Turnus ergo illos conſolatur, ne tam facilè deſperent.

Si tam deſerti ſumus & ſimul agmine verſo
Funditus occidimus, nec habet fortuna regreſſum,
Oremus pacem, & dextras tendamus inermes:
Sin & opes nobis, & adhuc intacta iuuentus,
Auxilioq́; vrbes Italiæ, populiq́; ſuperſunt,
Sin & Troianis cum multo gloria venit
Sanguine, ſuntq́; alijs ſua funera, parq́;
Per omnes tempeſtas, cur indecores in limine primo
Deficimus, cur ante tubam tremor occupat artus?
Multa dies, variuſq́; labor, mutabilis æui
Rettulit in melius. Sunt nobis fortia bello
Pectora, ſunt animi, & rebus ſpectata iuuentus.

Latinus Rex, Lauiniæ pater, ad pacem hortatur, & ſuadet Turno, vt à bello deſiſtat; fatalem Aeneam manifeſto numine ferri: importunumque bellum cum gente Deorum, & viris inuictis geri, quos nulla fatigent prælia, nec victi poſsint abſiſtere ferro: Matres, vxores, & liberi occiſorum militum dirum execrantur bellum, Turnique hymeneos:

Ipſum armis ipſumq́; iubent decernere ferro
Qui regnum Italiæ & primos ſibi poſcat honores.

Drances quoque vnus ex principibus Regni, Latini Regis conſilium de pace laudat: & Turnum affatur:

Dicam

Dicam equidem licet arma mihi mortemq́; minetur,
Quid miſeris toties inaperta pericula ciues
Proijcis. O latio caput horum & cauſa malorum,
Nulla ſalus bello, pacem te poſcimus omnes,
Turne ſimul pacis ſolum inuiolabile pignus,
Primus ego inuiſum quem tu tibi fingis, & eſſe
Nil moror, en ſupplex venio, miſerere tuorum.
Pone animos, & pulſus abi, ſat funera fuſa
Vidimus, ingentes & deſolauimus agros.

Si adeo dotalis regia cordi eſt, aude, ſi qua tibi vis ſi patrij quid,
Martis habes, illum aſpice contra, qui vocat,
Exoritur trepidos inter diſcordia ciues
Vrbem alij reſerare iubent, & pandere portas
Arma ferunt alij, & pergunt defendere muros,
Fortuna hæc totam concußit funditus vrbem.

Regina mater Lauiniæ, Latini vxor, ſe cauſam clamat crimenq; caputq; dolorum; & ſeipſam ſuſpendit.
Milites cæſi ſepeliuntur vtrinq;.

Turnus victus humilis ſupplex, viciſti inquit, & victum tendere palma Auſonij videre, tua eſt Lauinia coniunx. Vlterius ne tende odijs. Aeneas ergo cum in humero Turni vidiſſet ſignum Pallantis, quem occiderat, ferrum aduerſo ſub pectore condit; temeritatemque in bello ſuſcipiendo & gerendo caſtigat, iubetq; alios inde exemplum capere. Ipſe autem victor ſuſcipitur, & cum Lauinia nuptias celebrat:

brat: ſocios conſolatur à laboribus. Hîc meta malorum ſtabit, nunc parta quies, nunc meta extrema laborum.

Ne Turcis quidem temerè indicenda bella ſunt, quæ ſacra vocantur, niſi certa ſpes victoriæ affulſerit, ne aliæ Chriſtianæ prouinciæ in diſcrimen adducantur. *Io. Brunell. de homicid. parte 4. num. 18.*

Et ſapientis viri officium, omnia prius tentare & experiri, antequam arma capiat. Semper optanda pax, ſed non illa, quæ inſidioſo pacis nomine peſtiferum bellum, & reipubl. interitum eſſet allatura.

Quintinus Libertinorum pater, & Anabaptiſtarum gregis Dux, omne bellũ promiſcuè damnat, & Chriſtianis nulla bella gerere permiſſum aſſeuerat: ſed præter orthodoxos ſcriptores, *Ioan Caluinus cap. vlt. Inſtructionis ſuæ contra Libertinos illius dogma redarguit.*

Quædam ergo bella iuſta & neceſſaria ſunt Sapientiſque Principis eſt, in altiſsima pace de bello etiam cogitare. Et cum tranquillitatem à bellis externis eſſe perſpexerit, non remp. curis vacuam, vel præſidiis exercitioq; militari nudatam patietur: ſed eam armis inſtruet, munitionibus firmabit, ornamentis pacis excolet, & iuuentutem armis excitabit, & quaſi hoſtes ſemper aduentent, nunquam arma relinqui, aut deſeri ſinet. Beatum eſſe prædicat Salomon il-

lum,qui ſemper timet,hoc eſt,qui cautus & prouidus eſt, & ad omnia mala quæ poſſunt ad illum incurſare,depellenda paratiſsimus. Fluxa enim eſt hominum fides, magna vis inuidiæ, atque libidinis regnandi, multæ fraudes in vita communi verſantur, varia denique eſt, & commutabilis atque infinitis caſibus obiecta fœlicitatis humanæ conditio. Quædam potentiſsima regna, & prouincias bellis perfunctas, pace & otio conſtituto inopinatis ruinis concidiſſe, vires atque opes ſimul amiſiſſe hiſtoriæ commemorant. Perſarum Imperium armis partum,longa pax & otium deleuit, Græcorum opes ingentes, eadem diuturnitas pacis abſumpſit, Roman. Imperium otium quoque & nimia ſecuritas, quod Cato futurum prædixerat,haud parum afflixit. Antiquaſque hiſtorias perquirenti, conſtabit, magna Imperia armis quæſita,pace & otio concidiſſe.

Deus Iudæis reliquit in terra promiſsionis perpetuos hoſtes, quos delere nequibant, vt in eis erudiret ipſos, vt diſcerent certare cum hoſtibus, & haberent ſcientiam belligerandi, atq; per illos Iudæi in officio continerentur. *Ioſuæ 15.23. Iud.3.*

Fuit olim Athenis templum vni ex filiabus Cecropis Regis dedicatum,quæ Aglauros dicebatur. In quo omnes ciues, cum ad adoleſcētiæ ętatem veniſſent,armati omnibus armis deduce-

ducebantur, & conceptis verbis iurabant: Non afficiam dedecore arma ſacra, neque ducem quem fuero ſecutus, deſeram, pugnabo pro ſacris, pro ſanctitatibus, ſiue ſolus ſiue cum multis: enitar ne tradam patriam meam poſteris deteriorem quam accepi, ſed multò magis florentem, illis qui conſiderati iudicauerint, libenter obtemperabo, legibus iam latis parebo, & illis etiam quas populus communi conſenſu tulerit: ſi quis autem leges oppugnauerit, aut ijs parere noluerit, id nulla ratione patiar, & vel ſolus, vel cum multis illi obuiam ibo: patriam, religionem conſeruabo.

Horum autem rerum Deos teſtes inuoco.

Sed ille princeps ſi iuſtum bellum ſuſcepit, operam dabit, vt iuſtum bellum iuſtè geratur, militaris inſolentia refrenetur, indomitæ cupiditates morum honeſtate comprimantur, ne arma in perniciem patriæ, ſed ad ſolidã pacem fœlicitatemq; conferantur.

Bellum enim ad pacem referendum eſt, non honeſta pax exitioſi belli cupiditate perturbanda.

Bellum iuſtum & neceſſarium inter alias commoditates quas affert, dicitur eſſe executor iuſtitiæ, quòd fures, homicidas, latrones, plerunque auferre ſoleat. *Neumanus lib. 4. ſyl. vary.*

Sub Noacho noui mũdi poſt vniuerſale diluuiũ

 paren-

parente,& inſtauratore, quem poetæ & philoſophi Ianum & Saturnum appellarũt, aureum ſeculum fuiſſe perhibent. Quando omnes ſuis contenti nemo aliena appetebat, ſed agni abſq; vllo timore in ſummo opulentia & fœlicitate viuebant, paulatim fraus& omne nefas irrepſit.

Tunc belli rabies, tunc amor ſucceſſit habendi
Ipſaq; iuſtitia fugit indignata ſub vmbras,
Aureiq; ſeculi mutata fœlicitas eſt.

Noache filius Cham genuit Chus, qui Nembrod procreauit, qui cœpit eſſe potens in terra, & fortis venator, atq; princeps, quia primus inter homines tyrannidem arripuit. Authorque eis fuit, vt altiſsimam turrim ædificarint, ne Deus iterum forte iratus dilluuio ipſos punire poſſet, Ideoq; à confuſione regnum illius Babylon vocabatur. *Geneſ. 10. & ibi Hieronymus & alij.*

Primus vicinis bella intulit Ninus. Auguſt. lib. 4 c. 6. Ciuit. Dei.

Ambitio dominandi homines paulatim inuaſit, & alij tunc de agrorum finibus decertabant, alij ex aliorum terminis prædas agebant, alios regnandi cupiditas cum alijs decertare coegit. Erat igitur neceſſe ei, cui bellum inferebatur, vt armis reſiſteret, vim vi propulſaret. Ideoque homines vrbes muris cingere, mœnia ædificare armaq; bellica fabricare cœperunt.

Regum origo.

Bellaque ab initio viribus tantum gerebantur,

tur, acceſsit deinde ars atque diſciplina multorum bellorum vſu comparata. Et populorum Reges atque Principes tam armorum diſciplina quam legũ & Iuris ſcientia inſtructum eſſe oportebat, vt vtrumque pacis & bellorum tempus rectè adminiſtraret *Sicut Iuſtinianus quoque profitetur proœ. Inſtit. Iuris ciuil.*

Quomodo Reges ab initio conſtituti fuerint, qualiterq; bella in orbem terrarum introducta, regnaq; & monarchiæ à Deo fundatæ, & de gente in gentem tranſlatę ſint, cum ad ſummum excreuiſſent, conciderint, *in tractatu de Rom. Imperio ediſſerui.*

Inſtrumentorum bellicorum repertorem ex magna parte faciunt Archimedem Siculum Mathematicum illuſtriſsimum, Zenagoram ſextum remorum ordinem addidiſſe ferunt, *teste Mario, in deſcrip. Siciliæ.*

Porro illa bella, quę à ſupremo magiſtratu de conſenſu ſubditorum, pro defenſione ſui, & ſuorum, & rerum, atque bonorum conſeruatione, vel pro recuperatione oblatorum, aut contra rebellantes ſubditos, aut ſimili legitima cauſa ſuſcipiuntur, iuſta cenſeri, probat *Ioann. Bruncllus, de homicidio parte 4. Gail. lib. 1 de pac. publ. & lib. 2 obſer. 57. Et ante illos Boerius deciſ. 178. Guido papa deciſ. 113 & 191. & 434. Gratianus 23 q. 2 c. 1. late Gaſparus de Calderinis conſil. de treuga & pace.*

De militari diſciplina, & vigore apud vete-

res, de militum delectu, & officijs, de pœna eorum, qui ſtationem deſeruiſſent, *Gratian. 23 q. 2. Menoch. remed 9 recup. poſſeſſ.*

Omne bellum ante indici atque denunciari debere, *Cicero affirmat lib. 1. offic.* Sicut Romani feciales prius mittere ſolebant, ad indicenda bella. Imperator nunc Herolt ablegat *Gail lib. 1. de pacep. c. 4. & lib. de pign. obſer. 2.*

Quod autem bellum adhuc diffidatio præcedere debeat, aſſerit. *Iaſſi ſdus deciſ. 122. Guido papa deciſ. 191. & 437.*

Iuſta etiam bella iuſtè gerunto, ex fragmentis 12. tabularum recitat *Cicero libr. 3 de legibus.*

Et non tam fortitudine, quam moderatione, & diſciplina iuſtitiaq́; Imperium orbis terrarum obtinuerunt. Pulchrum eius rei exemplum tradit *Plinius libro de viris illuſtrib. c 32* Camillus Roman. Dux cum Phaliſcos obſideret, Ludimagiſter nobiliſsimos Phaliſçorum filios extra vrbem eduxit, ciuitatem illi ſic traditurus. Sed Camillus eam perfidiam deteſtatus, vinctum illum cum pueris in vrbem caſtigandum remiſit. Statimq́ue Phaliſci ob tantam iuſtitiam ſeſe Camillo dediderunt. Idem refert *Liuius decad. lib. 5.* addens: Phaliſcorum legatos in Senatu Romano dixiſſe: Euentu huius belli duo ſalutaria exempla prodita ſunt generi humano, vos fidem in bello, quàm præſentem victoriam

malu-

maluiſtis: nos fide prouocati, victoriam vltro obtulimus.

Decem millia Athenienſium Duce Melciade tercentum millia Perſarum vno prælio fuderunt: idq; eo tempore, quo Perſę rerum geſtarum gloria florebant, & Imperium orbis obtinebant. Perſas enim confidentia ſuperbos & immoderatos efficiebat: Athenienſes metus & pudor & religio continebat, ne quid immoderatè gererent; Ob eandem fere cauſam vna tribus Beniamin, reliquas Iudæorum tribus, numero & iuſtitiæ cauſa potiores, bis magna clade affecit. *Iudic. 19.*

Plurimum ergo intereſt, vt probi & fortes ſtrenuiq; duces & milites adhibeantur, quod mox ediſſeretur.

Antiquus etiam mos eſt cum alijs regibus & principibus fœdera pro mutuis conſilijs, auxilijsque contrahantur, quæ à firmitate & robore percuti dicuntur. Fœdera & ligæ.

Hoc enim fecit Abraham. *Geneſ. 14.*

Moſes præcepit tribui Ruben, Gad, & Manaſſe, vt adiuuarent fratres ſuos in expugnanda terra ſancta *Num. 32.* Iudas Iudex & Dux Iſraelis aſſumpſit fratrem ſuum Simeonem, & cum illo fœdus iniit, vt coniunctis viribus pugnarent militiam Dei. *Iud. c. 1.*

Idē Dauidem, Salomonem, Ioſaphat, Iudam Machabæum feciſſe, libri Regum & Machabæorum teſtantur.

Laitæ ſoli habitabant, ſecuri, & quieti, ſine vllo timore, cum nullis villis fœdus & familiaritatem habentes: facile ergo ſuperabantur à Iudæis. *Iudic.cap.18.*

Similiter aliarum gentium Principes feciſſe, vel ex Virgilio colligitur, apud quem Menander ad Aeneam libro 8. ait: Accipe daq; fidem.

Funiculus enim triplex difficulter rumpitur, *cap.1.de treuga & pace.*

Notandum verò quòd Aſa Rex Iſraelis, ob fœdus cũ impio Rege Syriæ, caſtigatur à Deo, & fit inglorius, quòd magis humano quàm diuino auxilio fideret, *Paralip.16.*

Inuictus ille Iudas Machabæus, cum ante Dei auxilio vbiq; ſæpius triumphaſſet, poſt initum fœdus cum Romanis, parum amplius laude dignum peregiſſe reperitur.

Cum reliqua ad iuſtum & neceſſarium bellum gerendum princeps deliberauit, de idoneis belli ducibus haud poſtrema cogitatio erit, de quibus *infra quæſt.65.& 66.* dicetur. Duces.

Milites. Milites quoque haud ſine delectu recipiendi ſunt.

Iacobus enim Meierus in libris Annalium Flandriæ variis exemplis declarat, etiam ſacra bella contra Infideles infœlicem ſæpe exitum habuiſſe, propter Chriſtianorum principum & Ducum diſcordias, militumq; corruptiſsimos mores, nefanda ſcelera, & rapinas, atq; inceſtas libi-

libidines. Vt Sigiſmundus Imperator non querebatur, quòd in militiam aſſumpſiſſet homines ſuperbos, vanos, arrogantes, in fide, & moribus corruptiſsimos, & tam flagitioſæ, vitæ, vt omnes boni ab ijs meritò abhorrerent. Tunc in bello ſecurus eſt Rex, ſi bonos & peritos belli duces atq; fideles milites habeat, *hic q. 61. & 66.*

Iudæorum fortiſsimus Dux Gedeon milites cum delectu ad aquam deligere iubebatur, & cum trecentis viris electis, infinitas hoſtium copias profligauit. *Iud. 7.*

Magnum illum Cyrum, Perſarum Monarcham, dicere ſolitũ Xenophon ſcribit: Quemadmodum melius eſſet nauigare cum bonis, ita fœlicius eſſe, cum bonis verſari in bello.

Diogenes Cynicus apud Laertium ait. Præſtare cum paucis bonis aduerſus malos omnes, quam cum multis malis aduerſus paucos bonos bellum gerere.

Saul in exordio regni ſui omnes viros fortes & induſtrios ex Iudæis ſubditis ſuis aſſociabat *lib. 1. reg. 14.*

Milites quidam ſancti fuerunt. *Gail lib. 1. de pace publ. c. 4.*

Milites in ſacro bello mortui cœleſte regnũ ingrediuntur. *can. omnium 23 q. 5.*

Milites à Cæſare auocati, non obſtante iuramento, Ducem ſuum deſerere coguntur. *Gail lib. 1 de pace publ. c. 4.*

Quatenus milites noſtri temporis gaudeant priuilegijs antiquorum militum: *Capell Tholoſ. quæſt.141.*

Summa Angelica. *Bart. fumus in armilla. Gail lib.2.obſ.118. Gloſſ. & ibi DD. l. penult. D quib. ex cauſis Hippol. Marſ ſing 559. Minſi. conſ. 46. VVeſenb. conſ. 17. & 38. & in parat. C. lib. 3. tit. 25. Spec. Saxo l. 1. art. 27.*

Qui non exercet militiam, non gaudet priuilegijs militum. *Felyn proœ decret. §. Gregorius, VVeſenb. paratit. C. lib. 3 tit. 25.*

Nemo præſumitur miles, niſi probetur, *Capell. Tholoſ quæſt. 141.*

Priuilegium autem militare durat, donec militarem qualitatem retinent, & ſi valetudinis cauſa parum ex militia diſceſſerint. *VVeſenb. conſ. 17. & conſ. 38.*

Schwartze Reuter. Qui apud Germanos dicuntur Schwartze Reuter/ *Guicciardinus lib. 2* vocat Tormētiferos, dicitq; omnium eſſe fortiſsimos, & ſoli fortunæ ſuccumbere, niſi à ſagittarijs imparati opprimātur, aut ſemel turbati celeritate obruantur.

Freybüter. Qui apud Germanos iam Freybüter appellantur, eos *Andr. Gail lib de arreſtis c. 9.* vocat impunitos latrones, ſiue graſſatores vngeſtraffte Rauber.

Iephte à fratrib ob defectum natalium eiectus ex domo patris ſui, cum eſſet fortiſsimus bellator, aſſociabat ſibi viros inopes, & latrocinantes, factusq; eſt princeps eorum *Iud. c 11.*

Da-

Dauid pro neceſſaria defenſione ſua contra iniuſtam perſecutionem Saulis Regis coniunxit ſibi 400. viros qui erant in anguſtia conſtituti, & ære alieno oppreſsi, qui illi fideliſsimè adhærebant, & vtramq; fortunam cum illo experti fuerunt. *1 reg. 22.*

Sed a rapinis & ſceleribus abſtinebat, & ruſticis patrocinabantur non ſpoliabant. *1. reg. 25.*

Quo ordine milites olim deſcripti fuerint, & de pœna eorũ qui militiam deſeruiſſent *Menoch. recup. poſſeſ. remed. 9.*

De triplici genere militum, deq; priuilegijs & teſtamentis eorum. *Miſing conſ 46.*

Externum militem conduxit Ammon contra Dauidem, *2. reg. 10.* Idem fecit Timotheus dux Ammonitarum contra Iudam Machabæum *1. Machab 11.*

Romani longo tẽpore extraneo milite non vtebantur, *Chriſtophorus Roſſus in methodo hiſt. 297.*

Stulte facere qui extraneo conductitio & mercenario milite vtuntur, qui ſtipem ſe ipſis chariorem habent, affirmat *Marius Salomonius lib. 1. de princip. tit.* Miles extraneus.

Conductitius miles pecuniam quærit, quæ ſi non ſuppetat, ſi non poſsit haberi, profligato exercitu, vnde & quam ſtrenuum reparabit? niſi fortuitum quemque rudem & inexercitatum, vel triobuli militem. Sicut Gallorum & Venetorum exemplo ibi Salomonius declarat.

Ru-

Ruſticis cō fidere ridiculum eſt.

Ruſticos & imperitum vulgus ciere, eiſque confidere, ridiculum eſt. *Meier. lib. 16. Annalium.*

Nimis magnus exercitus cum difficulter regi poſsit, facilè dilabitur, & cadit, nec tam copioſo & magno quam forti & obſequēti fidendum eſt.

Ex Valerio Tho. Hybernicus in locis.

Vna tribus Beniamin habuit exercitatiſsimos milites, ambidextros, & ita verſatos, vt fundis etiam capillum lapide percuterent, ideoq; pauci, omnes alias tribus ſuperauerunt, donec ex Dei voluntate per inſidias opprimerentur. *Iudic. 20. & 21.*

Achis Rex diligebat Dauidem exulē, & multa mala inferebat Iudæis ſuis Dauid, vt Phileſtei fidem illi adiungerent: Philiſtinorum tamen Satrapis ſuſpectus habebatur, & prelio excedere cogebatur. Nec enim exuli cōtra Regem ſuum Saulem, propriumque populum Iudaicum credere voluerunt. *1. reg. 27. & 29.*

Dauid quidem fidem ſeruaſſet Regi: multi tamen contra datam fidem egiſſe comperti ſunt.

Sopyrus quidam vnus è ſeptem proceribus Perſarum filius, naſum & aures ſibi ſponte præſcidi curauit, hocſe à Dario Rege ſuo multa perpeſſum ſimulans, vt fidem illi Babylonij adiungerent, quoſdam etiam Darij milites interemit, ſeq; odio Darij ad Babylonios defeciſ-

ſe

ſe affirmabat: ſed exercitui Babylonico præfe-
ctus illum ad Darium adduxit, & Babyloni-
am prodidit.

Hieroſolomitani milites in ſui receptione gladio percutiuntur: vt ea cæremonia admoneantur, debere ipſos eſſe duros & ſtrenuos fidei defenſores. *Benius priuileg. 28. Iuriſpcritorum.*

In ſpeculo Saxonico *lib. 1. artic. 27.* ad militem creandum. 5. requiruntur 1. vt præſtet ſacramentum de republica conſeruanda. 2. vt enſe accingatur. 3. vt ſignetur ſtigmate in brachio. 4. vt ſcribatur in matricula. 5. vt examinetur, *per Accurſium. D. ex quibus cauſis ma. milit.*

Non ſoluere militibus in tempore ſtipendia, eſt prędones facere. *Meier. lib. 14. Annalium Fland.*

Præfecti & milites qui in excubijs, aut cuſtodiendo Rege, negligentes ſunt, reos mortis facit Dauid *1. reg. 26.*

Quiq; lata culpa caſtrum amittunt. *Gail lib. 1 de pace p. cap. 7.*

Milites ſi ſua culpa capiuntur ab hoſtibus, ſibi ipſis imputare debent. *Capell Tholoſ. & ibi Aufr. quæſt. 362.*

De pœna Ranſonis. *Boerius deciſ 178.* Ranſoum.

Qui hoſtem cepit, pecuniam ſemel conuentam augere nequit. *Guidopapa deciſ 113.*

Quanquam Reges & Principes ad iuſta & neceſſaria bella gerenda, viris, & armis, omnibusque neceſſarijs rebus egregie inſtructi putabantur: A diuino numine in choâ Ium.

bantur:

bantur: minimè tamen iſta inchoabant, niſi prius diuini Numinis fauorem auxiliumque implorаſſent.

Vide qu. 1. Nam victoriam à ſolo Deo proficiſci, etiam pagani cognouerunt. Virgilius Maro Latinorum prudentiſsimus poeta, *lib. 6. Æneados:*

Si te fata vocant, aliter non viribus vllis
Vincere, nec diro poteris conuellere ferro.

Et lib. 12. Aeneados bellum, quod inter Aeneam Troianum, & Turnum geſtum fuit deſcripturus, vtrumq; ait ante prælium Deos deprecatum, & ſacrificia obtuliſſe, auguria cepiſſe. *Et Turnus ibi ad Æneam ait:*

Non me tua feruida terrent.
Dicta ferox; Dij me terrent, & Iupiter hoſtis.

Numæ pompilio Romanorum Regi cum diceretur: Hoſtes contra te bellum parant: Ego inquit ille ridens, ſacrifico, Indicans, hoſtium vires magis Numine, quam armis frangi.

Quinq; Reges contra Ioſuā conſpirauerant: Ioſuæ diuinum Numen implorat. Deus obediuit voci illius, & pugnauit pro Iſrael, conturbauitque & contriuit hoſtes illius, & pluit magnos lapides ſuper eos, & ſol immotus ſtetit in medio cœli, donec reges caperentur, & totus exercitus eorum deleretur. Ioſuæ autem milites reuerſi ſunt ſani, & integro numero. *Ioſua cap. 10.*

Præ-

Prædicitq; Ioſue Iſraelitis, futurum, vt Deus ſemper eodem modo pro eis decertet, vt nulli robuſtiſſimæ gentes eis reſiſtere queant, vnus perſequebatur mille hoſtes, omneſq; inimici ad internecionem deleantur, ſi legem Dei obſeruent, & illum ſolum colant, atq; venerētur, alioqui omnia aduerſa & contraria eis euentura, vt hoſtibus etiam minimis miſerabiliter affligantur *Ioſue cap. 23 & 24.*

Iepthe Iudex Iſraelis ante prælium vouit Deo ſacrificium, *Iud. 11.* Gedeon victorię ſigna petit à Deo *Iud 18*

A Samuele petierunt Iudæi, quando contra Philiſteos pugnaturi erant, vt oraret pro eis: ille ſacrificauit, & orauit Deum, qui Philiſteos exterruit fragore cœleſti, vt à Iudęis facilè cederentur. Ipſiq; Iudæi ieiunio & fletu Deum deprecabantur *1. reg. 7.*

Cum Saul perſequi vellet hoſtē fugientē, ſacerdos eum admonuit, vt prius Deum conſuleret de euentu: & altare Domino extruxit, *1 reg. 14.*

Dauid contra ſuperbum Goliath duellum initurus, Dei inquit, hoc bellum eſt, & non in gladio, nec in haſta ſaluat Dominus. *1 reg. 17.*

Idem Dauid ante bellum ſemper Deum conſuluit, an illud ſuſcipere deberet, & qualem eſſet euentum habiturum. *1 reg. 23 & 2. reg 5. 1. Paralip. 14.*

Achab impius Rex Iſrael, Deum de ſucceſſu

& ordi-

& ordine belli, conſuluit, diuinoq; numine im ploratо 33. Reges paruo exercitu glorioſè ſuperauit. *3. reg. 20.*

Symacharib Rex Iudæorũ Aſſyriorum ſuperbiſſimè contra Regem Iudæorum, & blaſphemè contra Deum loquebatur: & per Iſaiam Deus Ezechiã conſolatus fuit: Quę deprecatus es ſuper Rege Aſſyriorum audiui, & hæc dicit Dominus de rege Aſſyriorum: Inſaniuiſti in me, & ſuperbia tua aſcendit in aures meas, ego ponam circulum in naribus tuis, & chamum in labijs tuis, & reducam te in viam per quam veniſti: non ingredietur vrbem Sion, nec mittet in eam ſagittam, ego protegam illam. Angeluſq; Dei vna nocte percuſſit centum octoginta quinq; millia Aſſyriorum *4. reg. 19.*

Quoties Iudæi Deum propitium habebant, illius auxilio inuicti fuerunt: ſi Deum offendiſſent, facili negotio ab hoſtibus ſuperabantur. *Iudith cap. 5.*

Quando habebant Iudices, & duces bonos, rectè ſæpe gerebant, & gentibus imperabant: contra ſub malis Ducibus peccauerunt, & à gentibus oppreſſi ſunt. *Iud. 2. & ſeq.*

Vos reliquiſtis me, ait Dominus, & coluiſtis Deos alienos, iccirco non liberabo vos amplius: ite, inuocate Deos quos elegiſtis, ipſi vos liberent in tempore anguſtiæ. *Iudic. 10.*

Saul vltimũ contra Philiſtæos decertaturus, cum

cum Deus illi nullum ampliùs reſponſum daret, mutato habitu, Pythoniſſam conſuluit, quod illi exitium attulit. *1. reg. 28. & 1. paral. 10.*

Dauid ad filium ſuum Salomonem aiebat. *1 paral. 22.*

Proficere poteris ſi cuſtodieris mandata & iudicia quæ, præcepit Moſes.

Salomon prouerb. 1. Equus, inquit, paratur ad bellum, Dominus ſalutem tribuit.

Deus dat fortitudinem eis, qui perfecto corde credunt in illum *2. paralip. 6.*

Deus pugnat pro illis, quia Dei militia eſt, & omnibus præſidijs deſtituti, ad Deum ſuſpicere licet. *2 paral. 20.*

Non eſt difficile Domino in paucis ſaluare populum contra multos, Ionathas filius Saulis Regis. *1. reg. 14.*

Non in multitudine eſt virtus tua Domine, neq; in equorum viribus voluntas tua. *Iudith 9.*

Tribus Iudæorum Dan ad bellum profectura leuitam illum, qui apud Michan habitabat, cum Ephod ſecum abduxit, dicens: Num tibi melius eſt, vt ſis ſacerdos in tota tribu Iſrael, quam in domo vnius tantum viri. *Iudic. 18.*

Deus pugnauit pro Iudæis, vt 31 Reges facilè ſuperarent, deditq; eis ciuitates, quas nō plantauerant, & terram fluentē lacte & melle Conteſtatur igitur illos Ioſue, vt Dei legem obſeruent, illi ſoli ex corde profecto ſeruiant, alio-

qui futurum, vt plus mali eis immittat, quàm boni præſtitit,& gentes ſint ipſis in foueam, in laqueum, & ſudes in oculis eorum. *Ioſuæ 23. & 24. & Iud. 11.*

Magnus IuriſconſultusHoſt. de ſumma trinitate & fide Catholica ſcripturus: Sine trinitate, inquit, nõ eſt armis vel ingenio confidendũ.

Veteres principes, qui glorioſi & fœlices extiterunt, belli victoriam magis ad opem diuinam, quàm ad humanã induſtriam referebant. Quod certè in Conſtantino Magno, in Theodoſio, in Carolo Magno, alijsque Germaniæ, Galliæ, Hiſpaniæ, Britannię principibus eluxit: Qui nullum bellum proſperè geſſerunt, in quo non appareret, eos magis pietate & religione, quàm armis victoriam eſſe conſecutos.

Ioannem Baptiſtam pro Theodoſio contra Eugenium tyrannum pugnaſſe, refert *Sozomenus lib. 7. cap. 24.*

Saluianus de iudicio Dei, ſcribit, quòd Gothi & VVandali Ro. Imperiũ facilè vaſtarint, quia Catholici grauiſsimis peccatis ſe macularant, barbari verè innocenter & rectè viuerent.

Simile reſpondit *Theodoſius Valentiano Imperatori*: haud mirum eſſe, quòd ab hoſtib. premeretur, cũ Arrianus eſſet, & cõtra Deum pugnaret. *Niceph. Calixt. lib. hiſt. 12. c. 21. & Terent. quidam, Valenti Auguſto, apud eundem Nicephorum. lib. 11. ca. 49.*

Quod

Quòd Carolus Magnus, & veteres Germani Principes non modò ipſi de placando numine diuino ante bellum ſolliciti fuerint, ſed pios etiam & doctos ſacerdotes ſecum in bellum abduxerint, qui milites ad pietatem & continentiam hortarentur, & ſacramenta adminiſtrarent: refert *Ioannes Turpinus in vita Caroli Magni, & Lupoldus in lib. de zelo veterum Germanorum Principum, & Meierus in libris Annalium Flandriæ.*

De Gothefrido & Bohemundo refert *Blondus lib. 4. decade 2.* quòd tempore belli ſacri Lanceam, qua latus Domini in cruce apertum eſt, Antiochę repertam, exercitui præferri mandarint; & Podienſ. Epus ſacrori belli præfectus, trium dierum ieiunium indixerit.

Iacobus Meierus lib. 15. & 16. Annalium Flandriæ profitetur: Gallos & Anglos dum veram religionem colerent, glorioſos fuiſſe, & fœliciter contra ſuos hoſtes triumphaſſe. Sed quam primum Galli libidinibus atque voluptatibus immergebãtur: ab Anglis Deo vltore ſuperati fuerint. Poſtquam iſtis victorijs Angli quoq; inſoleſcebant, & non rectè vtebantur, neq; Deo acceptas ferebãt, Deus eos deſeruerit, atq; per fœminam quandam, Catharinam nomine, Anglos debellarit. Vt agnoſcerẽt victoriam à Deo proficiſci, & Deũ ſæpe per infirma huius mundi operari. Minimè tamen debent Principes crebris victorijs, quibus per Dei auxilium potiti fuerunt,

aut probati ſuę, aut bonitati cauſæ nimiũ confidere: niſi ex certis diuinis inditijs de Dei voluntate conſtet.

Vlpius Syllanus apud Vopiſcum in vita Aureliani repręhendit quoſdam Senatores, qui dicebant; tantam eſſe Aureliani pietatem, & in tantum à Dijs immortalibus amari, vt pro eo libros Sybillinos aperire, aut ſacrificia pro eo fieri non eſſet opus. Non inhoneſtum eſt inquiens, Dijs iuuantibus vincere, quibus iuuantib. multa bella apud maiores noſtros cœpta, & fœliciter finita fuerunt.

Sæpe Deus ſuperbiam principum, & ſubditorum peccata, vel militum inſolentiam, atque ſcelera punit. Quod Iudæi ob furtum Achan *Ioſuæ 7.* & decem Tribus Iſraelis *Iudic. 19.* experti ſunt.

Sępe improbi & numero & conſpiratione ſunt potentiores, quam boni, vt ad eos ſuperandos non virtus ſed fœlicitas ſit neceſſaria. An aliquis ignorat, quoties melior iuſtiorque pars victa ſit, plena eſt exemplis hiſtoria. Cne. Pompeius etſi bonorum voluit eſſe defenſor, & pro repub. pro libertate arma ſuſcepit: is tamen victus à ſpadonibus Aegyptijs detruncatus inſepultus abijcitur. *Lactant. lib. 6. c. 6.*

Propterea quoque pijſsimos Imperatores & Reges atque principes Chriſtianos tam infœliciter

citer contra Turcas pugnaſſe, fideliſsimi hiſtorici commemorant.

Sampſon aſini mandibilo 1000. viros percuſſerat, ſed cum eam victoriam ſibi aſſcriberet, & læta carmina decantaret, Deus eum tantiſper dereliquit, vt ſiti premeretur, & humanam imbecillitatem agnoſceret. *Ioſephus lib.5. & Comeſtor ad cap.19. Iud.*

Ioſiam pium Regem perdidit, quòd bonitati ſuæ nimium fideret. *3. Eſdræ c.1.*

Dauid profecturus in bellum parentes ſuos commendabat *Regi Ammon. 1. reg. 22.*

Principis præſentia & auctoritas maximi momenti eſt in bello: ſed non ſemper prælio intereſſe conuenit. *Princeps an debeat prælio intereſſe.*

Dicenti Dauid regi: Egrediar ego vobiſcum ad prælium, reſpondit populus; Non exibis: ſi media pars è nobis ceciderit parum refert, tu vnus pro decem millibus computaris: melius igitur eſt, vt ſis nobis in vrbe præſidio. Ad quos Rex ait. Quod vobis videtur rectum hoc agam. Stetit ergo Rex iuxta portam, dum egrederetur populus. *2. reg. 21.*

Alio tempore Dauid in prælio ferè cecidiſſet, niſi Abiſai ſuccurriſſet illi. Iurauerunt ergo miniſtri Dauid: Iam non egredieris nobiſcum ad bellum, ne extinguas lucernam. *Iſraelis 2. reg. 21.*

Belli euentū varium eſſe profitetur Dauid. *Belli euentus eſt varius.*

Significat ergo Ioab militiæ ſuæ præfecto, ne propter vnam fortè cladẽ acceptam, animum deijciat. *2. reg. 11.*

Eodem argumento Turnus apud Vergilium ſuos conſolobatur, quod ſtatim recitaui.

Currus & equi ſecundarij Æquũ pro neceſſitate.

Olim quoque Reges in bello ſecundarium currum equúmve circumducebant, quo in neceſsitate vterentur. Sicut fecit Oſias Rex cum læthale vulnus accepiſſet. *3. Eſdr. 1.*

Achab Rex Iſrael in prælĩu deſcenſurus mutauit habitum ſuum, ne agnoſceretur. *3. reg. vlt.*

Prælio nõ leuiter decertandum.

Ne facilè prẹlio decertetur, tota rei ſumma fortunæ committatur, quæ in nulla re magis incerta eſt quam in bello *admonet Guicciardinus lib. 1.*

Hoc Ioſephus & Azarias abſente Iuda Machabẹo pugnantes experti fuerunt, qui non erant de ſanguine, per quem Deus Iſrael liberare volebat. *1. Machab. 5.*

Quando vrbs capienda erat, ſcripſit Ioab militiẹ prẹfectus Dauidi Regi, vt ille cum ſuo exercitu veniret, vrbemq; occuparet, ne miniſtro aſſcriberetur victoria *2. reg. 12.*

Vrbibus inclu li & obſideri periculoſum eſt.

Ne Rex vel Princeps belli tempore cõfidat ciuitati munitæ, indicat Saul Rex, cum Dauid Ceilam vrbẽ eſſet ingreſſus: Concluſus, inquit iam eſt, ingreſſus vrbem, in qua portæ & ſeræ ſunt: ipſaque vrbs illum Sauli tradere volebat, niſi fugam cepiſſet. *Dauid 1. Regum. 23.*

Dauid

Dauid legem tulit, vt æqualis ſit conditio eorum, qui ſarcinas cuſtodiunt, & qui hoſtem perſequuntur. *1 reg. 30.*

Spoliaq; hoſtium Dauid ſanctificabat Deo. *1. reg 8.* Spoliorum diuiſio.

Cum Iudith Holofernem truncaſſet, & ſpola hoſtium colligerentur à Iudæis, omnia quæ Holofernis peculiaria fuerant, dederũt Iudith, in auro, & argento, in veſtibus, & gemmis, & reliqua ſuppellectili. *Iudith 15.*

Cathenas ferreas Rex Gallorum Pariſijs anno 1405. fieri curauit. *Meierus lib. 15. annalium Flandriæ.* Cathenæ in vrbibus.

Mos deponendi arma ante portam, vt ibi cuſtodiantur, donec iterum exituri ea repetant, antiquus & laudatus eſt, nec viris nobilibus indignus *Tyraq. de nobilitate cap. 20.*

Gallorum Regem fugientem Flandri ferè occidiſſent, ſed Deus hoc fieri noluit, & *Meierus lib. 10.* gaudet non eſſe factum; alioqui futurum metuens, ne Galli Flandros captos etiam trucidaſſent.

Durante bello inducias petitas ſemper eſſe ſuſpectas, aſſerit *Meierus in libris Annalium Flandriæ*, vt videlicet interim pars inferior vires colligat. Induciæ petitæ ſunt petitione ... neiant.

Belli iuſti & neceſſarij tempore poteſt Dominus feudi Vaſalli caſtris prȩſidium imponere, *Boer. deciſ. 212. Gail. lib de Areſtis cap. 10.*

 Et

Et ſuburbia abolere, domoſque, & fundo. ciuium pro aggeribus & muris confirmandis vſurpare, reddito eis iuſto pretio. *Gail lib. 2. obſer. 56. & ſeq.*

Dolis fraudibus vti.

Dolis, fraudibus, inſidijs quandoque vti licet. *Ioſuæ c. 8 & c. 3. 23. quæſt. 2.* Vide elegans exemplum libri. *Iudic. c. 20.*

In bello iuſto, neceſsitate vrgente, militibus permiſſum eſt, aliquid de ciuium bonis contrectare. *Roizius lituanica deciſ 3.*

Quę belli tempore capiuntur, etiamſi capientium fiant, capitaneo tradēda ſunt. *Diaz reg. Iuris 6.*

Capta in bello iuſto fiunt capientis, *Iaſred. deciſ 122.*

Capta in bello iniuſto non fiunt. *Miſingerus conſil. 21.*

Victor non debet ſæuire in victos ne deſperent.

Iudæi cum tribum Beniamin bello ſuperaſſent, & propemodum extinxiſſent, pœnitentia ducti ſuper victis: magna cura, ingenti ſtudio ſibi prouidendum aiebant, vt ſuperſtites erigerentur, & vxores acciperent. *Iud. vlt.* Victor non debet victus nimium vrgere.

Num vſq; ad internecionem tuus mucro deſæuiet? inquit Abner ad Ioab, an ignoras quod periculoſa eſt deſperatio? *2. reg. 2.*

Cum Saul iniuſtè vrgeret Dauidem, collegit Dauid 400. viros, qui erant in anguſtia conſtituti, ære alieno oppreſsi, quique erant amaro cor-

ro corde,& factus eſt eorum Princeps. *1. reg. 22.*

Et cum eis fugit ad Philiſteos hoſtes Iudæorum, multaq; mala intulit ſuis. *Iudæis 1. reg. 27.*

Romanorum mos erat, Parcere ſubiectis & debellare ſuperbos.

Horat. lib. 1. epiſt 15.

Vendere cum poßis captiuum occidere noli,
Seruiet vtiliter, ſiue paſcat durus, aretq;,
Annonæ proſit, portet frumenta, penuſq;.

Poſt victoriam Dijs gratias agebant, cædeſq; in bello factas expiabant. *Alex Sard. lib. 3. c. 10.*

Milites arma in publicam cuſtodiam deponebant. *Blond. lib. 6. Ro triumph.*

Victis arma auferebant, quod Iulius Cæſar teſtatur.

Sicut Philiſtei cauerant, ne Iudæi arma retinerent *1. reg 13.*

Perſæ populorũ quos bello vicerunt, principe occidunt, ne rebus nouis ſtudere poſsint, *Alex. Sard. l. 3 cap. 11.* Idem Turcarum mos eſt.

Apud Chriſtianos victor debet victori miſericordiam exhibere, præſertim in quo pacis perturbatio non timetur, can. Noli exiſtimare *23. quæſt. 1.*

Vrbes victæ ne euerterentur prohibuit Romulus *Saſio ad l 2. D. de orig. iur.* **Vrbes non delendæ.**

Segetes hoſtium incendere durum eſt. Etſi hoc fecit Sampſon Philiſteis per colligatas vulpes. *Iud. 15.* **Segetes cõbuſtæ.**

Et Holofernes Iudæis. *Iudith 2.*

Et Abſolon Ioab ad ſe venire tardantis, meſſem hordei ſuccendit igne *2. reg. 14.*

Tranſitus militum. Tranſitum militib. denegare periculoſum eſt in vtramq; partem. Iudas Machabæus cũ per aliam viã proficiſci nequiret, niſi per ciuitatem Ephron, locutus eſt ad Ephronitas verbis pacificis: Tranſiamus per terram veſtram in terram noſtram, nemo vobis nocebit, tantum pedibus tranſire patiamini; hoc autem illi pertinaciter recuſabant: Expugnauit ergo illam ciuitatem Machabæus, & percuſſit omnes viros in ore gladij, ſpoliauit, atque eradicauit eam. 1. *Machab. 5.*

Fumus eſt index fugæ. Ex fumo caſtrorum Gorgias cognouit ſuos fugiſſe, *Mach. 4.*

Sicut ex fumo Beniamitę collegerunt vrbem ſuam eſſe captam. *Iudic. c. 20.*

Iacob dedit filio ſuo Ioſeph illam partem hæreditatis præ fratribus ſuis, quam gladio acquiſiuerat. *Geneſ. 48.*

Ita de peculio Caſtrenſi Iuriſconſulti tradiderunt. Qui barbaris, Turcis, Saracenis vias aperiunt, arma, comeatum deferunt, quibus Chriſtianis noceant, grauiſsimè peccant. Eleganter *Balſ. ad cap 7. epiſt. Gregorij Neoceſ. Gail lib. 1. de pace pub. c. 1. Extrauag. com. 3 de pœnit & remiſſ.*

Pax quando conſtituatur, & iterum violetur, & quis eam violaſſe dicatur, deq; violantium

um pœna, & an violante vno alteri quoq; eam violare permiſſum ſit. *Hippolyt.Marſ.ſingul.503. Miſing.conſ.21.Gail de pace p.lib.1.c.4.*

Pontifex cogere poteſt principes ad ſeruandũ pacta, pacis tempore inita *Petr.Duen.reg.16.*

Quando pax fit inter principes, quod omnia debeant eſſe condonata, vtriuſque ſubditi acquieſcere cogũtur: nec de ablatis agere poſſunt, *Miſingerus conſil.21.& centur.4.obſeruat 9. Curt. de feud.Gail.lib.2.obſer.56.& ſeq.* Menoch.*remed.1.recuper.nu.343.*

Clericis quatenus belligerare liceat, *vide apud Gratian.23.q.8.Claud.Eſpenceum lib.2.& 3 digreſſionum in epiſt. Pauli ad Titum,* Marium Salomonium *lib.3.de principatu, Neuiz.lib.4.ſyl.nupt. Didac.Couarr. ad clement.furioſus, de homicid.& alios paſſim.* Clerici belligerantes.

Eccleſiaſticis rarò aliquid fœliciter in bello cedere aſſerit *Iac.Meier.lib.10.Annalium Fland.*

Porrò bellum inter flagella Dei recenſetur, quibus Deus hominum peccata caſtigat.

Dauidi Regi cum in Deum peccaſſet, datur optio, vtrum peſtem, famem, an bellum ſubire malit. *2 reg.v t.1 paral.21.*

Sed Dauid tunc pij Regis officium præſtitit, orans Deum ne populum innocentem affligeret. Ego ſum, inquiens, Domine qui peccaui, iſti qui oues ſunt, quid fecerunt? vertatur obſecro manus tua contra me, & contra domũ patris mei.

Salo-

Salomoni Regi propter peccata ſua Deus bella ſuſcitauit. *3.reg.11.& 12.*

Peſte, fame, gladio, populi ſui ſcelera ſe vindicaturum prædixit Deus, per Moſen *Deut. 28. & ſeq. per Ioſue 23.* & per Prophetas atq; Apoſtolos diuerſis ſcripturæ locis.

Aliquando Deus bellum oriri permittit, vt iuſti à tyrannis vexati liberentur, & iuſtorum perſecutores dignam mercedem recipiant. Saul iam Ex rex Iudæorum verum regem Dauidem poſt crebras perſecutiones fere compræhenderat, ſed repentino nuntio reuocabatur, vt Philiſteis, qui præter opinionem regnum Iſrael inuaſerant, ilico reſiſteret. *1.reg 23.*

Tempore belli mercatores debent congrua ſecuritate gaudere. Finito bello, ſi omnia condonentur, hoc de iniurijs & Iure principum accipitur. *Nicolaus Eberhardus conſ. 236.*

Ad quæſtionem II.

DE LIBERALITATE, ET DE exactionibus.

VERA liberalitas non in pecuniarum & opum multitudine, ſed in recto earum vſu poſita eſt.

Principem ſibi perſuadere oportet, quod patrisfamilias vices

in

in republica gerat, pecuniamq; publicam non eſſe ſuam, ſibi tamen creditam atq; commiſſam ad populi ipſius; qui eam ſibi arrogauit, cuſtodiam, & ſalutem. Quo fit, vt duplici ratione peccent, qui ſine modo de regio patrimonio largiuntur. Nam fontem ipſius benignitatis exhauriunt, vt ſucceſſores ipſorum nequeant virtutem debitis præmijs ornare: deinde ignauiæ, deſidiæ, libidini fomenta ſubminiſtrant. Hoc ergo in donorum diſtributione ſeruãdum eſt, ne omnia certis hominibus largiantur, & dum liberales haberi volunt, omnem materiam liberalitatis amittant: ſed delectum & modum in largiendo obſeruent: & ne abundent indigni, digni verò negligantur.

Liberalitas nulla poteſt eſſe, vbi neq; dantis facultas expenditur, neque accipientis dignitas æſtimatur.

Qui enim dat quod non poteſt, deſipit, & ſtultus potius quam liberalis exiſtimandus eſt; qui elargitur indigno, vitia illius confirmat, & virtutum præmia obſcurat.

Verè igitur liberalis eſt, qui facultates ſuas, reſpicit, ærarij, & vectigaliũ rationem exploratã habet, & pretiũ rei illius, quam donat expendit, & perſonas atque merita eorum, quibus donat, intuetur, modumq; & honeſtatem obſeruat, vt in priuato ſumptu continens & frugalis, in publicis

blicis operibus & muneribus ſplendidus atque magnificus ſit.

Summa iniquitas & ſeditionis materia eſt, non ponderari vniuſcuiuſq; dignitatē: ſed vel ijs qui minus digni ſunt, maiora præmia condonari, vel ęqualia præmia dignitatib. inęqualib. contineri. Nec iuſtitiæ æquitas patitur, vt qui nullam reipub. vtilitatem afferunt, opibus reipub. ſaginentur, & quod erat fortibus, & ſpectatis tribuendum, ignauis & otioſis hominibus ſine modo tribuatur: beneficiaque quibus erat virtus afficienda, ad ignauię & dedecoris ornamentum transferri. Alioqui homines prudentes, & optimè de republ. meriti deſpiciuntur, illi honoribus & præmijs augentur, qui principes à ſtudio virtutis auertunt, & tyrannidem alunt. Generaliter hoc à Dominis cauendum eſt, ne vltra antiquam conſuetudinem operis & ſeruitijs ſubditos grauent, & plus ſolito ab ipſis exigant, quia peccatum committerent, & Iuriſdictione ac Dominica ſua poteſtate abuterentur: quod ſi fieret, Præſes prouinciæ vel Cæſar, vel eius loco Camera Imperialis, mandatis pœnalibus hanc nouitatem tollere, & ſeueritati remedium moderationis adhibere poſſunt. *per textum l. cum ſatis. §. caueant C. de Agric & cenſit. lib 11. l. fin. C. quemadmodum ciuilia munera ... 10. l 1. C in quibus cauſ col. Dominus ... poſſ. lib. 11 Natta conſ. 185. Relat. per Gail l. 1. obſ. 17. l. 2. obſ. 62. de areſt. c. 10.*

Prin-

Principis officium eſt, proſpicere ſubditorum commodis, non grauare collectis, & oneribus: niſi publica hoc neceſsitas requirat: & tunc moderatè. Alioqui adire poterint Domini grauantis ſuperiorem, qui illum coerceat, *VVeſenb.conſil.45 Gail de Areſt.ca.8.& 10. & lib. 1.de pacepubl.cap. 2. Iaſſredus deciſio, 214. Capella Tholoſ. quæſt. 349.*

Qui immodicis tributis & nouis exactionibus rempub. vexant, ſubditos ſpoliant, ex ciuium fortunis prædas agunt, domos exhauriunt, prouincias nudas & inanes relinquunt; ſubditorum animos auertunt, odiaq; & inſidias incurrunt. Propter nimis durum Imperium, graues exactiones, & tributa, decem tribus Iſrael à Roboam filio Salomonis Regis defecerunt, nec reduci potuerunt. *3 reg. 12.* Idem plures alij experti fuerunt.

Impia, & crudelis Ieſabel Regina vineam Naboth per vim & fraudes rapuit, & iuſto Dei iudicio à canibus deuorata eſt. Et illius maritus Achab Rex qui auarè, contra Dei præceptum, ſine vlla publica neceſsitate, aut legitima cauſa, vxoris iniuſtitiæ conſenſerat, ſic ambo à Deo puniuntur, vt reliqui principes perpetuum inde exemplum capere poſsint: vt quorum miſerabiles exitus perhorreſcunt, eorum facta ne imitentur. *3. reg. 21. & 22. & 4. reg. 9.*

De vero pręſide prouinciæ loquens Iuuenalis ſatyra 8. ait:------*Pone iræ frena, modumq́ᵹ Pone & auaritiæ, miſerere inopum ſociorum.*

Caius Grachus ex Sardinia rediens talem orationem habuit ad Senatum Romanum: alij vini amphoras, quas vacuas tulerant, argento plenas domum reportarunt: ego Zonas quas plenas argenti Roma extuli, ex prouincia inanes retuli. *Gellius lib. 15. c. 12.*

Tyberius Cæſar aiebat: Boni Principis eſt, Tondere pecus non deglubere. Tranquill.

Angli contra Regem Hinricum propter exactiones intolerabiles conſpirauerunt. *Ia. Meierus lib. 1. annalium Flandriæ.*

Marius Salomonius lib 2. de principatu veteres Imperatores prędicat, quòd publicam ſubditorum ſalutem priuatis commodis antepoſuerint: antiqua vectigalia vel planè aboleuerint, vel imminuerint. Quod Auguſti, Traiani, & aliorum, exemplis declarat: Nerua omnes pecunias quas Domitianus rapuerat, ſpoliatis reſtituerit, Ro. pauperibus decies quinquagies centena millia erogarit, agroſq; ſua pecunia coemptos inter egenos diuidi iuſſerit; Anthoninus, cognomēto philoſophus, exhauſto ærario, ne prouinciales grauaret, pretioſam ſuppellectilem, Imperialia ornamenta, veſtes, & mundum muliebrem in foro Traiano venundari fecerit. Pudet, inquit, à Gentilium principibus.

bus, Chriſtianos, atque adeò eccleſiaſticos, ſuperari.

Libro 3. ſolis diuitijs nihil magnum effici affirmat, potentiamq́; quę diuitijs tantum non virtutibus nititur, infirmam eſſe ait: qui diuitijs bene vtuntur, & ad vſum virtutis eas effundunt, beatos atque Deo ſimiles, qui ad malos vſus erogant, licet largiter, infelices, prodigos, & gratię Dei diſsipatores appellat.

Variæ tamen cauſæ ſunt, propter quas principes Chriſtiani ob commune bonum, & neceſsitaté patriæ à ſubditis collectas indicere, & ſubſidia petere poſſunt. *Thomas Aquinas. 1.2.qu. 105. Remigius Gomnius tractatu de charit ſubſid. Petrus Vbaldus de collect.*

Sed opes reipub. ſi princeps non leuitate, nec in rebus ludicris, nec in hominibus ignauis temerè ſaginandis, nec in explenda libidine con ſumpſerit: copiæ non deerunt, quibus abſque ſuorum vexatione bellum ſuſtineat, rempubl. moderetur, & homines fortes benignè remuneret.

Faciliimè namq; ſumptus neceſſarios faciet, qui minimi neceſſarijs ſumptibus modum cóſtituit. Eritq; ſine iniuria diues, ſine ſordibus abundans, ſine ægentum ſubditorum querimonijs opulentus.

De cauenda principibus auaritia 15. reſpondit.

Ad quæſtionem 12.

DE MENDACIO ET FICTIONE *cauenda.*

VERITAS eſt bonum ſtabile, atq; ſempiternum, Deo gratiſsimum, ad amorem hominum alliciendum aptiſsimum, ad præſidia comparanda firmiſsimum: mendacium contra, Deum & homines offendit, animiq; parui & anguſti flagitium, omnia quantumuis leuia metuentis. Veritatis à natura omnes appetentes ſumus, eoq; ſtudio ducti, pro veris veriſimilia interdum libenter arripimus, vt illius etiam fallaci ſpecie delectemur.

Quàm turpe mendaciũ ſit, & hominis præſtantia indignum ex eo liquet, quod ij etiam qui ſæpe mentiuntur, maximum laborem & ſolicitudinem in mendacio cõcinnando atq; celando ſuſcipiunt, & deprehenſi erubeſcunt. Quos non ita mendacij puderet, niſi vi naturæ victi, iudicarent fœdum atque flagitioſum eſſe mentiri.

Multos ad mentiendum metus cogit. Quando aut pœnam, aut incommodum, aut offenſionem, aut ſimile quid pertimeſcunt. Qui vtilitatis & commodi cauſa temerè mentitur, nul-

nulla vtilitate poteſt id,quod damni facit, reſarcire: dignitatem enim qua nihil eſt in rebus humanis præſtantius, amiſit, vt vel pecuniam augeret, vel Imperij fines dolo atq; fraude propagaret. Sic igitur fit, vt quod lucratum ſe putat, non ſit cum eo quod amiſit, vlla ex parte comparandum. Nec ea eſt vtilitas appellanda,quę multò magis nocet,quam iuuat. Cumq; mendaci & fidem non ſeruanti nemo credat,omnes vtilitates mendacio partæ,facilimè diſsipantur.

Et opes,quæ mendacio acquiſitæ ſunt,facilè dilabuntur:quæ veritate ſtabilitæ erant,diuturnæ ſunt: & illi qui mendacijs & fraudibus vtuntur ſibi perfidiæ & calliditatis infamiam, hominum odia, & offenſionem, vanitatiſque exemplum important.

Imperij tuendi & augendi ratio tota eſt in veritatis ſtudio conſtituta. Omnes enim facilè deſeruntillos principes, quorum fidem ſuſpectam habent,& ad eorum nomen, quos fideles eſſe vident ſe libenter adiungunt. Qui ex mendacio & inanitate pendent, miſeri ſunt exiſtimandi. Omnis enim peſtis,& calamitatis initium eſt in mendacio & vanitate conſtitutum. Mendacium ergo cum ſit animi puſilli, & turpis,& malitioſi: nihil quicquam eſt regis officio & dignitati magis contrarium.

Fabulam illam quòd Hercules,cum totum corpus Leonis belle tegere non poſſet, vulpis pellem aſſuerit,hoc ſeculo multi laudant,&dolis & fraudibus licenter indulgent:Si non Marte,ſaltem arte: & Marchiauelli fraudes ſummis laudibus efferunt.

Quanta cum ſui gloria, & reipublicæ commodo, viderint ipſi. Meum non eſt iudicare. Qui malum facit prętextu boni,dupliciter peccat. Primò quia malum agit, Secundò, quia ad peragendum peccatum boni opera vtitur *Baſilius Magnus epiſtola ad Epos ſibi ſubiectos, & ibi Balſamon.* Eodem pertinet illud *Auguſtini ad Pſal. 63.* Simulata æquitas non eſt æquitas, ſed duplex iniquitas; quia iniquitas eſt & ſimulatio. Et per ſimulationem atque hypocriſin peccatum grauius eſt,quam quod apertè fit, M. Anth. Columna de reditibus eccleſiaſticis cap 19. Hinc Iuuenalis ſatyra 2. tolerabiliorem dicit eſſe aperte malum,quam hypocritam ſeuerum.

Hunc ego fatis
Imputo,qui vultu morbum inceſſuq; fatetur,
Horum ſimplicitas miſerabilis,his furor ipſe
Dat veniam.ſed peiores qui talia verbis
Herculis inuadunt,& de virtute locuti,
Clunem agitant.

Et Horatius in arte poetica:
Decipimur ſpecie recti.

Et

Et Virgil. 1. Aeneados:

Spem vultu ſimulat, premit altum corde dolorem.

Non omnis tamen fictio ſiue ſimulatio, quę dolo coniuncta non eſt, prohibetur; ſed eſt aſtutia quædam ad propulſanda pericula, & ſcandala, *Damaſus regula iuris 30 & 94.* Fictio quæ ad ſuam ſuorumq; ſalutem ſuſcipitur, aliquando laudabilis eſt: vt ſi mulier ſe infirmam ſimulet, ne ad conuiuium ire cogatur, vbi ſuſpicionem, vel maculam contraheret. *Ioa. Neuizan. lib. 4 ſyl. nupt. nu. 63.*

Aod Dux Iſraelis Englon regem Moab mirabili ſimulatione, quod mandatum Dei ad illum haberet, interfecit, *Iud 3.* Et Iahel mulier Ziſaram blandis verbis deceptum interemit. *Iudic. 4.*

Saul Rex veſtitum mutauit, & tanquam priuatus homo cum duobus viris conſuluit Pythoniſſam de belli euentu *1 reg. 28.* Et vxor Ieroboam Regis ſimulat ſe priuatam eſſe mulierem, coram Achia propheta, *3 reg. 14.*

Quid non ſimulat Iudith pro ſalute publica? fingit ſe adorare Holofernem, in cuius nece tota occupabatur. *Iudith. 11.*

Gebeonitæ per fictionem ſaluantur, *Ioſue c. 9. relat. c. penult. & vlt 22. q. 4.* Et Deus ipſe Ioſuæ præcepit, hoſtes ex inſidijs adoriri, *Ioſue 8* Idem iuſsit Dauid facere, *2. reg. 5.* Vtrumq; ſimulationem in cauſa pia & iuſta recte aliquando

aſſumi poſſe, & ſanctos quoſdam viros aſſumpſiſſe probat, Hier. in ca. vtilem ſimulationem, 22. quæſt. 2. inquiens: Vtilem & quandoque in tempore aſſumendam ſimulationem eſſe, Iehu regis Iſrael nos doceat exemplum, qui non potuiſſet occidere omnes Prophetas Baal, niſi finxiſſet ſe idolum Baal colere velle *4. reg. 10.* Et Dauid quando per ſimulatam inſaniam coram Achis rege vitam conſeruauit *1. reg. 21.* Nec mirum iuſtos homines aliqua pro tempore ſimulare, ob ſuam & aliorum ſalutem, cum & ipſe Dominus noſter, non habens peccatum, nec carnem peccati, ſimulationem peccatricis carnis aſſumpſerit, vt condemnans in carne peccatum, nos in ſe faceret iuſtitiam Dei. Et rurſum duobus diſcipulis ſuis euntibus in Emaus finxit ſe longiùs iturum. *Luc. 24. Plura vide in textu, gloſſa & ibi DD. cap. 1. extr. de his, quæ vi & metus cauſ. fin.*

Abraham vt pericula euitaret, Saram ſororem ſuam eſſe dixit, vxorem eſſe non negauit, nec mentitus fuit: non eſt enim mendacium cum ſilendo abſconditur verum, ſed cum loquendo promitur falſum, *text. & annotat. ca. 22. Geneſ.*

Iacob ex conſilio matris Rebeccæ collo & manibus pelles hędinas aſſumpſit ſeq; Eſau primogenitum eſſe aſſeruit, vt benedictionem Patris conſequeretur, *Geneſ. 27.*

Ad

Ad quæſtionem 14.

DE BENIGNITATE ET *clementia.*

VEHEMENTER optandum eſt, vt ſit princeps natura clemens, atque benignus, & magis ad lenitatem, & manſuetudinem, quàm ad iracundiam, & acerbitatem propenſus: clementia enim & manſuetudo & reliquæ virtutes, quę ex natura clemente oriuntur, regem maximè decent, amorem ſummum cóciliant ipſumq; principem Deo ſimillimum faciunt.

Vulgatum de Regibus Iſrael verbum erat: quod eſſent clementes *3 reg 20.* Gedeon à ſuis poſt victoriam calumnias paſſus, mollibus verbis placat, quos obiurgare potuiſſet. *Iudic. 8.*

Aequo animo eſto, dicebat Holofernes ad Iudith, & noli pauere in corde tuo, ego nunquam nocui viro, qui voluit ſeruire Nabuchodonoſor Regi: Populus tuus ſi non contempſiſſet me, non alleuaſſem lanceam ſuper eum. *Iudith cap. 11.*

De Romanis ferebatur:

Parcere ſubiectis & debellare ſuperbos.

Nimia tamē clementia principū aliquādo ipſis perniciem adfert, & reipublicę etiam parit.

 Saul

Saul quod contra Dei preceptum impio Regi Agag pepercerat, à Deo abijcitur, & Samuel Agag trucidat. *1. reg. 15.*

Achab etiam regem acriter reprehendit Propheta, quòd regem Syriç ſeruaſſet. *3. reg 20.*

Mandauerat Deus Ioſue & Iudæis, vt omnes gentes in terra promiſsionis extinguerent. Illi verò multis gentibus pepercerunt, & in medio Iſraelis habitare permiſerunt: quod factum eſt eis in ruinam, nam per illas Iudæi à vera religione ad Idololatriam adducti fuerut. *Iud. 2.*

Intempeſtiuè miſericordiam exercere dolo, çquiparatur. *VVeſenb. latè conſ. 19. nu. 23.*

Qualiter clementia cum quadam ſeueritate neceſſariò temperanda ſit, quæſt. 4. fuſius edisſertum eſt.

Prælati, qui cum auſteritate & potentia imperare malunt, quàm cum lenitate & manſuetudine, taxantur, *Ezechiel. c. 34.*

Ad quæſtionem 15.

DE VIGILIA ET DILIGENTIA ET *ſollicitudine Principis.*

ABSQVE ſtudio, cura, & diligentia nihil rectè fieri, nihil laudabiliter geri, & adminiſtrari poteſt. Nec enim Colonus erit vnquam, qui non eſt gnauus & induſtrius, & ruſti-

ruſticarum rerum ſtudio incenſus. Qui pecuariam faciunt, niſi fuerint in ea diligentes, & attenti, minimum fructum percipiunt: opifices item qui non vigilant, totaque mente iſti operi incubuerint, parum in eo genere efficiunt pretio aliquo & æſtimatione dignum. Ignauus mercator lucro, piger, & ſegnis miles, laude & fructu carebit. Multo certè magis principis laus in vigilantia, & induſtria conſiſtit. Omnium artium, omniumq; diſciplinarum, & officiorum laus & vis in diligentia, ſtudio, & labore continetur. Cum artis autem Regiæ claritate & amplitudine nulla ars conferenda eſt: à nullo itaque artifice tam acre ſtudium, tantaque diligentia & induſtria Iure atque merito poſtulatur, quàm à Rege. Nihil indignius eſſet, quàm magis ab alijs hominibus amari pecuniam & lucrum, quàm à rege regnum. Pigritia cum omnis turpis ſit, tum regi maximam labem turpitudinis affert, & indelebilem maculam inurit.

Regem cui tantum onus impoſitum eſt, & tam multa pericula circumſtant, cui incumbit vt rempub. ab omni calamitate tutam & incolumem conſeruet, omnibus opibus copioſam & opulentam reddat, cuique ſunt immortalia præmia conſtituta ſi rempubl. benè geſſerit: ignauiæ & deſidiæ atque libidini vacare turpiſsimum eſſet.

Sapienter dixit Homerus:

Fas non eſt Regi tanta ſub nocte ſoporem
Carpere, cum tanta curarum mole prematur.

Thebani cum diem feſtum agerent, vinoq; ſoluti abſque vlla cura iacerent, Epaminondas ſolus vigilabat, & armatus concurſabat: ſuum officium eſſe dicens, vigilare, vt ciues ſecuri dormirent, & vino abſtinere, vt illi ſine vllo metu perpotare poſſent. Pręclara vox, illo principe digna, & noſtris regibus atque magiſtratibus minime aſpernanda.

Tria vero ſunt, quæ Regis diligentiam excitare poſsint, quib. ſi caruerit, erit Regis nomine indignus: fides, patrię charitas, & religionis ſtudium. Regis fidei eſt ſalus hominum, ciuitatum incolumitas, nationum tutela & patrimonium commiſſa: ea cura ſatis illius diligentiam incitabit, ad omnia munera alacriter exequenda. Patriæ ſalutem priuatis rebus anteferre boni ciuis & ſapientis hominis officium requirit. Illa enim parentes, cognatos, amicos, vitam ipſam donauit. Illa incolumi permanente, omnia ſalua ſunt: illa euerſa, omnia concidunt, & euertuntur. Merito igitur ſanctiſſima quædam mater habetur, pro qua vitam ponendam cenſent.

Quo alluſit Verg. 6. Aenead.

Vincet amor patriæ, laudumq; immenſa cupido.

Et

Et lib.11. Aeneid.

Ipſæ de muris ſummo certamine matres
Monſtrat amor, verus patriæ vt videre Camillam,
Tela manu trepidæ iaciunt ac robore duro
Stipitibus ferrum, ſudibusq; imitantur obuſtis.
Præcipites, primæq; mori pro mœnibus audent.

Horat. lib. 2 ſerm. Satyra 2.

Cur eget indignus quiſquam te diuite? quare
Templa ruunt antiqua Deûm, cur improbe charæ
Non aliquid patriæ tanto emeteris aceruo?

Patriam chariorem eſſe debere, quàm quiſquam ſibi ſit, pulchrè declarat Marius Salomonius lib. 2 de principatu. Quod patria omnibus chariſſima eſſe debeat, omnibus rebus patriæ amor præferendus ſit, & quod impius ſit qui rem negligit, omneſque patriæ ſeruire teneantur, & qui patriæ munera publica ſubire detrectant, eoque nomine vel religionem ingrediuntur, vel in alia loca migrant reuocari aut bonis atq; priuilegijs patriæ priuari merito poſſint, erudite demonſtrant *Lancellottus in ſuo De curione nu 25 Quintil. Mandoſius ad regulam Can cauſa 32.q 3. & reg 16.q 41. & ſeq.*

Adeo, vt pro patria mori quiſq; cogatur, ſi neceſſitas requirat, & ſua mors reipublicæ profutura ſit. *Lancellot. in De curione nu 26*

Patria parentib. liberis, propinquis, anteponenda, eorumq; mali conatus contra patriam dete-

detegendi, & puniendi ſunt, *Lancellottus ibi. Gul de pace p.l.2.c.10. Didacus Couarr.cap. Raynutius de teſtament.* Nemo contra patriam aduocatum agat, niſi pro ſe, & liberis atque pupillis *Lancellott. nu. 103.* Qui pro patriæ defenſione occumbunt, his præmium cœleſte pollicetur Leo Pontifex ad exercitum Francorum *c. omni timore, ac terrore depoſito. 23 q 8.* Pro patrię neceſſaria liberatione eccleſiæ theſauros, & ornamenta conuerti, probat *Mandoſius ad reg. Cancellariæ 32 q 32.* Oziæ & Ezechiæ Regum exemplo *4. reg. c. 12. & 18.*

Quod ſi ergo quilibet homo priuatus maiorem charitatem debet patriæ, quam propinquis, parentibus, liberis, ita vt vitam pro illius ſalute profundere in ſumma quadam gloria ponatur: quid Regibus faciendum eſt? quippe qui ſunt ab illa ſummis honoribus ornati, & amplificati vt nunquam parem illi gratiam referre queant.

Religio quoque tantum munus negligenter ſubire nō patitur, in qua Dei (vnde regnum proficiſcitur) laus & honor continetur. Homerus Regum genus ad Deum reuocabat, populorumq́; paſtores, Iouis ſatu procreatos eſſe Reges affirmat *De [illegible] quæſtione. 1. & 3 [illegible].*

Non modo Principum, regumq́; ſed Imperialem quoq; ſolertiam decet, ita ſubditorum, & ſacri Imperij curam gerere, vt illius vtilitas incorrupta perſiſtat, ſingulorumq́; ſtatus illæ-

ſus

ſus con[illegible]uctur, *cap.1.de probib.feud.alien.per Fred.* *cap.1.de pace tenend.& iura firm & §.1.auth.de hæred.* *& falcid.& §.1.de arm.* Atque ſalutem reip. tueri nulli magis conuenit quam Cæſari. *l. Nam ſalutem D.de off. praf. vigil.* Quia in Ro. Imperij tranquillitate totius orbis ſalus conquieſcit *§.1. quo modo in crim læſ.maieſt.proced.in extrauag.* Aduigilare igitur, & gemina fronte debet eſſe princeps, inſtar Iani antiquiſsimi Italię Regis, (quē nos lib. Academiarum Noach noui mundi poſt diluuium reſtauratorem fecimus,) vt prętérita noſcat, futura proſpiciat. Nam ex præteritis & præſentibus futura metienda ſunt.

Maieſtatique Principis omnium maximè congruit, curare vt pax in Imperio conſeruetur illæſa, *l.nam ſalutem, D.de offic præfecti vigil. c. 1. de probib.feud.alienat.per Frederic.authent. de armis.* Vt non ſolum ſcandula, ſed etiam occaſiones malorum & ſcandulorum è medio tollantur, *l. illicitas §. potentiores D.de offic. præſid. l. denuntiamus C. de his qui ad eccleſiam confug. l. aquiſitionem D. de vſufruct. Gail lib.1.de pace p.c.1. & 3.*

Qui cum potentia & auſteritate imperant, ſubditos emungunt, de ſalute eorum parum ſoliciti, officiumq; ſuum negligunt, ſeuerè caſtigantur, *Ezech.33 & 34.*

Memorabile teſtimonium reddit ſcriptura ſacra de Samuele: quòd ſingulis annis circumibat. *Iſrael 1.reg.7.*

Prin-

Princeps piger & ignauus fruſtra aliorum induſtriam requirit, & qui timidus eſt fruſtra fortium hominum opem & auxilia implorat. Illorum gratia, qui pericula contemnere, aut labores ſuſcipere velint, rariſsimi ſunt. Vigilantia ergo ſua alios ad excubias exuſcitare conetur. Ad vigilantiam quoque & induſtriam,

Otium. otij turpitudo merito inflammabit, quod eſt omnium flagitiorum ſeminarium. Per quod animus corrumpitur, franguntur vires, languesſcit induſtria, hebeſcit ingenium, vitia creſcunt, ſcelera prorumpunt, animi ſtatus opprimitur, flagitiorum omnium bellum inexpiabile concitatur, & libido in animi dominatu conſtituitur. Cum igitur hæc mala omnia ex otio & pigritie oriantur, Regi & principibus cane peius & angue, vt dicitur, fugiendum eſt.

Perſarum Imperium armis partum, longa pax & otium deleuit. Græcorum opes ingentes eadem diuturnitas pacis afflixit. Ipſumque Romanum Imperium nimia ſecuritas atque otium euertit. Multęque aliȩ florentiſſimę olim prouinciȩ opibus ſummis in bello auctę, in pace & otio vires atque opes amiſerunt. Maximaq; Imperia armis quæſita, pace & otio ceciderunt.

Ne dicam, quòd naturæ iucunditas non in otio ſed in labore verſatur. Nam & bruta ani-

mantia

mantia motus liberos requirunt, & ſi alligata fuerint, vincula, ſi poſſunt, perrumpunt. Pueri motibus aſsiduis delectantur, adoleſcentes ludis etiam laborioſis inhiant. Senes quoque ſemper aliquid agere ſtudent, quo otij faſtidium vitent.

Ad quæſtionem 17. & 20. & 21.

QVIS SIT MODVS, ET QVOD OFficium regnandi.

SAMVEL Propheta ex Dei mandato præſcripſit Iudæis legem Regni: Ne vel Rex tyrannidem exerceret, nec populus rebellionem. *1.reg. 10.*

Tunc demum Reſpublica bene adminiſtratur, quando is qui alijs præeſt, vitijs potius quàm ſubditis imperat, Gregorius in moralibus. Reges à rectè agendo vocati, ideoque rectè faciendo Regis nomen retinetur, malè agendo amittitur. Recteque illi Reges vocantur qui tam ſemetipſos quam alios iuſtè gubernant. *Iſidorus libr. 9. de ſumm bonor.*

Rex ille demũ habẽdus eſt, qui reliquis hominib. vt dignitate & potentia, ita honeſtatis opibus Verus Rex quis ſit.

busatque ornamentis antecellit. Tuncenim honeſtatis ſplendorelucet,in homine, quando mens, quæ eſt potiſsima pars animi humani, principatum obtinet, & regnum ſibi à natura datum ſapienteradminiſtrat. Quod facit cum temeritatem & libidinem coercet, omnesaffe-ctustemperat, moderatur, & ſibi obedientes eſſe compellit. Regia maieſtasab honeſtate ſe-iungi non poteſt: Iccirco hominibusbruta ani mantia, quæ honeſtatem & decus intueri non poſſunt,naturali natura ſubiecta ſunt: & inter homines is eſt maximè ad reliquos regendos aptiſsimus, qui multum virtutis opibus ex-cellit.

Qui ſuos propriosaffectus moderari nequit, quomodo vniuerſam rempub. moderabitur? qui libidinum ſeruus eſt,quomodo ſuorum li bertatem tuebitur? qui mentis cæcitate labo-rat,quomodo mala reipub.imminentia præca-uebit? Quò maior illius potentia fuerit,eo ma-iores ruinas ædet, neque tam Rex quam tyran-nus potius cenſendus erit. Verus enim Rex di-uinæ menti paret, rectam rationem ſequitur, Iuris æquabilitatem colit, fraudem & malitiam coercet, modum, & ordinem in omni offi-cio conſeruat, rempubl. vniuerſam excellenti-bus meritis obſtringit, nullum periculum adi-re pro ſalute patriæ recuſat, ad gloriæ ſempi-ternæ decus aſpirat,mortem denique contemnit,

vt im-

vt immortalitatem conſequatur. Contra, tyrannus Dei numen ſpernit, rationis Imperium repudiat, libidini ſeruit, Iura diuina & humana violat, dolis ac fraudibus innititur, veram dignitatem abijcit, falſam imaginem decoris & dignitatis amplexatur, ſubditos formidine perterret, ex eorum bonis prædatur, vt ſua per vim & fraudes amplificet, patriamq́; ipſam lue atq; labe conficit, in profligenda virtute, & extinguenda ſapientia, atq; opprimendis bonis occupatur, iniurijs, cędib. rapinis, omnia complet, miſcet ſacra profanis: nullum excellens ingenium, nullam ſingularem induſtriam, nullam potentiam ferre poteſt, totus eſt in libidinis impuriſsimę dominatu, die ſolem vix aſpicit, noctes in nequitia cóſumit, opes, honores virtuti debitos, ad libidinum miniſtros defert, ſubditos ſpoliat, domos exhaurit, & Sardanapali more omnem beatæ vitæ rationem in luxuria immenſa conſtituit, rempub. vexari atq; diripi à nequiſsimis hominibus permittit. Tyrannus.

In religionis ſanctimonia, in iuſtitiæ cultu, & in decoris honeſtate, virtutiſq́; robore, ac in manſuetudinis lenitate, regis maximè dignitas apparet. Libidinem ergo Princeps coerceat, voluptates noxias aſpernetur, iram cohibeat, pacis belliq́; tempora rectè adminiſtret, & moderetur, nunquam à recta ratione ſe abduci patia-

 tur.

tur. Qui ſeipſum regere neſcit, quomodo populum vniuerſum reget? quomodo aliorum libidines continebit, qui ſuas non continet, quomodo aliorum licētiam reſecabit, qui ſibi ipſi flagitiorum licentiam attribuit?

Inter antiquos populos non niſi optimus Rex eligebatur: ſummeq; felices habebantur, illæ gentes, in quibus non poterat eſſe potentior niſi melior. Sicut hominibus Reges, ſic regibus dominandi deſideria dominantur, hoc eſt, regnū, nolle regnare cum poſsis. Vis ergo regnum tibi dari magnum, rege teipſum. Si vis omnia tibi ſubijcere, te ſubijce rationi. Multos reges: ſi te ratio rexerit: ab illa diſce, quid & quēad modum aggredi debeas. Seneca in epiſtolis. Qui multarum habet, poteſtatem rerum primū purgare conſcientiam debet, vt quæ delicta corrigit, non admittat, viteťq; quod vindicat. Stultum quippe eſt, vt velit quis alijs imperare, cum ſibi ipſi imperare non poſsit. Socrat. in exhort. Regis nomen & perſonam nemo tueri poteſt, niſi ſit & virtute magnanimus, & honeſtate ſplendidus, & fide firmus, & ſapientia moderatus, & operibus veris opulentus.

Pietas autem in patriam, fides erga ſubditos, & religionis ſtudium faciunt, vt omnia quæ diffic illima, & prope impoſsibilia videntur, facilimè feliciſsimeque tranſigantur. Sicut quæſtione 1. & 8. demonſtratum eſt.

Ad

Ad quæſtionem 21.

DE DIFFICVLTATE REGNANDI, *& quatenus ſit appetendus principatus.*

GRAECORVM Theologus Gregorius Nazianzenus in apolog. Re vera inquit, mihi videtur, eſſe ars artium, & diſciplina diſciplinarum, homines regere: qui ſunt inter omnes animātes maximè & moribus varij & voluntate diuerſi.

Multiq; grauiſsimi ſcriptores vno ore affirmant: Nullam eſſe artem maiorem, aut difficiliorem quam tractare rempub. nullumq; munus maius, aut grauius, aut difficilius, munere Principis; in quo maiore cum periculo, rerumque omnium pernicie & interitu peccari ſolet.

Quod enim maius, quàm continere recto Imperio populos? deuincire multitudinem diſciplina? coercere flagitiorum licentiam? excitare ſtudia virtutis & ſapientiæ? eum deniq; ſtatum republ collocare, qui præſidijs firmus ſit, & opibus multis abundet.

Stulti ergo merito habentur, qui hoc munus, alijs imperandi, temerè affectant.

Profectò infinita mala in res humanas inuexit regnandi libido: id quod tot maximorum

Imperiorum & regnorū ruinæ, tot Principum potentiſsimorum clades, tot florentiſsimarum olim rerump. conuerſiones funeſtiſsimę declarant, & omnium gentium hiſtoriæ atq; annales teſtantur, vitaq; communis quotidiana ferè exempla ſuppeditat.

Illa enim ambitione homines inflammati, ita fuerint, vt quanquam videant, quam multis periculis expoſiti ſint, qui multis imperant, quantiſq; curis & difficultatibus implicentur, qui in regia ſede collocati ſunt: tamen nullus metus, nulla verecundia, nulla religio, eos cohibere poteſt, quominus indigna facinora moliantur.

Non defuerunt, qui eo nomine leges & Iura perrumperent, omnes magiſtratus extinctos atque deletos cuperent, principibus inſidias pararent, rempubl. ſui faſtus & ambitionis cauſa, temeritate, & amentia perturbarent: vt ſic tandem omnibus præſidijs publicæ libertatis ereptis, ipſi ſoli in repub. dominarentur. Quin etiam multi vſque eò progreſsi fuerunt, vt non modo ciues, ſocios, cognatos, fratres, amicos, ſed etiam liberos atque parentes immaniſsime trucidarent: inq; res ſacroſanctas, omni religione munitas, inuecti, diuinum numen petulanter contemnerent.

Hiſtoria ſacra commemorat: Quòd Cain Adami

Adami filius,ſtatim in mundi exordio,fratrem ſuum Abelum iuſtum trucidarit.

Moſi & Ioſuæ Reges gentium temerè, & pertinaciter reſtiterunt, & 31. Reges perire, quàm regnum quod iniuſtè occupabant, reſtituere maluerunt, *Ioſue 12. & ſeq.*

Abimelech per fraudem & conſpirationes atque tyrannidem occiſis 70. fratribus Imperium occupabat, ſed per fœminam iacto lapide perimitur, & Sicimitas qui tyrannidem illam promouerant,peſſimè afflixit, ciuitates eorum exuſsit, & diſperſit atque comminuit omnia. *Iudic.9.*

Abſolon contra optimum Patrem Dauid tyrannidem affectauit, & patrem fœdè perſecutus eſt,vt nudis pedibus, & aperto capite fugere cogeretur *2.reg 15.* Sed iuſto Dei iudicio in quercu perit.*2.reg.18.*

Abſolonis fratri Adoniæ regni affectati temeritas exitium attulit. *3.reg 1.& 12.*

Athalia mater Ochoziæ Regis,occiſa omni ſtirpe Regia, Regnum occupabat: ſed Deus vnum Ioam miraculosè conſeruauerat, qui tandem,occiſa Athalia,Rex conſtituitur. *2. Paralip.23.*

Saul Rex Iſrael à Deo repudiatus,Dauidem, ne ad regnum perueniret, diebus & noctibus, abſque vlla intermiſsione, perſecutus eſt. *1.reg. 18.& ſeq.*

De aliarum gentium hiſtorijs, de Romanorum contra Carthaginenſes, & alias prouincias æmulatione, Punicis, Aſiaticis, Macedonicis, ciuilibusque bellis nihil iam lubet dicere. Herodes ne regnum ſuum amitteret, Regi Regum & Domino Dominantium Chriſto Ieſu in ſua infantia inſidiatus fuit, & in ſanguine innocentium puerorum debachabatur, *Matth. 2.*

Solaque regnandi libidine ne proprijs quidem filijs pepercit. Quare vulgatum de illo verbum erat: expedire potius Herodis porcum eſſe, quàm filium. Ioſephus & alij. Quod Aſtyages Medorum Rex filię ſuæ infantem Cyrum, Amulius Romulum & Remum exponi curarit, Cambyſes fratrem ſuum interemerit, ne aliquãdo regnare poſſent, in tractatu de Ro. Imperio latiùs perſecutus ſum.

Vnde colligitur, nihil eſſe tam ſanctum, aut tanta religione vallatum, quod non diſturbet ambitio.

Quin etiam plerunq; fit, vt hoc morbo oppreſsi in patriã teterrimi ſint, qui maxime benefici atq; ſalutares eſſe potuiſſent. Magnus enim animus, ſi modo & ratione vacat, quocunque affectu vehementi impellitur, horrendas ſtrages efficit.

Adeo cæca eſt dominandi cupiditas, vt nihil intentatũ relinquat, à nullo ſcelere abhorreat.

Quo alluſit Cicero lib. 1. Offic. Maxime adducun-

ducuntur pleriq;, vt eos iuſtitię capiat obliuio, cum in Imperiorum, honorum, gloriæue cupiditatem inciderint. Declarauit id temeritas C. Cæſaris, qui omnia Iura diuina & humana peruertit, propter eum quem ipſe ſibi opinionis errore finxerat Principatum.

Qui per fas atq; nefas regnum ita appetunt, vt etiamſi patri aut fratribus vitam eripiant, & in ſuorum ſanguine atq; ſede bacchentur, vt ea ratione facilius Imperio potiantur: nullã ſibi iniquitatem dedecori fore ſuſpicantur, ex qua poſſint gradum honoris tantopere concupitum adipiſci: crebrò falluntur. Si voti ſui tandem compotes euadant, & ad regnum, quod nimis ſcienter appetebant, conſcenderint: nullos tamen fructus ex Imperijs iſtis percipiunt, niſi curas, ſolicitudines, angores, vitam, moleſtiſsimis negotijs implicatam, conſcientiam afflictiſsimam, proditiones, formidines, continua pericula, & horrendos exitus: vt exemplo ſuo, omnes alios merito ab huiuſmodi temeritate deterrere poſſent.

Haud tamen omnis regni appetitus vituperandus eſt: Nam homini à natura ineſt, quędam appetitio Principatus, & in maximis ingenijs plerunque exiſtunt honoris, gloriæ, & Imperij cupiditates, & homini à natura inſitũ eſt, quiddam generoſum, excelſum, & magnificum dignitatis & gloriæ appetens.

Reges,principes, atque magiſtratus,qui Dei vices in terris gerant,neceſſarij ſunt, *qu.58 & 59.*

Vas electionis Paulus Apoſtolus ad Timotheum ſcribens. *1.epiſt.c.3.* profitetur: Qui Epiſcopatum deſiderat,bonum opus deſiderat,ſed grauia Epiſcopi onera ſubiungit. Eſt enim Epiſcopi munus, vt nomen ipſum indicat, non tam honoris,quàm muneris. *can. qui epiſcopatum deſiderat,& can. Illud inferendum,8.quæſt 1. Auguſt.19. lib.ciuit.Dei.*

Quærit enim occaſionem & materiam exercendarum virtutum,teſte Mario Salimonio *lib.3.de principatu.*

Sed hoc opus,hic labor eſt. Et quotus quiſque hoc facit?

Moſes Exodi 3.& poſt mortem illius Ioſue à Deo ad ſupremum magiſtratum vocati,deprecabantur, & ſuam imperitiam allegabant.

Gedeon quoq; ad Angelum Dei,qui aiebit illi: Dominus tecum,virorum fortiſsime,vade in fortitudine tua,& liberabis Iſrael,ſcito quòd miſerim te:reſpondit: Ecce familia mea infima eſt in Manaſſe, & ego minimus in domo patris mei. *Iudic.6.*

Similiter Saul & Dauid quando ad regnum vocabantur,fecerunt, vt indignos ſe,& infimo loco natos faterentur. Exaltauit ergo illos Deus. Hieremias cap.1. Se puerum vocat, qui loqui neſcit.

Ipſa-

Ipſaq; Dei ſapientia Chriſtus hoc exemplo ſuo approbauit, quãdo fugit in montem, cum ipſum Regem facere conarentur. *Ioan 6.*

D. Ambroſius, & multi alij quàm illibenter Epiſcopatum ſuſceperint: hiſtoriæ eccleſiaſticæ tradiderunt. Memoria ſempiterna dignum eſt, Roboam filij Salomonis Regis exemplum: à quo cum tribus Iſraelis defeciſſent ad Hieroboam, armis eos reducere conabatur, ſed à Deo admonitus, ne tentaret diuinæ ordinationi reſiſtere, acquieuit, & exercitum dimiſit. *3. reg. 12.*

Ioſephus & Azarias audientes victoriam Iudæ & Ionatæ atque Symeonis fratrum Machabæorum, volebant ſibi quoq; nomen parare, ſed cum non eſſent de illo ſemine, per quod Deus volebat liberare Iſrael, malè eis cecidit. *1. Machab. 5.*

Plato aiebat, eos homines primas honoris & gloriæ ſedes tenere, qui publici muneris magiſtratus gerunt, ſuaq; virtute aliorum vitam moderantur.

Et M. Cicero in ſomnio Scipionis: omnibus, inquit, qui remp. gubernant, amplificant, defendunt, in cœlo definitum eſſe locum, vbi cũ beatis in æternum viuant. Aurelius Auguſtinus, de verbis Domini, nihil quidem difficilius, nihil laborioſius, nihilque periculoſius eſſe ſcribit, Epiſcopi & prȩlati officio: at apud Deum nihil beatius, ſi eo modo gubernent, eamq;

militiam ita exerceant, ſicut ipſorum Imperator mandat.

Gregor. lib. 6. epiſt. 169. ad Cyriac. Epiſc. ait: Hieremias mittenti ſe Domino reſpōndit: a. a a. Domine Deus neſcio loqui, quia puer ego ſum: Eſaias vero ſeipſum obtulit, dicēs: Ecce ego, mitte me. Diuerſa vox, ex vna radice charitatis, ex amore Dei, & proximi.

Per actiuam vitam proximis Eſaias prodeſſe cupiens officium prædicationis appetijt: Per contemplatiuam Hieremias amori conditoris ſedulò inhærere deſiderans, mitti recuſat. *Relatum can. In ſcriptu. ſacris 8. q. 1.*

Eò reſpexit qui ad quæſtionem 50. aſſeruit: Quiſquis piè regnum adminiſtrat, ſpem à Deo præclaram habet.

Minime igitur indignum eſt pia intentione magiſtratus dignos appetere. Sed qui ſe ipſos intrudunt, & abſq; modo, & ratione ad cupiditatem regni feruntur, magiſtratúſve temerè affectant, qui illis non conueniunt, vel quibus indigni ſunt: ſtulti & miſeri cenſentur, & calamitoſos exitus habere ſolent.

Principatus quem aut ſeditio extorſit, aut ambitio occupauit, etiamſi moribus aut actibus nō offenderit, in ipſius tamen initij ſui exemplo eſt ſemper vitioſus, & difficile eſt vt bono peragantur exitu, quæ malo inchoata ſunt principio. *Leo Pontifex in epiſt. relati: per Tho: Hybernium*

nium in floribus. DD.tit. de poteſtat. Omnis magiſtratus à Deo eſt, & diuinæ vocationi reſiſtere non licet. *Rom.13.*

Sed in eos qui ex ambitione & ſuperbia ſeipſos intrudunt, quadrat illud Prophetæ.

Ipſi regnauerunt, ſed non ex me, principes extiterunt, & non cognoui. *Oſea 8.*

Rectè igitur dixit ille: Diſcite mereri, non rapere Imperium, Vopiſcus in Tacito Imperat.

Aliquando tamen propter ſubditorum peccata fit, vt vel malos principes iuſto Dei iudicio accipiant, vel boni degenerent: *quod indicat idem Propheta Oſeas cap. 13.* Dabo tibi Regem in furore meo.

Ab hoc ambitu merito deterrerent homines, immenſæ illę difficultates, curę, ingratitudines, pericula, quibus ſubiecti ſunt, etiam illi principes, qui vel ex legitima ſucceſsione, vel electione ad principatum adhibiti fuerunt.

Cyrus ab ipſo Deo conſtitutus Rex & Monarcha Perſarum, reb. maximis præclarè & fortiter geſtis glorioſiſsimus fuit: ſed à fœmina Tomyri, Maſſagetarum Regina, amputatum illius caput in vrnam humano ſanguine repletam proiectum ferunt, cum hac exprobatione: Satia te nunc humano cruore, quo nunquam ante hac expleri potuiſti.

Darius Perſarũ Monarcha qui ſe Regem Regum & Deorũ conſanguineũ vocabat, ab Alex. Magno

Magno victus, & à proprio miniſtro Beſſo miſerè trucidatus fuit.

Alexander Magnus quàm laborioſam vitam duxit, & quàm miſere perijt?

Iulius ille Cæſar in ipſo Capitolio Ro. præter omnem expectationem, 25. vulneribus confoſſus eſt.

Magnum illum Pompeium Aegyptiorum ſpadones turpiter interemerunt.

Achab Regis vxor Ieſabel à canibus deuoratur. *3. reg.*

Balthaſar nihil mali ſuſpicatus, vna nocte, & vita & regno exutus fuit. *Daniel 5.*

Idem Aſſuero accidiſſet, niſi coniurationem miniſtrorum Mardochæus detexiſſet. *Heſter. 2.*

Holofernus à Iudith, quam ebrius in lecto expectabat, decollatur. *Iudith 13.*

Englon Regem Moabitarum ab Aod Iudice Iudæorum, Siſara præfectus militiæ regis Chanaam à Iahal muliere, quàm aſtute ambo, nihil mali ſuſpicantes, perierint. *Iud. 3 & 4* Videre eſt.

De Chriſtianorum Regum & principum repentino & inopinato interitu, nihil attinet commemorare.

Non abs re dixit eccleſiaſticus cap. 11.

Multi tyranni ſederunt in throno, & poſt modicum tempus, qui nõ putabatur, portauit diade-

diadema ipſorum: multi potentes repentè oppreſſi ſunt,& gloria eorum tradita eſt alijs.

Ipſeq. ſapientiſsimus eccleſiaſtes,vanitatem & mundi miſeriam eſſe inclamat:quando ſtultus vel puer ſedent in ſolio regni.

Deus bone,quàm multa eis deuorāda ſunt, quàm multorum ſubeundę inuidiæ,obtrectationes,calumniæ etiam eorum de quibus benè meriti ſunt?Cumq́, plurimum ſudauerint, infinita eorum in rempubl extent beneficia, peſſimam ſæpe gratiam,odium,exilium,mortem, pro mercede recipe unt. Sunt enim prælati & magiſtratus velut ſignum ad ſagittam poſiti, cap. Qualiter & quando, de accuſat.

In eorum natales, in vitam anteactam diligenter inquiritur,multaque ſæpe patefiunt: ad contemptum, quæ cum priuati eſſent,ignorabantur.

Huc pertinent verſus ex libro Maphæi Vegij poſt Virgilium,de Turno & Aenea.

O fragilis damnoſa ſuperbia ſceptri,
O furor,O nimium dominandi innata cupido,
Mortales quò cæca vehis, quò gloria tantis
Inflatos transfers animos quæſita periclis?
Quot tecum inſidias, quot mortes, quāta malorum
Magnorum tormenta geris? quot tela, quot enſes
Ante oculos ſi cernis habes? heu dulcia venena,
Et mundi letalis honos, heu triſtia regni
Munera, quæ haud paruo conſtant & gaudia rerum

Ponde-

Pondera, quæ nunquã placidam permittere pacem
Nec requiem conferre queant, heu ſortis acerbæ
Et miſeræ regale decus, magnoq́; timori
Suppoſitos Regum caſus, paciq; negatos, &c.

Præterea, quàm deteſtabile ac pernitioſum crimen ſit ambitus, & eorum qui honores non debitos immoderate concupiſcunt, ex profeſſo prodiderunt, *Iacob Menoch. lib. 2. de arbit. Iud. caſu 401 & ſeq. Conſtantius Rogerius ad l. 19. de donat. Claudius Eſſenceus lib. 3. digreſſ. in Epiſtol. Pauli ad Titum, & Iuriſconſulti ad l. Iuliã de ambitu, et à l. Viſcellianam.* Fugientibus & non ambientibus dandos eſſe magiſtratus, probat, *Con. Lancellottus in pratore. Facit huc, can. in ſcripturis 8. q. 1.*

Pius II. dicere ſolebat: Dignitatib. homines non hominib. dignitates dandæ ſunt. *Sabellicus.*

Nihil profectò magis viro prudenti expetendum eſt, quàm placidæ & quietæ vitæ priuatæ tranquillitas.

Quiſquis à Deo per honeſta media ad capeſſendã remp. vocatur; illam exornet: nec referre arbitretur, quam latè ſed quam benè regat.

Magna cum difficulter regi poſſint, facile labuntur, & pereunt haud enim durare poteſt, quod regi nequit, Imperiaq; nimis magna mole ſua concidunt: Sicut de nimis magno exercitu Xerxes refert Valerius lib. 1. ipſumq; Illum. Imperium tandem nimia ſua mole concidit, teſte Saluſtio.

Iſocra-

Iſocrates Nicoclem Regem hortatur, vt æmuletur non eos, qui Imperium latiſsime propagarunt, ſed illos potius, qui id quod habebant rectiſſimè adminiſtrarint.

Quod fruſtra ambiatur vel extendatur regnum ab eo, cui diuinum numen non fauet, niſi forte,ad proprium interitum, *vide quæſt.22.*

Ad quæſtionem 22.

DE INVIDIA CAVENDA.

INVIDIA eſt filia ſuperbiæ, & odium alienæ felicitatis, vt Auguſtinus, vel dolor animi ex alienis commodis, vt Seneca, vel ægritudo ex alterius rebus ſecundis, vt Cicero 3. Tuſculanarum definiuit.

Eſt enim fortunæ & virtutis comes inuidentia, quæ bonos plerunq; conſectatur, *Cicero lib. 4. ad Herennium & 2. de orat.*

Mos quippe hominũ eſt, vt nolint eundem pluribus rebus excellere. *Cicero de claris Orat.* Inuidẽt ergo illis quos euolaſſe, ſe autem relictos, dolent. *Cicero de orat.*

Inuidia nullum aliud vitium turpius, vel deteſtabilius eſſe affirmat *Gribaldus, tractatu de homicid.* Dei enim doni & bonitati, atq; fraternę charitati repugnat, ſibi cruciatũ & ignominiã,

alteri

alteri cui inuidet, gloriam parit. Venenum ſerpentes in alienam perniciem effundunt, ſine ſua continent: non ita vitium inuidiæ continetur. Nam inuidum torquet, bona odit, & extenuat, iniurias dilatat atq; auget, Seneca in epiſtolis. Semper ſibi ipſi eſt inimica, nihilq; eſt illa iuſtius; quippe quæ ſuum authorem perimit, & excruciat, ſatisq; punitur à ſeipſo, etſi nemo vlciſcatur, *Proſper lib. 1. de virt. & vit.* Quare Salomon Prouerb. 14. putredinem oſſium appellat inuidiam.

Virgilius proprium carmen de LIVORE ſcripſit, quo illum egregiè depingit:

Liuor tabificum malis venenum,
Intactis vorat oſsibus medullas,
Et totum bibit artubus cruorem,
Teſtatur gemitu graues dolores,
Suſpirat, gemit, incutitq; dentes,
Sudat frigidus intuens, quod odit,
Effundit mala lingua virus atrum,
Pallor terribilis genas colorat,
Infelix macies renudat oſſa,
Non lux, non cibus eſt ſuauis illi,
Non ſomnum capit, nec ſapit vnquam,
Torquet viſcera carnifex cruentus,
Veſanos tacite mouet furores.

Author inuidiæ Diabolus.

Hæc Diabolum authorem habet, & ſtatim cum homine nata eſt, quod in tractatu de religione & de iuſtitia demonſtraui.

Diuer-

Diuerſiſq; ex cauſis oritur. Diabolus enim ex inuidia felicitatis humanæ omnia mala in hunc mundum introduxit: Ideoq; Diabolus vocatur, quaſi criminator, quòd ex inuidia homines illiciat in crimina, quę poſt defert ad Deum. *Lactantius l. 2. c. 9.* Diabolo inſtigatore Cain filius Adami Abelo fratri felicitatem, & Dei gratiam inuidebat, & eundem cum ſuo & totius poſteritatis malo interemit, *Geneſ. 4.* Ex quibus cauſis naſcitur.

Inter paſtores Abrahami, & Loth meliora paſcua inuidiam & rixas generarunt. *Geneſ. 13.* Idem accidit Iſaac Abrahami filio *Geneſ. 26.* Rachael vxor Iacobi patriarchæ ſorori Liæ fœcunditatem inuidebat. *Geneſ 30.*

Iacobo & Ioſepho fratrum ſuorum inuidiam peperit, quòd præ ipſis, à parentibus amarentur, *Geneſ. 27. & 37.*

Ex eadem cauſa Chriſti Apoſtoli Ioanni inuidiſſe videntur.

In principũ aulis facilè quis in inuidiá incidit, qui Principi ipſi, vel alijs principibus viris ob virtutes ſuas gratus eſt; ideoq; plus cæteris honoratur. Ita vt in aulis inuidia regnare dicatur. Dauid Rex per auxilium Dei viuẽtis Goloath Philiſtenſ. quem tota Iudæa perhorreſcebat, interfecit, & regem atq; patriam trepidantem omni metu liberauit: ſed Saul Dauidem ex inuidia pro benemeritis occidere conatur, *1. reg. 18* cui ante filiam ſuam dare, & maximis mune-

ribus ornare promiſerat *1. reg. 17.*

Cùm audiſſet Salomon, quòd Hieroboam regnaturus eſſet ſuper decem tribubus Iſrael, ex inuidia voluit eum interficere, niſi fugiſſet in Aegyptum *3. reg. 11.*

Dauid volebat exaltare Amaſam, quare Ioab æmulus ex inuidia eum occidit *2. reg. 20.*

Danielem Prophetam Darius Perſarũ Rex, ob ſingularem ſapientiam atq; virtutes exaltauerat, & omnibus ſatrapis anteponere conabatur: idcirco ſatrapæ inuidebant illi, omneſq; occaſiones quærebant, vt honores illi & vitam auferent: cumq; nullam culpam, imo ne ſuſpicionem quidẽ, in eo inuenirent, ex falſa religione ꝙ idolũ non adoraſſet, læſę Maieſtatis reũ faciebant; vt in lacum leonum conijceretur, *Dan. 6.*

Ex hoc fonte inuidiæ Romani primum maduerunt ſanguine muri. *l. fin. de rer. diuiſ. Gribald. tractat. de homicid.*

Herodes Chriſtum Regem Iudæorũ, ex mera inuidia, in ſua infantia, perſecutus eſt.

Socrates ſapientiſsimus, quòd Athenis contra multitudinem Deorum locutus eſſet, ad cicutam damnatus, cùm ad ſupplicium iret, ſic inquit, ad diſcipulos ſuos, non pereo vt impius, ſed ex inuidia, quæ beſtia multos magnos viros ante me conſumpſit, & poſt me infinitos conſumptura eſt. Ibi Deus oſtendit in philoſopho, quid ſui cultoribus euenturum eſſet in Euangelio,

lio, ait Lactant. Apud omnes gẽtes, qui reliquis aliqua virtute præſtabant, inuidiæ aculeos experti fuerunt, & præſtantiſsimi quiq; adhuc æmulorum inuidia premuntur.

Multiſq; inuidia æmulorũ, florentioris fortunæ occaſio fuit. Iacob ex fratris Eſau inuidia patriam linquere, & exilium ſubire cogebatur, ſed qui in baculo ſuo Iordanem tranſierat, non redijſſet cum duab turmis in patriam, niſi inuidia fratris illum exagitaſſet. *Geneſ 32.* S. Iob Diaboli inuidia vexatus, omnibuſq; bonis exutus, omnia recepit à Deo duplicia.

Tolle inuidiam fratrum Ioſeph, inquit Origenes ſuper Num: & perimes diſpenſationem Dei, & quæ per eam in Aegypto pro ſalute omnium gentium geſta ſunt. Si Ioſeph non fuiſſet venditus, Pharaonis ſomniũ non fuiſſet expoſitũ, nemo in Aegypto in futuram neceſſitatem frumenta congregaſſet, perijſſetq; Aegyptus, & omnes finitimæ regiones, ipſeq; Iſrael, & ſemen eius in Aegypto quærens panem, nõ ingrederetur in Aegyptũ, nec egrederetur in mirabilibus Dei, nec accidiſſent virtutes illę per Moſen & Aaron, nemo mare rubrũ ſicco pede tranſiſſet, non pluiſſet manna de cœlo, nec aqua de petra fluxiſſet, nec lex in monte Sinai, terramq; promiſſionis nemo intraſſet. Similia adhuc ſuperioribus annis euenire cognouimus, vt inuidia preſſi florentiores euaderent.

Danielem ex inuidia leonibus eſurientibus obiectum, Deus conſeruauit, & per Prophetam Habacuc aluit; & Rex Deum cœli adorat, ſolumq́; coli præcepit, & Daniel longo honoratior factus eſt, & inimici illius à leonibus, ex præcepto Regis, diſcerpti fuerunt, *Dan. 6. & in lib. 1. reg. 16.* Commendatur Dauid Sauli Regi à multis virtutibus, vt in familiam Regiam aſſumeretur; hoc Idumæum illum Doech, æmulum Dauidis, ex inuidia feciſſe putat Hieronymus, vt per hanc occaſionē Dauid interficeretur, Benedicti annotationes:

Pulchrum eſt illud *Cicer. 1. Catil.* Inuidiã virtute parta, non inuidiã ſed gloriã putandã eſt.

Remedia contra inuidiam.

Nulla igitur re magis torquebis inuidum, quàm virtuti & gloriæ ſeruiendo: *Seneca de mor.*

Cauetur aliqua ex parte inuidia; ſi te non ingeſſeris, ſi bona tua non iactaueris, ſi noris in ſinu gaudere: *Seneca epiſt. 17.*

Abraham ad Loth fratrē ſuum pro ſedanda inuidia, & rixis paſtorum, ait: abſit iurgium inter nos, fratres enim ſumus, recede à me, obſecro ad dexteram, vel ſiniſtram, *Gen. 13.*

Raro inuidebit alteri, qui agnoſcit: Quicquid homines habent à Deo proficiſci, qui inuidia nil mouetur, ſed dat cui vult, vt hic Iudæus ſapienter admonuit.

Ad

Ad quæſtionem 23.

QVOD AMOR, ET BENEVOLENTIA ſubditorum, optimum præſidium eſt.

QVEMADMODVM amorem & beneuolentiam ſubditorum princeps comparare poſſet, tertius aperuit. Eſt autem amor ſubditorum firmiſſimum præſidium dominorum, ita illorum odium præſentiſſimum eſt excidium, *cap. cum conſuetudinis, de conſuet. l. penult. D. de conſt. princip. l. penult & l fin. C. noua vect. inſtit. non poſſ. Relat. per Gaill de Arreſtis Imp. c. 8.* Princeps debet eſſe affabilis, acceſſu facilis, vultu quo maximè populos demulceat, amabilis, æquis propenſus, iniquis acerbus: Talis à tota ciuitate amatur, defenditur, colitur, hic beneficio ſuo tutus nihil præſidij eget, arma, ornamenta animi pro ſe habet. *Seneca de clementia ad Neronem*

Plato cum vidiſſet Dionyſium tyrannum corporis ſui cuſtodibus ſeptum: quid tantum inquit, malum feciſti, vt ita à multis cuſtodiris? Priuati ſingulos timent, at principes vniuerſos. *Seneca ibid.*

Inexpugnabile munimentum amor ciuium. Quid pulchrius eſt, quam viuere optantibus cunctis? quis huic auſit ſtruere inſidias, ſub quo iuſtitia, pax, ſecuritas, viget & opulenta ci-

uitas,bonorum omnium copia abundat? *Seneca ad Neronem.* Ionatę filio Saulis Regis Iſrael fauor populi Iudaici,contra patris præceptum, vitam conſeruauit. *1.reg.14.* Barrabam latronem liberauit,Chriſtum Saluatorem & humani generis redemptorem odium & inuidia crucifixit. *Matth 27.*

Imperium multò magis principis auctoritate,quàm potentia ſtabilitur. Qui vi coguntur, diu in officio permanere non poteſt, fauor & authoritas Principis, vtilior & diuturnior eſt, quàm ſumma potentia. Amor ciues incitat, vt cum ſumma etiam voluptate quicquid Princeps iuſſerit,libenter exequantur. Quod tyranni nec viribus,nec potentia,nec minis, nec ſupplicijs obtinere poſſunt, id principes virtute, pietate, lenitate, beneficentia facilè aſſequuntur. Prudenter tamen admonuit Seneca in epiſt. Simul iſta mundi rector Deus poſuit: odium & regnum: quiſquis ergo odia nimium timet,regnare neſcit.

Eodem ſpectat hoc,in ca qualiter & quando,de accuſ. quòd prȩlati ſint vel ut ſignum ad ſagittam,qui cum multos coguntur offendere, multorum odio & inuidia laborant.

De hac materia quòd ex liberalitate & clementia, ſubditorum amor naſcatur, qui fortius, quàm arma præſidium ſubminiſtret, 28. etiam reſpondit.

Tyran-

Tyranni contrà, qui omnibus inuident, omnium bonorum fortunis inhiant, omnes vexãt, diripiunt, ſpoliant: ſemper metuant oportet, omnes mortales exhorrent, etiam à ſuis intimis atq; domeſticis inſidias vitæ ſuæ fieri ſuſpicantur. Qui enim multos lædit, multos metuat neceſſe eſt: & quo plures ſunt quos iniurijs affecit, eo grauior illum metus excruciat.

Ad quæſtionem 27.

DE PVLCHRITVDINE.

PVLCHRITVDO duplex eſt: animi & corporis, ſiue interna & externa. Vtraq; amoris & beneuolentię fomes. Vt enim omne quod eſt turpe, ineptũ, indecorum, offendit oculos, alienat animos, & ab amore auertit: ita quicquid & venuſtum & elegans, id oculis gratum, & iucundum eſt, & animos ad ſe amandum inuitat, & allicit. Reges ipſos atque Principes amant, colunt, & venerãtur omnes: quod mirum dictu, apud omnes gentes certum eſſe videmus. Cuius amoris erga regem & Principes cauſa, non humanum quiddam, ſed diuinum eſſe videtur, quod non extra ſe, ſed in ipſis, nec in corpore, ſed in animo collocatum eſt. Videlicet in ſapientia, in magnanimitate, in iuſtitia, in benignitate, & modeſtia.

ob ſui admirabilem pulchritudinem ſolidos omnium amores efficiunt, & diuinam pulchritudinem referunt. Externa forma corporis Reges à fœminis, multiſque adoleſcentibus ſuperantur, & quiuis morbus breui iſtû candorem inficere, & ſpeciem deformare poteſt, & ingraueſcens ætas faciem rugis exarat, omnemq; florem ætatis extinguit. Qui ergo propter formam amant, eorum amor præſentium & florentium eſt, & cum formæ interitu intereunt: qui animi formam & pulchritudinem conſiderant, illi non præſentes tantum, ſed abſentes admirantur: nunquam pulchritudo illa interit, nec corrumpitur, ſed ſemper eodem lumine ſplendet, & ne morte quidem deleri poteſt, ſed poſt mortem omnium grata commemoratione viget. Illa pulchritudo animi cum omnibus alijs, tum illi ipſi, cui ineſt, ſemper amabilis atq; iucunda eſt. Nam omnia vitia, quæ animum perturbant, ſuperbiam, temeritatem, auaritiam, libidinem à ſe longiſſimè propulſat. Cum quibus nulla ratione poteſt vlla veræ pulchritudinis ſpecies eſſe coniuncta. Quiſquis ergo veram religionem, & ſapientiam, & virtutem colit, veræ pulchritudinis ſpeciem, admirabilemq; venuſtatem & elegantiam conſequitur. Et quicunq; pulcher, charus, amabilis, & gratus omnibus eſſe, à præſentibus & futuris ſolide amari, diligi, omnium ore verſari, gloriaq; immortali ſui

Pulchritudo animi.

li frui cupit: vitia & prauas cupiditates execretur, totoq; pectore in ſtudium ſapientiæ, & virtutis incumbat, nullum in ſe dedecus, nullam turpitudinem admittat. Stoicis nemo verè pulcher niſi probus & ſapiens habebatur. Virtus & ſapientia ſplendido cultu decoris atque dignitatis homines illuſtrant. Hæc pulchritudo nulla labe maculari, nullo vitio contaminari, nulla ęgritudine corrumpi, nulla vetuſtate deleri poteſt.

Externa etiam pulchritudo corporis, amabile Dei munus eſt. Pulchritu. do corporis.

Gratior eſt pulchro veniens de corpore virtus.

De Principum forma extat Adagium: Perſona digna quæ imperet. Non fruſtra narrat ſcriptura ſacra: quòd Saul primus Iudæorum rex fuerit melior & longior omnibus filijs Iſrael, *1. reg. 9*. Cumq; Sául ſtaret in medio populi, altior erat omnibus ab humero ſurſum: Certè inquit Samuel, videtis, quem elegerit Dominus, quoniam non eſt ſimilis illi. *1. reg. 10.*

Poſt reiectum à Deo Saulem in noui regis electione, Samuel ex longitudine, & ſtatura corporis Hellab, ſeniorem filium Iſai, vngere volebat Regem Iudęorum. Dominus verò ad Samuelem ait: Ne reſpicias vultum, neque altitudinem ſtaturę eius, quoniam abieci eum, nec iuxta intuitum hominis ego iudico, homo vi-

det ea quæ patẽt, Deus intuetur cor *1 reg 16.* Etſi Dauid etiam erat rufus & pulcher aſpectu, decoraque facie *1 reg 16. & 17.*

In vxoribus ducendis magnam rationem ſemper omnes gentes floridæ ætatis & pulchritudinis habuiſſe, præter hiſtoricos & poetas indicat ſcriptura ſacra, *in Geneſi cap. 29.* de Iacob, *& Iud cap 15 de Sampſon, & Heſter. cap. 2. & alys diuerſis in locis.*

Nec fruſtra eſt quòd ſcriptura tam diligenter Saræ vxoris Abrahami, & Rebeccæ vxoris Iſaac, *Geneſ. 24. & 26* & Saræ vxoris Tobiæ venuſtatem commemorat. Multæ fœminæ per formam ſuam ſeipſas, & maritos, atq; patriam conſeruarunt.

Pulchritudo multis profuit, & obfuit eadem multis.

Iudith vidua lauit corpus ſuum, vnxit ſe myrto optimo, & ornauit crines capitis ſui, impoſuitque mitram ſuper caput ſuum, & induit ſe veſtimentis iucunditatis ſuæ, & ſandalia pedibus ſuis, aſſumpſitque dextraliola, & lilia, & inaures, & annulos, & omnia ornamenta ſua: Dominus contulit illi ſplendorem: quoniam omnis iſte ornatus non ex libidine, ſed ex virtute pendebat, ideoque dominus hanc pulchritudinem illi ampliauit, vt incomparabili decore omnium oculis appareret. Ita factum eſt, vt inuictum Holofernem Iudith pulchritudo decollaret, & afflictiſſimam patriam omni metu, viua & mortua, liberaret,

Iudith

Iudith cap. 10 & 13. Aſſuero Regi Perſarum conquiſitę fuerunt, ex omnibus prouincijs formoſiſſimæ virgines, ex quibus vxorem eligeret, dabanturque illis omnia quæ ad vnguenta & ornatum ſuum deſiderabant.

Reliquæ virgines egregia forma præditæ, admodum curioſe in lauando, inungendo & exornando corpore occupabantur: Heſter à natura erat pulchra nimis, & decora facie, formoſa valdè: & incredibili pulchritudine, omnium oculis gratioſa, & amabilis, vt externo ornatu non indigeret: ornante illam Deo, qui populum ſuum per eam ſaluare decreuerat. *Heſter c. 2.*

Abrahæ vxoris Saræ tanta fuit pulchritudo, vt Abraham timeret, ne propter illam ab alijs occideretur, ſed Deo protectore, accidit, vt benefieret illi & honoraretur propter eam, *Geneſ. 20.*

Rebecca vxor Iſaaci filij Abrahæ erat puella decora nimis, & virgo pulcherrima, miniſterque Abrahami deſponſauit eam aureis & argenteis ornamentis, & veſtibus pretioſis, *Geneſis 24.* & metuens Iſaac ne propter vxoris pulchritudinem malè tractaretur, ſororem ſuam eſſe aiebat, & rectè illi ceſſit, *Geneſi 26.*

Abigail ob prudentiæ formę coniun&ctam ſeruat

uat maritum, quem Dauid interempturus aduenerat, & illo mortuo, fit vxor Dauidis Regis. *1. reg. 25.*

Multis etiam pulchritudo corporis exitium attulit. Ioſeph patriarcha cum eſſet adoleſcens pulcherrimus, Regina Aegypti illũ ardere cœpit, cumq; Dei timore ſtuprum recuſaret, in tetrum carcerem coniectus eſt. *Geneſ 39* Barſabeæ vxoris Vriæ Hæthei forma decepit Dauidem, vt adulter, & homicida fieret, vnde tot mala ſecuta ſunt. *3. reg 11.*

Ammon primogenitus Dauidis, Thamar ſororis forma inflammatus, inceſtum perpetrauit, quod ſcelus illi viciſsim mortem, & Abſolon fratricidæ exilium peperit. *3 reg 13*

Dina, filia Iacob, virgo formoſa à Sichim rapitur, & conſtupratur, & illius fratres totam ciuitatem depopulantur, *Geneſ 34* Sara Abrahami, & Rebecca Iſaaci vxores ob pulchritudinem ambæ captæ ſunt, & deturpatę fuiſſent, niſi Deus eas præſeruaſſet. Suſannam forma perdidiſſet, ſed Daniel à Deo miſſus eam liberauit, *Dan. 13.* De Lucretia Romana omnes hiſtoriæ cantant. Pulchritudinem multis periculoſam fuiſſe, probat *Iuuenalis ſatyra 10.*

Nam adamantes, ſiue acquieſcunt, ſceleribus, ſiue non, pereundum ſit. Parentes qui formoſos liberos habent, miſeros vocat, & ſemper trepidos. Quod rara ſit concordia formæ atq; pudicitiæ: ſæpe

ſæpe etiam prodiga corruptoris improbitas ipſos audit tentare parentes. Tanta in muneribus fiducia. *Idem argumentum tractat Io. Neuizanus lib 2. ſylu nupt.*

Vbi pulchritudinem modici temporis tyrannum appellat, eandemq; in magno corpore conſiſtere ait, quòd parui formoſi, non pulchri poſſint appellari. Paucas etiam pulchras inueniri affirmat, quòd ad pulchritudinem triginta requirantur, quæ in pauciſſimis ſimul exiſtunt.

Abſolon filius Dauidis Regis tam pulcher fuiſſe perhibetur, vt à veſtigio pedis vſque ad verticem in toto corpore nulla macula ineſſet, & ſemel in anno tonderet capillos capitis ſui, ponderaretq; illos ducentis ſiclis pondere publico, *1. reg 14.* Poſtquam veram animi pulchritudinem exuit, contra proprium parentem, qui illum genuerat, & poſt fratricidium in gratiam receperat, coniurauit, regno deiecit, cubile illius contaminauit, & perſecutus eſt, iuſto Dei iudicio, pulcherrimis illis crinib. in quercu ſuſpenſus, transfoditur. *1. reg 15. & ſeq.* Rectè igitur cecinit Virgil. in Bucolicis:

O Coridon, Coridon, nimium ne crede colori,
Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Haud fruſtra eſt, quod ſcriptura ſacra commemorat: Videns dominus, quòd Iacob Rachel vxorem formoſam præferret Liæ, ſeniori

ſed

ſed lippis oculis: aperuit vuluam Liæ, vt pareret, Rachel ſterili permanente. *Geneſ. ca. 30.* Corporis forma bonum fragile, conſeruatur tamen ex continentia, & temperantia victus atque exercitatione corporis. Scitum eſt illud Salomonis: Spiritus triſtis exſiccat oſſa, mens hilaris ætatem floridam facit. *Prouerb. 17.*

Cum iſto: Prouerb. vlt. fallax gratia, & vana eſt pulchritudo, mulier timens Deum ipſa laudabitur. Et hoc Eccleſiaſtici 11 Ne laudes hominem in ſpecie ſua, nec ſpernas quemquam ex aſpectu. Apis inter volatilia puſillum animal eſt, fructus autem illius dulciſſimum mel.

Quaſdam gentes in creandis Regib. & Principibus magnam pulchritudinis & formæ rationem habuiſſe, & quo iure illa opinio nitatur: tradit And. *Tiraquellus tractatu de iure primogen. quæſt. 17.*

Ad quæſtionem 28.

AMISSA GLORIA PERDITVM QVA regnum quomodo recuperetur.

REGIVS Propheta Dauid Pſalm. 2. Vos nunquam Reges intelligite, Erudimini qui iudicatis terram. Seruite domino in timore, & exultate ei in tremore, apprehendite diſciplinam, ne iraſcatur Dominus, & pereatis de

Vide qu. 1.

8.

via

via iuſta. Per pœnitentiam, & emendationem morum Deum placari, & gloriam refloreſcere, eleganter hic aſtruitur.

Quando Iudæi poſt mortem Gedeonis in terra promiſſa, vehementer à Philiſtæis & Ammonitis affligebātur, clamauerūt ad dominū: quib. Dominus reſpondit: Toties clamaſtis ad me, & erui vos de manib. inimicorū; tamen vos reliquiſtis me, & coluiſtis Deos alienos, iccirco nō liberabo vos amplius: itote, & inuocate Deos quos elegiſtis, ipſi vos liberent in tēpore anguſtię. Sed cum pœnitētiam agerent, Deus doluit ſuper miſeriis eorum, & liberauit eos, per Ducem Iephte. *Iud. 10.* Ad Heli Pontificem ait Dominus: Quicunq; honorificauerit me, glorificabo eum, qui autem cōtemnunt me, erunt ignobiles: domum tuam exaltaueram, nunc iudicaturus eam ſum vſq; in æternum, propter iniquitatem, & faciam verbum in Iſrael, quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures eius. *1 reg. 2. & 3.* Ad Achab Regē Iſrael ait Elias Propheta: Hæc dicit dominus. Ego inducam ſuper te malum, & demetam poſteriora tua, & interficiam [illegible] Achab mingentem ad parietē, [illegible] me ad iram [illegible] prouocaſti, & peccare fecisti Iſrael. Si [illegible] fuerit Achab in ciuitate, comedent illum [illegible] in agro, comedent illum volucres cœli. [illegible] Achab ſermones illos ſcidit ve[illegible] cilitio operuit car-

Danielem ex inuidia leonibus eſurientibus obiectum, Deus conſeruauit, & per Prophetam Habacuc aluit; & Rex Deum cœli adorat, ſolumq; coli præcepit, & Daniel longo honoratior factus eſt, & inimici illius à leonibus, ex præcepto Regis, diſcerpti fuerunt, *Dan. 6. & alii. lib. 1. reg. 16.* Commendatur Dauid Sauli Regi à multis virtutibus, vt in familiam Regiam aſſumeretur: hoc Idumæum illum Doech, æmulum Dauidis, ex inuidia feciſſe putat Hieronymus, vt per hanc occaſionẽ Dauid interficeretur, Benedicti annotationes:

Pulchrum eſt illud *Cicer 1. Catili:* Inuidia virtute parta, non inuidia ſed gloria putanda eſt.

Remedia contra inuidiam.

Nulla igitur re magis torquebis inuidos, quàm virtuti & gloriæ ſeruiendo: *Seneca de mor.*

Cauetur aliqua ex parte inuidia: ſi te non ingeſſeris ſi bona tua non iactaueris, ſi noris in ſinu gaudere: *Seneca epiſt. 17.*

Abraham ad Loth fratrẽ ſuum pro ſedanda inuidia, & rixis paſtorum, ait: abſit iurgium inter nos, fratres enim ſumus, recede à me obſecro ad dexteram, vel ſiniſtram, *Gen. c. 13*

Raro inuidebit alteri, qui agnoſcit: Quicquid homines habent, à Deo proficiſci, qui inuidia nil mouetur, ſed dat cui vult, vt hic Iudæus ſapienter admonuit.

Ad

Ad quæſtionem 23.

QVOD AMOR, ET BENEVOLENTIA
ſubditorum, optimum præſidium eſt.

QVEMADMODVM amorem & beneuolentiam ſubditorum princeps comparare poſſet, tertius aperuit. Eſt autem amor ſubditorum firmiſſimum præſidium dominorum, ita illorum odium præſentiſſimum eſt excidium, *cap. cum conſuetudinis, de conſuet. l. penult. D. de conſt. princip. l. penult. & l. fin. C. noua vect. inſtit. non poſſe Relat. per Guil. de Areſtis Imp. c. 8.* Princeps debet eſſe affabilis, acceſſu facilis, vultu quo maximè populos demulceat, amabilis, æquis propenſus, iniquis acerbus: Talis à tota ciuitate amatur, defenditur, colitur, hic beneficio ſuo tutus nihil præſidij eget, arma, ornamenta animi pro ſe habet. *Seneca de clementia ad Neronem.*

Plato cum vidiſſet Dionyſium tyrannum corporis ſui cuſtodibus ſeptum: quid tantum inquit, malum feciſti, vt ita à multis cuſtodiaris? Priuati ſingulos timent, at principes vniuerſos. *Seneca ibid.*

Inexpugnabile munimentum amor ciuium. Quid pulchrius eſt, quàm viuere optantibus cunctis? quis huic audit ſtruere inſidias, ſub quo iuſtitia, pax, ſecuritas viget, & opulenta ciuitas,

uitas, bonorum omnium copia abundat? *Seneca ad Neronem.* Ionatę filio Saulis Regis Iſrael fauor populi Iudaici, contra patris præceptum vitam conſeruauit. *1. reg. 14.* Barrabam latronem liberauit, Chriſtum Saluatorem & humani generis redemptorem odium & inuidia crucifixit. *Matth. 27.*

Imperium multò magis principis auctoritate, quàm potentia ſtabilitur. Qui vi cogitur, diu in officio permanere non poteſt, fauor & authoritas Principis, vtilior & diuturnior eſt, quàm ſumma potentia. Amor ciues incitat, vt cum ſumma etiam voluptate quicquid Princeps iuſſerit, libenter exequantur. Quod tyranni nec viribus, nec potentia, nec minis, nec ſupplicijs obtinere poſſunt, id principes virtute, pietate, lenitate, beneficentia facile aſſequuntur. Prudenter tamen admonuit Seneca in epiſt. Simul iſta mundi rector Deus poſuit: odium & regnum: quiſquis ergo odia nimium timet, regnare neſcit.

Eodem ſpectat hoc, in ca. qualiter & quando, de accuſ. quòd prelati ſint velut ſignum ad ſagittam, qui cum multos coguntur offendere, multorum odio & inuidia laborant.

De hac materia: quòd ex liberalitate & clementia, ſubditorum amor naſcatur, qui fortius, quàm arma præſidium ſubminiſtret, 28. etiam reſpondit.

Tyran-

Tyranni contrà, qui omnibus inuident, omnium bonorum fortunis inhiant, omnes vexãt, diripiunt, ſpoliant: ſemper metuant oportet, omnes mortales exhorrent, etiam à ſuis intimis atq; domeſticis inſidias vitæ ſuæ fieri ſuſpicantur. Qui enim multos læſit, multos metuat neceſſe eſt: & quò plures ſunt quos iniurijs affecit, eò grauior illum metus excruciat.

Ad quæſtionem 27.

DE PVLCHRITVDINE.

PVLCHRITVDO duplex eſt: animi & corporis, ſiue interna & externa. Vtraq; amoris & beneuolentię fomes. Vt enim omne quod eſt turpe, ineptū, indecorum, offendit oculos, alienat animos, & ab amore auertit: ita quicquid & venuſtum & elegans, id oculis gratum, & iucundum eſt, & animos ad ſe amandum inuitat, & allicit, Reges ipſos atque Principes amant, colunt, & venerātur omnes, quod mirum dictu, apud omnes gentes certatim fieri videmus. Cuius amoris erga reges & Principes cauſa, non humanum quiddam, ſed diuinum eſſe videtur, quod non extra eos, ſed in ipſis, nec in corpore, ſed in animo collocatum eſt. Videlicet in ſapientia, in magnanimitate, in iuſtitia, in benignitate, & modeſtia.

ob ſui admirabilem pulchritudinem ſolidos omnium amores efficiunt, & diuinam pulchritudinem referunt. Externa forma corporis Reges à fœminis, multiſque adoleſcentibus ſuperantur, & quiuis morbus breui illũ candorem inficere, & ſpeciem deformare poteſt, & ingraueſcens ætas faciem rugis exarat, omnemq; florem ætatis extinguit. Qui ergo propter formam amant, eorum amor præſentium & viuentium eſt, & cum formæ interitu intereunt: qui animi formam & pulchritudinem conſiderant, illi non præſentes tantum, ſed abſentes admirantur: nunquam pulchritudo illa interit, nec corrumpitur, ſed ſemper eodem lumine ſplendet, & ne morte quidem deleri poteſt, ſed poſt mortem omnium grata commemoratione viget. Illa pulchritudo animi cum omnibus alijs, tum illi ipſi, cui ineſt, ſemper amabilis atq; iucunda eſt. Nam omnia vitia, quæ animum perturbant, ſuperbiam, temeritatem, auaritiam, libidinem à ſe longiſſime propulſat. Cum quibus nulla ratione poteſt vlla verę pulchritudinis ſpecies eſſe coniuncta. Quiſquis ergo veram religionem, & ſapientiam, & virtutem colit, veræ pulchritudinis ſpeciem, admirabilemq; venuſtatem & elegantiam conſequitur. Et quicunq; pulcher, clarus, amabilis, & gratus omnibus eſſe, à præſentibus & futuris ſolide amari, diligi, omnium ore verſari, gloriaq; immortali frui

Pulchritudo animi.

li frui cupit: vitia & prauas cupiditates execretur, totoq; pectore in ſtudium ſapientiæ, & virtutis incumbat, nullum in ſe dedecus, nullam turpitudinem admittat. Stoicis nemo verè pulcher niſi probus & ſapiens habebatur. Virtus & ſapientia ſplendido cultu decoris atque dignitatis homines illuſtrant. Hæc pulchritudo nulla labe maculari, nullo vitio contaminari, nulla ęgritudine corrumpi, nulla vetuſtate deleri poteſt.

Externa etiam pulchritudo corporis, amabile Dei munus eſt. Pulchritu-do corporis.

Gratior eſt pulchro veniens de corpore virtus.

De Principum forma extat Adagium: Perſona digna quæ imperet. Non fruſtra narrat ſcriptura ſacra: quòd Saul primus Iudæorum rex fuerit melior & longior omnibus filijs Iſrael, *1. reg. 9.* Cumq; Saul ſtaret in medio populi, altior erat omnibus ab humero ſurſum: Certè inquit Samuel, videtis, quem elegerit Dominus, quoniam non eſt ſimilis illi. *1. reg. 10.*

Poſt rejectum à Deo Saulem in noui regis electione, Samuel ex longitudine, & ſtatura corporis Heliab, ſeniorem filium Iſai, vngere volebat Regem Iudęorum. Dominus verò ad Samuelem ait: Ne reſpicias vultum, neque altitudinem ſtaturę eius, quoniam abieci eum, nec iuxta intuitum hominis ego iudico, homo vi-

det ea quæ patēt, Deus intuetur cor. *1 reg 16.* Iſti Dauid etiam erat rufus & pulcher aſpectu, decoraque facie *1 reg 16 & 17.*

In vxoribus ducendis magnam rationem ſemper omnes gentes floridæ ætatis & pulchritudinis habuiſſe, præter hiſtoricos & poetas indicat ſcriptura ſacra, *in Geneſi cap. 29.* de Iacob, *& Iud. cap 15 de Sampſon, & Heſter. cap. 2 & aliis diuerſis in locis.*

Nec fruſtra eſt quòd ſcriptura tam diligenter Saræ vxoris Abrahami, & Rebeccæ vxoris Iſaac, *Geneſ. 24. & 26* & Saræ vxoris Tobiæ venuſtatem commemorat. Multæ fœminæ per formam ſuam ſeipſas, & maritos, atq; patriam conſeruarunt.

Pulchritudo multis profuit, & obfuit eadem multis.

Iudith vidua lauit corpus ſuum, vnxit ſe myrto optimo, & ornauit crines capitis ſui, impoſuitque mitram ſuper caput ſuum, & induit ſe veſtimentis iucunditatis ſuæ, & ſandalia pedibus ſuis, aſſumpſitque dextraliola, & lilia, & inaures, & annulos, & omnia ornamenta ſua: Dominus contulit illi ſplendorem: quoniam omnis ille ornatus non ex libidine, ſed ex virtute pendebat, ideoque dominus hanc pulchritudinem illi ampliauit. vt incomparabili decore omnium oculis appareret. Ita factum eſt, vt inuictum Holofernem Iudith pulchritudo decollaret, & afflictiſſimam patriam omni metu, viua & mortua, liberaret,

Iudith

Iudith cap. 10. & 13. Aſſuero Regi Perſarum conquiſitę fuerunt, ex omnibus prouincijs formoſiſſimæ virgines, ex quibus vxorem eligeret, dabanturque illis omnia, quæ ad vnguenta & ornatum ſuum deſiderabant.

Reliquæ virgines egregia forma præditæ, admodum curioſe in lauando, inungendo & exornando corpore occupabantur: Heſter à natura erat pulchra nimis, & decora facie, formoſa valdè: & incredibili pulchritudine, omnium oculis gratioſa, & amabilis, vt externo ornatu non indigeret: ornante illam Deo, qui populum ſuum per eam ſaluare decreuerat. *Heſter c. 2.*

Abrahæ vxoris Saræ tanta fuit pulchritudo, vt Abraham timeret, ne propter illam ab alijs occideretur, ſed Deo protectore, accidit, vt benefieret illi & honoraretur propter eam, *Geneſ. 20.*

Rebecca vxor Iſaaci filij Abrahæ erat puella decora nimis, & virgo pulcherrima, miniſterque Abrahami deſponſauit eam aureis & argenteis ornamentis, & veſtibus pretioſis, *Geneſis 24.* & metuens Iſaac ne propter vxoris pulchritudinem malè tractaretur, ſororem ſuam eſſe aiebat, & rectè illi ceſſit, *Geneſi 26.*

Abigail ob prudentiã formę coniunctam ſeruat

uat maritum, quem Dauid interempturus aduenerat, & illo mortuo, fit vxor Dauidis Regis. *1. reg. 25.*

Multis etiam pulchritudo corporis exitium attulit. Ioſeph patriarcha cum eſſet adoleſcens pulcherrimus, Regina Aegypti illũ ardere cœpit, cumq; Dei timore ſtuprum recuſaſſet, in tetrum carcerem coniectus eſt. *Geneſ. 39.* Berſabeæ vxoris Vriæ Hæthei forma decepit Dauidem, vt adulter, & homicida fieret, vnde tot mala ſecuta ſunt. *3. reg. 11.*

Ammon primogenitus Dauidis, Thamar ſororis forma inflammatus, inceſtum perpetrauit, quod ſcelus illi viciſsim mortem, & Abſalon fratricidæ exilium peperit. *3 reg. 13.*

Dina, filia Iacob, virgo formoſa à Sichim rapitur, & conſtupratur, & illius fratres totam ciuitatem depopulantur, *Geneſ. 34.* Sara Abrahami, & Rebecca Iſaaci vxores ob pulchritudinem ambæ captæ ſunt, & deturpatę fuiſſent, niſi Deus eas præſeruaſſet. Suſanna ſua forma perdidiſſet, ſed Daniel à Deo miſſus eam liberauit, *Dan. 13.* De Lucretia Romana omnes hiſtoriæ cantant. Pulchritudinem multis periculoſam fuiſſe, probat *Iuuenalis ſatyra 10.*

Vana adamantis, ſiue acquieſcerent ſceleribus, ſiue non, pernicioſa fuit. Parentes qui formoſos liberos habent, miſeros vocat, & ſemper trepidos. Quod rara ſit concordia formæ atq; pudicitiæ: ſæpe

ſæpe etiam prodiga corruptoris improbitas ipſos auſit tentare parentes. Tanta in muneribus fiducia. *Idem argumentum tractat. Io. Neuizanus lib. 2. ſylu nupt.*

Vbi pulchritudinem modici temporis tyrannum appellat, eandemq́; in magno corpore conſiſtere ait, quòd parui formoſi, non pulchri poſſint appellari. Paucas etiam pulchras inueniri affirmat, quòd ad pulchritudinem triginta requirantur, quæ in pauciſſimis ſimul exiſtunt.

Abſolon filius Dauidis Regis tam pulcher fuiſſe perhibetur, vt à veſtigio pedis vſque ad verticem in toto corpore nulla macula ineſſet, & ſemel in anno tonderet capillos capitis ſui, ponderaretq́; illos ducentis ſiclis pondere publico, *1. reg 14.* Poſtquam veram animi pulchritudinem exuit, contra proprium parentem, qui illum genuerat, & poſt fratricidium in gratiam receperat, coniurauit, regno deiecit, cubile illius contaminauit, & perſecutus eſt, iuſto Dei iudicio, pulcherrimis illis crinib. in quercu ſuſpenſus, transfoditur. *1. reg. 15. & ſeq.* Recte igitur cecinit Virgil. in Bucolicis:

O Coridon, Coridon, nimium ne crede colori,
Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Haud fruſtra eſt, quod ſcriptura ſacra commemorat: Videns dominus, quòd Iacob Rachel vxorem formoſam præferret Liæ, ſeniori

ſed

via iuſta. Per pœnitentiam, & emendationem morum Deum placari, & gloriam refloreſcere, eleganter hîc aſtruitur.

Quando Iudæi poſt mortem Gedeonis in terra promiſſa, vehementer à Philiſtæis & Ammonitis affligebãtur, clamauerũt ad dominũ: quib Dominus reſpondit: Toties clamaſtis ad me, & erui vos de manib. inimicorũ; tamen vos reliquiſtis me, & coluiſtis Deos alienos, iccirco nõ liberabo vos amplius: itote, & inuocate Deos quos elegiſtis, ipſi vos liberent in tẽpore anguſtię. Sed cum pœnitẽtiam agerent, Deus doluit ſuper miſerijs eorum, & liberauit eos, per Ducem Iephte *Iud. 10.* Ad Heli Pontificem ait Dominus: Quicunq; honorificauerit me, glorificabo eum, qui autem cõtemnunt me, erunt ignobiles: domum tuam exaltaueram, nunc iudicaturus eam ſum vſq. in æternum, propter iniquitatem, & faciam verbum in Iſrael, quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures eius. *1 reg. 2. & 3.* Ad Achab Regẽ Iſrael ait Elias Propheta: Hęc dicit dominus. Ego inducam ſuper te malum, & demetam poſteriora tua, & interficiam de Achab mingentem ad parretẽ, ca me ad iram [illegible] prouocaſti, & peccare fecisti Iſrael. Si mortuus [illegible] fuerit Achab in ciuitate, comedent illum [illegible] agro, comedẽt illum volucres cœli [illegible] Achab ſermones iſtos ſcidit ve[illegible] & cilitio operuit car-

carnem ſuã, ieiunauitq́;, & dormiuit in ſacco, & deambulauit demiſſo capite. Quare dominus ad Heliam inquit: Nonne vidiſti humiliatum Achab coram me? Quia humiliatus eſt coram me, non inducam mala in diebus ipſius, ſed in diebus filij ſui inferam malum domui eius *lib. 3. reg c. 21.*

Etiam iuſtum ruiturum atque interiturum eſſe, ſi à iuſtitia & officio ſuo deflexerit, affirmat Ezechiel Propheta, *c. 33. & 34.* Superbia, inquit, fortitudo deficiet.

Iſaias Propheta Ezechiam Regem ſic affatur: Hæc dicit Dominus Deus: Præcipe vel diſpone, domui tuæ, quia morieris, & non viues. Ezechias conuerſus ad parietem orauit, & fleuit: Priuſquàm domo exiret Iſaias, factus eſt ſermo Domini ad illum dicens:

Reuertere, & dic Ezechiæ: Audiui orationem tuam, & vidi lachrymam tuam, & ecce ſanaui te, die tertia aſcendes in templum domini, & addam diebus tuis quindecim annos *4. reg. 20.*

Regi Iuda Ioſiæ dicetis: Pro eo quod audiſti verba Prophetiæ, & territus atque humiliatus es coram domino, ſcidiſti veſtimēta tua, & fleuiſti coram me, exaudiui te, & colligam te ad patres tuos in pace, vt non videant oculi tui omnia mala, quę introducturus ſum ſuper locum iſtum. *4. reg. 22.*

Tanto-

TantopereDeum offenderat ManaſſesRex, vt ipſius domui exitium minaretur,*2.reg.21.* Et propter grauitatem delictorum Manaſſis, Ioſias optimus & pientiſſimus rex Deum placare nequibat.*4.reg.23.*

Vinctus ergo Manaſſes cathenis ferreis & cōpedibus abductus eſt in Babylonem.

Cumq; anguſtiaretur vndiq;, egit pœnitentiam, & orauit dominum Deum ſuum, deprecatuſque eſt illum ardenter & attentè: Domine Deus omnipotens patrum noſtrorum Abraham, Iſaac, & Iacob, & ſeminis eorum iuſti, qui feciſti cœlum & terram, cum omni ornatu eorum, quem omnes pauent, & tremunt à vultu virtutis tuæ, & inſuſtentabilis ira ſuper peccatores, immenſa vero & inueſtigabilis miſericordia promiſſionis tuæ, tu es dominus ſuper omnem terram, lōganimis, & multum miſericors, & pœnitēs ſuper malitiam hominum, & ſecundum bonitatem tuam promiſiſti pœnitētiam remiſſionis peccatorum: peccaui ſuper numerum arenæ maris, multiplicatæ ſunt iniquitates meæ, incuruatus ſum multo vinculo ferri, & non eſt reſpiratio mihi, quia excitaui iracundiam tuam, & malum coram te feci, ſtatuens abominationes, & multiplicans offenſiones, & nunc flecto genua cordis mei, precans à te bonitatem domine. Peccaui domine, peccaui, & iniquitatem meam agnoſco; peto rogans te do

I mine,

mine, remitte mihi, ne ſimul perdas me cum iniquitatibus meis, neque in æternum reſerues mala mihi, quia indignum ſaluabis me ſecundum magnam miſericordiam tuam, & laudabo te ſemper omnibus diebus vitæ meæ, quoniam te laudat omnis virtus cœlorum, & tibi eſt gloria in ſecula ſeculorum.

Exaudiuit igitur Deus orationem illius, & reduxit eum in Hieruſalem in regnum ſuum, & cognouit Manaſſes, quòd dominus ipſe eſt Deus, euerſaque falſa, veram religionem inſtaurauit, & Hieroſolymam muro auxit, *2. Paralip. 33. & vlt.*

Iſrael quare in terra inimicorum es? cur inueteraſti in terra aliena? Dereliquiſti fontem ſapientiæ: ſi in via Dei ambulaſſes, habitares in pace. *Baruch. cap. 3.*

Potentiſſimus ille Monarcha Nabuchodonoſor propter ſuperbiam et veri Dei contemptum Regno deiectus, per ſeptem annos cum feris commorabatur, & fœnum quaſi bos comedit, & rore cœli corpus eius inficiebatur, capilliq; illius in ſimilitudinē aquilarum, & vngues quaſi auium excreſcebant, quod ſaluberrimum cōſilium Danielis Prophetæ, de humilitate, & pœnitentia, exorandoq; Deo aſpernaretur: poſtquam oculos & mentem ad Deum leuauit, ſenſus redditus eſt illi, & benedixit altiſſimo, viuentemque in ſempiternum glorificauit,

cauit, & poteſtatem eius ſempiternam & immenſam eſſe confeſſus eſt, cuius nutu & voluntate omnia gubernētur in cœlo & in terra, tunc figura prior reuerſa eſt, & in regno reſtitutus eſt, & magnificentia longè amplior addita fuit.

Nunc ergo, inquit, ego Nabuchodonoſor laudo, & magnifico, & glorifico regem cœli, quia omnia opera eius vera, & omnes viæ eius iudicia, & gradientes in ſuperbia poteſt humiliare, *Daniel. cap. 4. & 5.*

Daniel verò tale conſilium ſuggerebat Nabuchodonoſor: Peccata tua eleemoſinis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum, forſitan ignoſcet Deus delictis tuis; *Dan. 4 & 5.* Quod omnes Principes ſibi dictum putent.

Niniuitarum Rex ad prędicationem Ionæ Prophetæ ſurrexit de ſolio ſuo, abiecitque veſtimenta ſua, & indutus eſt ſacco & cinere, omneſq; ſubditos idem facere iuſſit. Conuertatur inquiens, vir à via ſua mala, & clament omnes homines & pecudes ad Deum in fortitudine, quis ſcit ſi conuertatur & ignoſcat Deus, vt non pereamus: & Deus miſertus eſt eorum: *Iona c. 3.*

Virtutem eſſe magiſtram & matrem gloriæ aſſerit 30.

Ad quæſtionem 29. & 37.

DE CONSCIENTIA BONA *& mala.*

BALDVS Iuriſconſultorum decus *ad l. vlt. C de pœn. iudic. qui male iudic.* conſcientiam vocat ſenſum ſanæ mentis: *& ad Auth. Adhæc C. de vſur.* ſenſum animæ cognoſcentis bonum & malũ. Rela. *à Menoch lib. 1. de arb. Iud. q. 1 8.*

Vas electionis, gentium Doctor *Paulus ad Rom. c. 2.* magnam conſcientiæ vim eſſe profitetur ad accuſandum & excuſandum homines apud Deum. Gloria, inquit, *2. Corinth. 1.* noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ.

Si conſcientia non reprehendit nos, fiduciam habemus ad Deum, *1. Ioan. 3.*

Ecce in cœlo, *ait Iob cap. 16* teſtis meus, & conſcius meus in excelſis. *can. Inter verba, 11. q. 3*

Conſcientia quos iuſtificat, illi maledicta aliorum non timent: & quem conſcientia non defendit inter accuſatores liber eſt, *can. In tantum, & ſeq. 11. q. 3.*

Conſcientia verò bona nobis quidem ſufficit, ſed fama proximis neceſſaria eſt, *can. Non ſunt, e. d.*

Malas actiones cauere, & per omnem vitam veritatem colere, ſummum gaudium, maxi-

maamq;

mamq; animi tranquillitatem parit. *quæſtio. 50.*

Multũ refrenat homines conſcientia: ſi credamus nos in conſpectu Dei viuere, ſi non tantũ quæ gerimus deſuper videri, ſed etiam quæ cogitamus aut loquimur, audiri à Deo putemus: timor Dei ſolus eſt, qui cuſtodit hominũ inter ſe ſocietatem, per quem vita ipſa ſuſtinetur, minuitur, gubernatur. *Lactant. in libro, de Ira Dei.*

Conſcia mens recti, famæ mendacia ridet.

Conſcientia vim maximam habet, nec vir bonus ſine conſcientia eſſe poteſt, *ex Iaſone & Natta Menoch de arbit iud. lib. 1 quæſt 8.*

Mea mihi conſcientia pluris eſt, quàm omnium ſermo. *Cicero lib. 12. epiſtolarum ad Atticum.*

Magna vis eſt conſcientiæ Iudices in vtramque partem, vt neq; timeant qui nihil commiſerint, & pœnam ſemper ante oculos verſari putent, qui peccauerint, *Cicero pro Milone, Menoch. d. loco.*

Hinc Iure conſtitutum eſt, & moribus receptum, quòd in criminalibus rei perſonaliter in iudicio comparere teneãtur, vt ex vultu, ex inceſſu, ex conſtantia, & trepidatione Iudex conſcientiam rimetur, *Gail libr. 1. de pace public. cap. 10.*

Huc alluſit Iuuenalis ſatyra 1.

Rubet auditor cui frigida mens eſt
Criminibus, tacita ſudant præcordia culpa.

Et ſatyra 2.

Hunc ego ſatis
Imputo, qui vultu, morbum inceſſuq; fatetur.

Et ſatyra 13.

Dici conſcientia facti
Mens habet attonitos, & ſurdo verbere cedit,
Occultum quatiente animo tortore flagellum.

Horatius lib. 1 epiſt. 1.

Hic murus aheneus eſto,
Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.

Plautus in Amphitrione.

Qua non deliquit
Decet audacem eſſe, & confidenter pro ſe, & proteruè loqui.

Nunquam is qui animum virtutibus & ſapientia exornatum habet, & qui Deum colit, fuit à Deo derelictus. Quamuis omnia bellis ardeant, terra motu concutiatur; nunquam animo concidet, ſed conſtantiam retinebit.

Contra verò, conſcientia mala continua crux eſt. *Sap. 17.* Impij enim & ſcelerati, atque tyranni quocunq; ſe vertunt, omnia ſibi dira, exitioſa, & infeſta eſſe perſpiciunt, vbiq; timent, horrent, pallent, tremunt, pauore concutiuntur, maleficiorumq; conſcientia quotidie cruciantur. Neq; domi neq; foris, nec in otio, nec in negotio, nec cum ſuis, nec cum alienis tranquillo animo eſſe poſſunt. Cumq; omnes cōtere miſcant, etſi alijs opulenti, diuites atq; beati eſſe videan-

videantur, tamen omnium hominum miſerrimi ſunt. Quia ne ſomnus quidē, qui omnium curarum alleuamētum eſt, illis quietē tribuit. Dum ſpecies eis horribiles in ſomnis obijciuntur, quæ illos quaſi furiæ ſcelerum vltrices, velut tædis ardentibus exagitant, & quocunque mentem cogitationeſq; contulerint, inſectantur: illoſque & ſcelerum recordatione perterrent, & iudiciorum diuinorum metu conficiunt. Si fortè interdum aliqua inani voluptate fruantur, maxima tamen ex parte vita eorū eſt acerba, luctuoſa, & grauibus curis anxia, ita vt nunq̄ vno in loco cōſiſtere queant, ſed cruciatib. infinitis affecti, triſtiſſimis curis cōtabeſcāt, vt etiam in medijs epulis, in delitijs, & in voluptatib. angore conſcientię & maleficiorū pœna conficiantur. Nunquam ſine ſolicitudine, ſine metu, ſine trepidatione inueniantur. Quando bonos & pios viros honeſtatis iucunditas, & vera ſpes, atq; fiducia in Deum, recteq; factorum cōſcientia omni ſolicitudine liberat, & in ſummo etiā diſcrimine poſiti, diuino præſidio muniuntur. Quod indicat ſo dū aſſerit, eum qui non eſt ſibi malarum actionum conſcius, & veritatem colit, ſummū gaudium & animi tranquillitatem ſentire. Bias ille ſapiens aliquando interrogatus: Quæ nā res in vita metu careret. Reſpondit: Bona conſcientia: in qua & libertas ipſa & ſumma voluptas conſiſteret.

Contra verò Sophocles aiebat: Quòd etiam audaciſsimos cóſcientia delicti timidiſsimos, & eloquentiſsimos plane mutos efficiat.

Ad quæſtionem 32.

DE VALETVDINE CONSERVANDA.

AD reipublicę munera obeunda agili, expedito, robuſtoq; corpore opus eſt, ne vmbratilis aut imbecillis princeps ſit, qui pódus reip. ſuſtinere nequeat.

Curandum ergo, vt corpus ſanum, & benè valens ſit. Quod conſequetur, ex temperantia in victu, & exercitatione corporis, quæ infinitos ſuauiſsimos fructus afferunt; ſanitatem tuentur, vires augent, pulchritudinem conſeruant.

Ciborum redundantia cruditatem efficit, vires debilitat, aciém mentis obtundit, languorem animis affert, deſidiam, ignauiam, ſtuporem, tarditatem ingenerat, vitam breuiorem facit, corpus cibis expletum, ſaginaq; grauatum, infirmum euadit, mentis altitudinem deprimit, indolemq́, totius honeſtatis extinguit: omnia illa corrigit temperantia.

Exercitatio non corpus tantum firmum atque robuſtum facit, ſed animum quoq; audacem, & impigrum, & ad ſtudium bellicæ glo-

riæ concitatum,&alacriorem,promptioremq́; reddit.

In quibus rebus illa exercitatio principis verſari debeat,quæſt.41.iudicatur.

Aſa Rex cum ægrotaret,non quæſiuit auxilium à Deo, ſed in arte medicorum cōfiſus eſt: à Deo igitur deſertus moritur, *2.reg.16.*

Idem accidit Ochoziæ conſulenti demonia, *4.reg.1.*

Ezechias contra ad dominum conuertitur,qui extendit illius vitam ad 15.an *3.reg.20.*

Ad quæſtionem 33.

DE HONORANDIS PArentibus.

GVILIELMVS Bauarus Hollandiæ & Hannoniæ Comes in Phreneſim continuam incidiſſe legitur, quòd matrem ſuam non ſatis honoraſſet, ſed durus atque rebellis illi fuiſſet, *Iacobus Meierus lib 13. annalium Flandr.*

Ad quæſtionem 31. & 34.

DE PRVDENTIA, ET SAPIENTIA, *atque doctrina*

QVòd animus Principis ſummo ſtudio, à teneris rectè ſapientia, & bonis literis erudiendus ſit, quæſtione 14. oſtenditur. Qui philoſophiam & bonas literas Principibus indignas eſſe putant, nec vtile futurum reipubl. opinantur, ſi principes habeat eruditos, illos in tractatu de ſapientia, atque in officijs ſcholaſticis, abunde ſatis, ni fallor, ex ipſa luce veritatis & ſapientiæ redargui.

Nam prudentia ſapientiaque cùm omnibus hominibus, tum Principi maximè neceſſaria eſt. Maxima enim poteſtas, & ſummum Imperium, ſummam quoq; ſapientiam deſiderat.

Nullum enim munus egregium ſine egregia ſapientia adminiſtratur. Regis officio nullum maius, nullum difficilius eſt, in quo maiore cum periculo, rerumq; omnium pernicie peccatur. Sine doctrina, ſine literis ergo fieri non poteſt, vt ſecundum rationem vitam ſuam inſtituat, & animus in tantis opibus atq; potentia, & adulatorum multitudine non ruat, niſi ſapientia, & eruditione fulciatur. Sapientia ergo Regio muneri maxime neceſſaria eſt, & ad

Regis

Regis officium ſumma ſapientia ſummaq; virtus requiritur. Fabulati ſunt poetæ, quantam inflammationem terris attulerit Phaeton, Solis filius, cum à patre impetrauit, vt vice illius, vno ſaltem die lucem terris diffunderet. Quod cum obtinuiſſet, terras, & flumina, & fontes flammis exuſſit, ipſeq; tandem fulminis incendio conflagrauit.

Quod homines ſummo ingenio, & eruditione præditi non temere confinxerunt: ſed per hanc fabulam poſteros admonuerunt, rerum omnium interitum fore, & rempub. planè collapſuram, cum regnandi, moderandiq́; poteſtas, hominibus immoderatis, inſipientibus, & tam præclaræ artis ignaris, conceſſa fuerit. Cum autem id diuinitus alicui nationi cõceſſum fuerit, vt regem ſapientem habeat: ipſe rex gloria circumfluet, ampliſſimumq́; ex ſua moderatione fructum virtutis & ſapientiæ ſuę percipiet, & reſpub. omnibus bonis, illius ſapientia & induſtria abundabit. Quod Regina Saba ad Salomonem profitetur *2. Paral. c. 9.* Quia diligit Deus Iſraelem, & vult eum ſeruare in æternum, idcirco poſuit te ſuper eum Regem, vt facias iuſtitiá & iudicia. Princeps qui ſapiens eſt remp. facilè tẽperabit, & ad optatũ finẽ perducet. Ipſa enim ſapientia apud Salomonẽ ſapientiſſimũ regum loquitur: Meum eſt conſiliũ, & diſciplina, mea eſt prudentia, & fortitudo: Per

me

me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt, per me principes imperant, & omnes qui ius in terra dicunt rempubl. moderantur. Sapientiam Regi in primis neceſſariam eſſe, agnoſcit Salomon, & ipſe Deus idem fatetur, *3. reg. 3. 2. Paralip. 1.*

Propter ſapientiam verò, Salomonem omnes Reges & Principes terræ admirabantur, honorabant muneribus, eumq́; videre, & audire cupiebant, *3. reg. 4. & 10. & 2. Paral lib 9.*

Ad hęc, alij homines qui alicubi delirant ſibi tantum & paucis nocent, & iudiciorum ſeueritate cohiberi, & ad officium reuocari poſſunt: at Regum & principum ſtultitia & errores interitum vniuerſæ reipub. adferunt, & ſanari nullo iudiciorum metu poſſunt. Quò igitur opus eorum maius eſt, quò grauius ruinæ periculum ex eorum erroribus, communibus rebus imminet, eò maioribus ſapientiæ præſidijs muniri oportet.

Philoſophia, & bonæ literæ pudorem & modeſtiam ingenerát, animum à vitijs abducunt, dignitatis & virtutis cupiditate accendunt, & ad rempub. rectè temperandam erudiunt. Præterea, maximarum artium ſtudia, & liberales diſciplinæ ingenium acuunt, aciem mentis illuſtrant, animos alacres, & fortes efficiunt, heroica ingenia excolunt, & omnium virtutum opibus atque ornamentis afficiunt, & finem ad quem

quem omnia dirigenda ſint, demonſtrant. Nullaq; medicina adhiberi poteſt ad ſanandas vitioſas in republ. partes efficacior quàm ſapientia, & nihil eſt vitijs tam aduerſarium, quàm veræ ſapientiæ diſciplina, qua veriſſima animi medicina continetur, & reſpublica valido præſidio confirmatur. Quòd principi lectio, præſertim hiſtoriarum, egregiè conueniat, quæſtione 63. aperietur, quid ex poetis, ex muſica, ex mathematicis, alijſque honeſtioribus diſciplinis principem addiſcere conueniat, quæſt. 41. quid ſit philoſophari quæſt. 47. & 62.

De fructibus ſapientiæ quæſt. 50. declarabitur. Si igitur bonæ literæ & philoſophię ſtudia tam multa adiumenta atque ornamenta Regibus afferunt, quomodo poſſunt ſine maximo reip. detrimento ab illis contemni, aut negligi?

Ad quęſtionem 40. & 58.

DE FAMILIARIBVS ET MINISTRIS *atq; amicis principum deq; eorum delectu.*

TERTIVM præſidium quod quæſtione 1. omni principi neceſſarium eſſe dixi, bonorum hominum familiaritas & coniunctio eſt. Nec enim agricola, nec mercator, nec nauclerus, nec vllus artifex poteſt in aliquo

magno

magno negotio cum laude verſari, niſi plures miniſtros,fideleſve ſocios aſciuerit. Rex certè omnium maximum difficillimumque munus ſuſtinet, cuius prouidentia reliqua omnia continentur: ideoq; tantum ſtatũ incolumem conſeruare nequit, niſi multorum hominum prudentum conſilio, virtute, fidelitate, muniatur. Solus enim princeps omnia per ſeipſum ſubire non poteſt: quod ſi facere conetur, ſeipſum inani labore macerat, & reip. obeſt plurimũ Quod ſapienter olim Moſi Iethro perſuaſit, *Exod. 18.*

Si vnis oculis omnia intueri, vnis auribus omnium poſtulata & querelas audire, vnis manibus omnia efficere conetur, fruſtra ſtudium, induſtriam, atq; adeò vitam ipſam conſumet.

Varij ergo magiſtratus, & miniſtri deligendi ſunt, qui pacis & belli artibus, atq; negotijs præſint, eaq; rectè & iuſtè adminiſtrent, mores hominum peritè gubernent: quorum auxilijs cõſilio, & auctoritate onus ſibi impoſitum leuiùs ferat. Hi nec ſine delectu, nec facile adhibendi, ſed illius rei, cui adhibebuntur, periti ſint: lectis moribus, & integra fide præditi, pij, veraces, & iuſtitiæ cultores. *Exodi 18. & hic quæſt. 15.* Adulatores repellantur, quorum monſtro nullũ inanius excogitari poteſt. Sunt enim illi peſtis reip. morum pernicies, patriæ turbo, atq; procella, qui leges, pacis ornamenta, religionis præſidia, omniaq; pietatis ſtudia peruertunt.

Adulatores.

Cum

Cũ n enim in fortitudine & modeſtia totum dignitatis regiæ fundamentum poſitum ſit, adulatores operam dant, vt principum corpora tenera & imbecilla, aſſiduiſq; morbis obnoxia, & reip. neceſſarijs rebus obeundis inutilia reddant, dum ea tradunt mulieribus effœminanda; animum autem libidinibus, ſuperbia, auaritia, crudelitate corrumpunt; vtq; vmbratilis, imbecillus, valetudinarius, inſanus, demens princeps habeatur, efficiunt. Illorum opera fit, vt principum gaza non ſit virtutis, ſed libidinis inſtrumentum, & opes quæ erant bonis viris communicandæ, ad homines impuros deferantur, vt decus pudoris intereat, vt honeſtatis ſtudium reſtringatur, turpitudo victrix exultet, innocentia miſerè vexetur, homines prudentes & honeſti deſpiciantur, illi contra honoribus afficiantur, qui principes à ſtudio virtutis auertunt, principibuſque perſuadent, vt viris bonis contemptis atque abiectis, falſa & inania conſectentur, tyrannidem exerceant, dum nimis omnia vel laudant, vel vituperant. De omnibus peſſimè, de ſe magnificè loquuntur. Immani auaritia ſunt, vt eorum cupiditas nunquam ſatietur. Ambitio ſic eos exagitat, vt omnes faſtidiant, vbique aſſentiuntur, omnia laudant, quæ principi placere ſentiunt, imo frigidam ſuffundunt,

ſla-

flagitijs, quibus principes deditos vident, virtutum nomina imponunt, à negotijs ad otium, libidinem, luxum traducunt.

Ne quis probus ad Regem accedat, ne aliquam authoritatem habeat, mendacijs & calumnijs procurant Inter ſe autem fœdus feriunt, & ſocietatem ſceleris ineunt. Da, inquiunt, mihi operam mutuam, tu me laudabis apud Regem, ego viciſſim induſtriam & ſapientiam tuam verbis extollam. Tu dicito me dignum hoc honore, quem ambio, ego rurſus, te dignũ prædicabo, qui orneris ſummis honoribus. Tu meam vrbanitatem laudato, ego ingenij tui acumen admirabor. Demus operam mutuam, ne quis alius in Regis familiaritatem veniat, qui opes, qui honores intercipiat, & qui iam in honore ſunt, in legationibus ad alios principes emittantur, tunc abſentes clanculum mordebimus, rebus eorum detrahemus, vt deſpiciantur à Rege, & nos locum illorum occupabimus.

Impedimento igitur Regi ſunt, ne bonorũ præſidio ſepiatur, & fidelibus amicis, & conſilio ſalutari muniatur; ſic eum dies noctesque circumuallant, vt bonorum auxilio denudetur. Cauent deinde, ne vlla literarum præſidia & adiumenta requirat. Studijs enim literarum dicunt corrumpi valetudinem, infringi vires, non decere principem in iſtis ineptijs occupari,

ri, quibus plebei ad opes & honores ſibi viam querunt.

Et longe adhuc maius ſcelus moliuntur, dum vna cum literarum præſidio, diuina etiam ope principem ſpoliare & orbare contendunt, dum à religionis cura deterrent. Quod non ſacrificulus, ſed princeps ſit. Adulatores incitabant Saulem Regem contra Dauid, fideliſſimum miniſtrum & vnctum Domini *1. reg. 26.*

Adulator Idumeus trucidabat innocentes ſacerdotes quos alij Saulis miniſtri ne attingere quidem volebant. *1. reg. 22.*

Similiter homines leues, obſcœni, temerarij, ſuperbi, ingrati à regis familiaritate repellendi, omniſque aditus ſcurris intercludatur, qui intempeſtiuis iocis verecundiam tollunt, multos honeſtos homines conuitijs exagitant.

Nec propinquis, cognatis, amicis nimium hac in parte tribuere licet. Nam qui familiaritatis & naturæ illecebris, emollitur, vt grauius apud illum ſit amici, atque propinqui, quam Regis aut regni dignitas; colat palpitet, ſequatur eos, regni procurationem relinquat, Pernitiem infert reipub. qui leges & ſtatuta ſuorum gratia contemnit. Indignum igitur valde illos negligere, vel contemnere à quibus omnia quę regem magnum & excelſum reddiderunt, & indignis propinquis tantopere indulgere, qui

tanta macula & labe nomen ſuum inficiunt.

Hinc pontifices & Epiſcopi atq; prælati eccleſiæ cũ magno ſuo dedecore, & publico detrimento experti fuere, qui propinquis ſuis abſque vllo diſcrimine virtutis & ſapientiæ nimium in mandandis magiſtratibus tribuebant. De quo plura vide quæſt. 65. Cumq; tres in rep. hominum ordines ſint, quorum alij diuitijs, alij nobilitate generis, alij virtute & ingenio ſe putent, qui in Regis familiaritatẽ aſſumantur. An ergo Regis familiares & domeſtici, ex vno tantum ordine deligendi ſint, an ex omnibus, ſi in eis ſpecimen aliquod virtutis & probitatis eluxerit, à pleriſq; dubitari ſolet. Nec deſunt in vtramq; partem argumenta. Diues in magnis opibus ſe enutritum, & artibus ingenuis ſe educatum, multa præclara didiciſſe, diuitijs ſuis remp. domi & foris adiuuiſſe, pecuniam ſuam in communem vtilitatem contuliſſe, & poſthac ſimiliter facturum eſſe iactat; iuſtum ergo & rationi conſentaneum dicit ſe alijs anteferri.

Ex quibus ordinibus familiares eligendi ſint.

Nobilis claro & illuſtri loco ſe natũ, maiores ſuos in omni genere virtutum excellentiſſimos extitiſſe ait, qui cum remp. opibus conſilio & virtute iuuiſſent, eam ob cauſam ſummis honoribus & ornamentis illuſtrati fuerint: ſe eorum exemplo] ſolidæ gloriæ, cupiditate flagrare, Regi patriæq; fideliſſimum futu-

futurum eos ſuas cogitationes ad honeſta- tem & ſalutem publicam conferre. Indig- num ergo iudicabit [illegible] ruſticano patre natum, in aliqua dignitatis ratione præ- ferri.

Qui ſapientia & virtute excellunt, diuiti- bus & nobilibus merito ſemper præponendos aſſe- rent, quod virtus ſemper & ſpecie illuſtris, & amplitudine admirabilis, & fructu ſaluta- ri extiterit: dignam ergo quæ Regem cir- cumſtet, ſummis honoribus & magiſtratibus præficiatur. Aſſeuerabuntque ex virtute om- nem nobilitatem ortum habere, eamque tam diu dignitatem ſuam retenturam, dum in illa ſplendor virtutis illuxerit. Nullam nobilita- tem extare, quæ poſſit ab origine generis hu- mani ſuæ claritatis ortum repetere. Vt for- te aliquis poſſit ſeriem maiorum ſuorum re- cenſendo multos homines claros enumera- re, ad opifices tandem perueniet, & in ipſam plebem fecis, quam faſtidiosè contemnit, in- curret: & ſui generis authorem à principio ho- minem obſcurum fuiſſe, ſed virtute imagi- nes poſteritatis accepiſſe, apparebit. Si ergo in- dignum tunc quando ille cœpit è tenebris e- mergere fuiſſet, hominē obſcuro loco natum, quāuis magnitudine virtutis excelleret, in fa- miliaritatē Regis, & nobilitatis lucē vindicari:

hic, & multi alij nobiles, quos generis nouitas offendit, in perpetuis tenebris, & obſcuritate ſempiterna laterent. Addunt præclarum eſſe, cum virtute, virtutis dignitate contendere, non virtutis inuidia virtuti interitum machinari, propriam nobilitatem tueri, & aliam rectè naſcentem non impedire. Sicut nobilitatis initium & fundamentum eſt in virtute poſitum, ita ſola virtute illam conſeruari, & augeri, flagitijs vero interire, & ad veram ruſticitatem relabi. Vide qu. 3. Sic enim natura comparatum, vt quod virtute ſplendet, obſcuretur flagitijs, & quod induſtria partum eſt, ignauia amittatur. Diligens agricola nouas arbores ſerit, quæ alijs ſeneſcentibus exurgant, atque fructum ferant, ita Regi neceſſarium eſt, vt nobilitatis plantaria ſeminet, vt ſemper vetuſtæ nobilitati, nouæ eiuſdem propagines ſuccreſcant. Diuites quoque ſi virtuti ſtudeant ferendos quidem dicet, ſed qui abſque virtute diuitijs iactant, à Regis familiaritate repellendos. Nam ſi ſecus euenerit, vt ſpreta nobilitate, & virtute, diuites honorati fuerint, & honores virtuti debiti ad pecuniam trāſferantur, nemo virtutem colet, omnes pecuniæ ſeruire incipient, & in cogenda pecunia certatim elaborabunt, virtutis induſtria langueſcet, iniquitas & luxus ad reip. totius pernitiem erumpet, & regni ſtatus funditus interibit. Omnes cum hoc diligentiſſime conſectan-

ſectantur quod à Regibus honorari vident.

Harum trium rerum contentione omnes fere ciuiles diſſenſiones, teſte Ariſtotele, excitari plerunq; ſolent. Regis ergo munus eſt, vt vnicuiq; ordini ſuam dignitatem tribuat. Nam quando eodem honore digni cum indignis afficiuntur, vel dignioribus indigni prędferuntur: inde odia, inde conſpirationes, inde tumultus ciuiles erumpunt, cum ſe præteriri aut contemni vident, qui reliquis ſe præſtare putant, & homines inæquali dignitate præditos, æqualibus præmijs atq; muneribus donari moleſte ferunt: & principem clariſſimum ignobilium & nouorum hominum turba circumfundi, eorum miniſterio illius maieſtatem minui arbitrantur. Virtuti certè ſummum præmium honoris merito adiudicatur: reliqui vero qui etiam dignitate certant, eijciendi non ſunt, ſi bonis artibus ſtudent, ſi honeſti, ſi gnaui, ſi fideles extiterint. Qui hoſtem feriet: is mihi Carthaginen. erit, dicebat Annibal.

Ipſe Dominus dominantium ait *1. reg. 2.* Quicunq; honorificauerit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Nulla iuſtitiæ æquitas patitur, nec prudentiæ rationem habet, vt qui nullam reipublicæ vtilitatem afferunt, à rege honorentur, & reipubl. opibus ſaginantur, & quod erat induſtrijs & fortibus hominibus tribuendum,

 igna-

ignauis & otioſis ſine vllo modo tribuatur. Immo vt apes fucos ignauum pecus arcent, quod nec mel conficiant, ſed apum cura & induſtria & ſedulitate confectum mel intemperanter abſumant: ſic homines ignaui qui tanquam fuci nullam operam reip. nauant, omnes tamē reipub. opes liguriunt, atq; deuorant à Regni finibus expellendi & eijciendi ſunt. Ne noceant ipſi, & ne alios ſuo pernitioſo exemplo inficiant. Secluſis ergo adulatoribus, ſcurris, & ineptis hominibus, vbicunq; indoles honeſtatis viguerit, alenda & excitanda eſt, vt honeſta æmulatione, omnes nobiles, diuites, & ſapientes ad virtutis ſtudium inuitentur.

In quocunq; genere hominum virtutem nitere perſpexerit Rex, illud ad honeſtandum ſuſcipiat, ſi id fuerit ignotū nobilitet, ſi egens locupletet, ſi fuerit humile in altum dignitatis gradum extollat, ſibiq; familiare efficiat, re ipſa & factis oſtendat, omnes virtute præditos ſibi charos eſſe.

Hac ratione Cyrus, Alexander Magnus, Iulius Cæſar, qui ſe multis fortibus, ſapientibus, induſtrijs miniſtris ſtiparunt, orbem terrarum multaſque nationes ſub Imperium ſuum redegerunt, & res memorabiles pacis & bellorum tempore effecerunt. Difficile enim eſt, vt princeps magnanimus, bonorum cōſilio firmatus, fortium hominū comitatu circumſeptus, vinci

aut

aut ſuperari poſſit. Suauiſſimos quoq; fructus ex bonorum conſuetudine Principes percipiunt. Nam ea plurimum illis dignitatis adiungit, quibus impiorum familiaritas labem & maculam dedecoris erat allatura. Talem opinionem de principum moribus & vitis concipiunt homines, quales ſunt eorum mores, quorum familiaritate implicantur. Deinde prudentia non ſolum paratur: ſed etiam augetur prudentum conſuetudine. Vnde Theognes

Recte recte monent; prauos ſi audieris, illi
Quicquid habes mentis, fraudibus eripient.

Accedit animus magnus, atq; rei bene gerendæ fiducia. Si enim princeps bonos & ſapientes viros ad ſuam familiaritatem adiūnxit, eiſdemq́; ſuam ſalutem & dignitatem credidit, certus de illis eſt, quod nec temeritate labi, nec metu frangi, nec perfidia corrumpi, vllo modo poſſint. Hoc quoque illi Principes, qui bonis hominibus vtuntur, ex eorum conſuetudine præſidij capiunt, vt eorum exemplo, & admonitionibus, & verecundia, facilius vitia cōprimant, libidines ſuas teneant, modeſtiæ & tēperantię dulcedine fulciantur.

Poſtremo, ille princeps qui ſibi bonos deuincit, illa iucunditate perfruitur, quam alij principes ſentire nō poſſunt. Quid enim eſt amico fideli in vita dulcius? quid ad fructum melius? quid ad ſecuritatem munitius?

pum ſinguli ſuum officium norint, aliena mu nera ne inuadant. Omnis reipub. interitus in munerum & officiorum atque magiſtratuum perturbatione conſiſtit. Dum quilibet ſuum negotium non facit, ſed alienum vſurpat, nihil rectè fit; ſed omnia perturbari, & commiſceri neceſſe eſt, & tandem rempubl. diſcordijs fractam, atque dilaceratam extingui. Vt enim ſutor artem ſuam tueri nequit, ſi ſimul tonſor eſſe velit, neque tonſor in ſua arte rectè verſari poteſt, ſi ſimul calceos facere conetur, & ſimiliter in alijs huiuſmodi artificijs, qui neglecto ſuo, alienis operam dat, omnes, quantum in ſe eſt, illas artes euertit, ita in publicis muneribus qui pluribus fungi cupit, cum vix vni par ſit, oneribus ipſis cum magna reipub. pernitie ſuccumbit. Peſſimeq; agitur cum Principe & republ. cum miles mercatoris officium vſurpat, aut quilibet eorum qui certo numero præſunt officio ſuo minimè contenti, reliquos ſuis muneribus & magiſtratibus pellere nititur, vt ipſe eos adminiſtret. Multa enim malè gerat opus eſt, qui multa ſimul gerenda ſuſcipit, in quibus exercitatus non eſt.

Nam & ſuum officium non facit, & aliena conturbat, officiorumq; omnium rationum & ordinem peruertit, & cauſam præbet, vt boni & vtiles viri à muneribus repellantur, & vt ciuiles diſcordiæ peſtiferæq; diſſenſiones ori-

antur. Tot mala officiorum communium coufuſio communibus rebus importat. Ita familia & miniſtris ſuis Domini vulgo æſtimari ſolent, vide quæſt. 65. Iccirco ſacris canonibus recte conſtitutum eſt, quod familiares Cardinalium & Epiſcoporum & Prælatorum Eccleſiæ debeant eſſe probi, & honeſti: quales etiam in dubio eſſe præſumuntur. Quod pluribus canonibus & argumentis 2 q 7. docetur. Sed quis neſcit, inter multas oues bonas plures infectas reperiri, & inter illas bonas, plures lupos, ait Quintil. Mandoſ. ad reg. Cancell. 52. quæſt. 8.

Ad quæſtionem 41.

DE ÆDVCATIONE ET INSTItutione puerili.

QVANTVM referat, & vniuerſæ Reipublicæ interſit, vt iuuentus à bonis præceptoribus rectè inſtruatur, in libris officiorum ſcholaſticorum, & in tractatibus de ſapientia, & de optima docendi diſcendiq; iuris ratione ex profeſſo, pluribus verbis & exemplis declaraui. Ex illa enim educatione pueri-

pueri li vniuerſæ reipublic. ſalus vel interitus dependet. Si hoc tantum momentum habet in plebeis hominibus, quid de Regibus & principibus dicendum erit? Reliqui enim homines ſi male inſtituantur, ſibi tantum nocent: at Princeps ſi fuerit improbus totam Rempubl. corrumpit, atque euertit. Quod in Cyro demonſtrauit Xenophon. Priuatos homines primum continet in officio rei familiaris anguſtia, deinde parentum diligentia, verberumq; formido, & cum adulti fuerint legum & iudiciorum metus. Regum & Principum filij nobilitate tument, otio laſciuientem, iuuenta & temeritate præcipitem, adulatoribuſque circumſeptum animum habent.

Quanto igitur magis opibus fluunt, legibuſque propter potentiam magis ſoluti ſunt, eo pluribus & firmioribus præſidijs muniendi erunt, firmanduſque eorum animus, [illegible]ar, & ratio contra omnes cupiditatis impetus fulcienda. Quo igitur munus eſt amplius, & inſidiæ plures, & periculum grauius, eo diligentior cultura adhibenda eſt. Dandum [illegible], vt cum lacte nutricis, ſi fieri poteſt, Regiæ virtutis diſciplinam hauriant.

Ex tot potentiſſimis Perſarum Monarchis, neminem veræ magnum Regem appellari poſſe, Plato aſſerebat, præter Cyrum & Dariu Hyſtaſpis filium: quod cu neuter eſſet Magni Regis

filius

propter filiorum Samuelis improbitatem, Iudæi, ſpreto ſacerdotum Imperio, Regem ſibi dari poſtularunt *1.reg.8.*

Dauid Rex primogenitum ſuum Ammon præ cæco amore mitius & indulgentius habuit, & propter commiſſum Inceſtum cum Thamar ſorore ſua, contriſtare noluit: Abſolon Thamar frater, Ammon trucidauit, & Dauidem patrem Regno deiecit, *2.reg.13 & 15.*

Mortuo Abſolone, frater illius Adonias inſolentius agere cœpit, cumq; non corriperetur à patre Dauide, regnum affectabat. *3.reg.1.*

Athalia mater Ochoziam Regem Iudæorum impulit, vt impius eſſet, & patris Achab ſcelera imitaretur, ſed in ſuam, & filij ſui perniciem, *2.paral.23.*

Nemo artifex mechanicus eſſe poteſt, niſi prius multam operam det artifici, qui in illo artificio precellat, nec pila ludere, nec perſonam agere, nec ludicrum aliquod munus exercere quiſquam venuſtè poteſt, niſi id multo ante didicerit. Multo certè magis illius animũ recte prius inſtitui atq; informari oportet, ad quem omnis reip. gerendę poteſtas deferetur. Quantum malum Reip. importent principes male æducati & temerarij, poetæ ſapienter admonuerunt exemplo Phaetontis, qui ſua Imperitia & temeritate terras, flumina, fontes flammis exuſſit, & ipſe tandem fulminis incen

dio

eſſe profitetur, ſi ægrotũ non ſanat, nemini etiam vitã ſuis medicamentis eripiet: qui ſe medicũ eſſe credit, & profitetur, cũ medicinæ imperitus ſit, neminẽ quidẽ morbo leuare, multos autẽ vita priuare poteſt. Sicut olim imperitos medicos audacter feciſſe cõmemorat Plinius. Similiter ſi homo nauigãdi imperitus, ſe optimum gubernatorẽ eſſe iactauerit, nõ tamẽ illi quiſquã gubernacula tractanda permiſerit, nauis ſalua permanebit, ipſe ſtultitiã ſuã prodit: at ſi nauis illi cõmiſſa fuerit, tũ demum ſibi atque vectorib⁹ cladem afferet, omniaq; peruertet. Quo autẽ amplius illud munus erit, quod Ziolus affectat, eo erit amentia illius infeſtior. Si ergo erudiendæ Iuuẽtuti, præſertim Regiæ & illuſtri, talis magiſter prçficiatur, qin ſumma imperitia, ſummã ſibi ſapientiã arrogauerit, vniuerſam rẽp. perdet. Et ſicut muſicæ ignarus ſi cytharã pulſat, ridiculũ ſe oſtẽdit: idẽ imperito ludi literarij magiſtro eueniet. Cũ furioſus omni vinculo ſolutus ferrũ ſtringit, quo violentior eſt, eo maiorem ſtragẽ edit: ſic de imperito, & audace temerarioque ludimagiſtro, & principis præceptore, ſtatuendũ eſt. Quiſquis ad erudiendum Principem adhibitus fuerit, cogitare debet, quantum munus ſuſceperit; quodq́; ſuæ fidei à patria creditus eſt ille, cuius virtute, probitate, diligentia (poſtquam ad maturam ætatem peruenerit) omnis reipub. vita, ſalus,

Officium illius præceptoris.

dat, ſed etiam cum ludit, de officio ſuo commonefiat, illiſque ludis maximè aſſueſcat, qui paulatim ſtudio laudis & regiæ dignitatis eum accendere poſſint. Principis igitur magiſter omni inutili labore eum alleuiabit, neceſſariumq; laborem, & laudis dulcedinè, & non inutili ſermonis verbanitate iucundum efficiet. Hoc videlicet modo, ne vel nimia laude inaniter efferatur, vel nimia vituperatione, aut ſeueritate frangatur, & ſpem dignitatis abijciat, nec nimia lenitate aut indulgentia degeneret. Animi & corporis ratio diligens habeatur: vt & corpus ſit valetudine firmũ, ſanum, & valens: animus rectè vita & moribus conſtitutus. Vtrumque in principe neceſſarium eſt: Sanitatem & vires in corpore victus moderatio, atq; exercitatio efficit. Animi ſanitas & robur, virtutis inſtitutione, & honeſtatis diſciplina, atq; religionis cultura, & ſtudia philoſophiæ continetur.

Tria ergo ſunt quibus principem inſtitui oportet: paleſtra, literis, & religione; vt animus pietate, & honeſtis moribus repleatur, tum legibus & diſciplina confirmetur. Paleſtra quidem, vt curſu, telorum iaculatione, & ludicra inter æquales armorum concertatione, & ſimilibus honeſtis rebus moderatè exerceatur. Sic enim corpus robuſtum, & pulchrum, & animus pariter alacrior, & ad res ſtrenuè agendas Exercitationes corporis.

Venatio. promptior fiet. Venatio corpus exercet, frigus, æſtum, ſitim, mediam tolerare docet, & bellicis rebus aſſueſcit. Cauendum tamen, ne dum princeps nimis venationibus oblectatur, plus nimio duretur, aut agreſtis, aut immanis, aut diſſolutus euadat. De multiplici Salomonis venatione *lib. 3. reg. 3. Menoch lib. 2. de arbitr. Iud. caſu 413. VVeſenb. lib. 41. D. tit. 1.*

Iſaac diligebat Eſau filium qua de venatione illius veſcebatur *Geneſ. 27.*

Bonarum literarum vtilitas. Philoſophiæ ſtudio nihil vtilius ad Reges erudiendos & cohoneſtandos cogitari facilè poteſt. Ingenium ergo literis diligenter excolendum, artiumq; maximarum diſciplinis acuendum: vt ſapientiam regio muneri maximè neceſſariam conſequatur. Hęc enim ſtudia pudorem & modeſtiam ingenerant, animum cupiditate dignitatis incendunt, & ad remp. ſalutaribus inſtitutis temperãdum erudiunt: egregiam dignitatem, veramq; gloriam principi apportant, & infinitos iucundiſſimos atq; neceſſarios vſus producunt.

Religionis cultura. Tertiò curandum, vt princeps à primis ſtatim annis, ſummo ſtudio veræ religionis imbuatur. Sine qua nullum ſtudium veræ dignitatis extare poteſt. Omnes enim virtutes à Deo manent, illiuſq; beneficio & numine cõtinentur, quod numen pieta & religione placãdum eſt, omneſq; virtutes religionis gremio atque ſinu

ſinu inſunt. In primis ergo eſt Regis animus religione imbuendus, & ad cœli conſpectum frequenter excitandus, vt ſi fieri poſſit, cum lacte nutricis diſciplinam pietatis hauriat. Omnium virtutum fons, & origo, & incrementum, & abſolutio, vna religione continetur. Illius igitur fundamentum eſt à primo ætatis initio ponendum, vt facilius omne genus virtutis extrui, & exaggerari poſſit. Admonendi ergo à pueritia ſunt, vt Deum ſanctè venerentur, intelligantq́; nihil eſſe Dei amicitia vtilius, nec magis neceſſarium. Vide qu. 1.

Si principis corpus exercitatione firmatum, animus præclaris artibus excultus, & vera religione delibutus fuerit, hoſtes eum exhorrebunt, ciues miro amore diligent. Deus eũ præſidio ſuo ſulciet, & præſenti numine tuebitur. Ita tamen literarum ſtudium, cum corporis exercitatione coniungatur, vt neque nimium ſtudium literarum ſine corporis exercitatione, neque corporis exercitatio ſine literis animũ humanitate ſpoliet, aut ab officio abducat.

In religione etiam ſuum munus, & ſuos limites norit: vt religionem veram, à falſa, & à ſuperſtitione diſcernere diſcat. De exercitatione corporis, & ſacroſanctæ religionis doctrina q. 1. & 32 dictum eſt; quibus artibus Principem imbui expediat, nonnihil cómentandũ duxi.

Ex hiſtoricis authores enarrare cõuenit, Cæ- Hiſtoria.

 ſarem,

ſarem, Saluſtium, Liuium. Sunt enim illi in rerum geſtarum explicatione prudentes, & latini ſermonis elegantiam puritatemq; cum ſententiarum grauitate coniungunt, & quilibet in ſuo genere ſummam eloquentiæ laudem conſequutus eſt. Cicero non ſolum eloquentiſſimus ſed etiam optimus princeps extitit, vt non ſolum ſummus dicendi, ſed etiam ſummus reipubl. moderandæ magiſter habendus ſit. Vergilij quoq; ſummum ingenium & orationis magni ficentiam admirari diſcat, & Horatij ſententijs & vrbanitate delectetur. Laſciui verò, & mollis atq; effœminati poetæ ab aula regia, totiuſq; patriæ finibus eijciantur.

Cicero legendus.

Vergilius Horatius.

Muſica.

Lycurgi atque Solonis legibus omnes adoleſcentes Muſicis eruditi erant. Plato etiam, & Ariſtoteles multa de Muſicæ ſtudio ſanxerut, quod valde pertineret ad animorum cultum, & liberalem nobilitatis inſtiturionam. Illa enim continet honeſtatem, labores aliqua ſuauitate atque iucunditate lenit, animumq; ſedat, & mitigat, & vim regiam moderatur, & ab immanitate ad humanitatem reuocat: Regibus ergo Muſica etiam colenda eſt. Dummodo caueatur: ne dum vocis harmoniam ſtudioſe perſequitur, harmoniam animi temere diſſoluat Alexandro Magno Paridis citharam olim oblatam fuiſſe aiunt, quæ à vulgo ſummopere honorabatur, quam ille repudiauit:

Achil-

Achillis, inquiens, non paridis, cytharam cupio. Laſciuam & flagitioſam Muſicam procul Regibus ablegandam ſtatuens. Idem iudicauit Plato, quando legibus ſanxit, ne genus Muſicæ eſſet multiplex, & effœminatum, ſed ſimplex ſeuerum, & graue.

Arithmetica præteriri non debet. Nec enim principis officio rectè fungetur, qui numerare neſcit. Nam belli tempore quomodo exercitum numerabit, quo ordine caſtra locabit, qua ratione pro numero militum aciem inſtruet, præmiaq; pro virtutis ratione, & æquitatis menſura diſtribuet, qui fuerit numerandi imperitus? Iſtis enim in rebus Principem, tanquam patremfamilias, diligentem atque vigilantem eſſe oportet. Arithmetica.

Nec abſq; Geometria agri rectè diuidi, caſtra locari, vrbes extrui, arces muniri, iudicia conſtitui poſſunt. Si metiendi rationem ſuſtuleris, & iuſtitiam & ciuium concordiam multaſq; vtilitates è medio tolles. Geometria

Illa diſciplina quæ aſtra contemplatur Rege digniſſima & iucundiſſima eſt. Inde quanta Dei potentia ſit, quam ſingulari ornatu omnia diſtinxerint, quanta benignitate generi humano proſpexerit, quam pulchra, quam ampla, quam conſtantia ſint corpora cœleſtia, quam concinnus & perpetuus aſtrorum curſus ſit elucet: vt inde in Dei amorem, & ſtudi- Aſtrologia,

um virtutis atq; dignitatis Regiæ paulatim in flammentur, & ex ea cœli cõſideratione excelſior, conſtantior, benignior animus efficiatur.

Dialectica. Dialectica minimè negligenda eſt; quæ ſermonis fallaciam detegit, ſophiſtarum inſidias explorat, laqueos aperit, atq; diſſoluit, ambigua diſtinguit, argumentorũ copiam in qualibet re ſuppeditat, verum deniq; à falſo (quod principi maximè congruit) diſcernit.

Rhetorica. Rhetorica etiam Principibus inſtituendis accõmodata ars eſt. Oratione enim, quæ ſentẽtijs grauibus, & verbis ſplẽdidis ornata atq; inſtructa eſt, nihil excogitari poteſt, ad alliciendas hominũ voluntates, & animos impellẽdos vehementius, nihil ad remp. conſtituendã efficacius. Eſt enim eloquentia, dicendi prudẽtia. Rex autẽ prudentiſſimus ſit neceſſe eſt, & omnem prudentiã ad reip. vſum cõferat. Prudentiæ vero vſus eſt, in verbis, & in operibus conſtitutus, vtrumq; regium eſt; & prudenter dicere, & officio prudenter incumbere. In vtroq; autẽ ſtudio, & benedicendi, & recte agendi olim omnis regia diſciplina cõſiſtebat, teſte Homero. Valde principi opus eſt, vt animos ſuorũ ad ſe allicit, amorem excitet, fidem faciat, ea quæ ſancit atq; decernit ad reip. ſalutẽ conducere. In bello milites Regis oratione cohortandi, ciues in pace firmo vinculo concordiæ & ſocietatis alligandi, quod ſine egregia eloquentia fieri nequit. Homines infantes quantumuis opti-

optimè ſentiant, non poſſunt propter impedimentum linguæ reip. vulnera ſanare, multaq; pericula propulſare; qui ſi fuiſſent diſerti, orationis armis facile depuliſſent. Sit ergo animus illuſtris virtutibus, & ex illuſtri animo illuſtris efflorescat oratio. Philippus Macedonum Rex egregiam eloquẽtiæ operam dedit, idem fecit illius filius Alexander Magnus. Iulius Cæſar, Octauianus, Tiberius, Caligula, Nero, Domitianus, cæteriq; Romani Imperatores eloquẽtiam ſummo ſtudio coluerunt, dicendiq; laude præſtantes fuerunt. Aliarumq; gentium Principes multum operæ & ſtudij in dicendi peritiam contulerunt, Tantũ Romæ eloquentia valuit, vt nemo confideret, facilem ſibi aditum ad honores datum, niſi dicendi laudem cum militari virtute coniungeret. Hoc tamen in rhetorica & dialectica principibus tradenda animaduertendum eſt; vt nimis ſpinoſæ ſubtilitates omittantur, verborum quorundã inſolentia fugiatur, nec præceptis, paruum vſum habentibus obruatur. Nec enim licet principibus tantũ otij, quantũ reliquis hominib. in his diſciplinis conſumere. Genus orationis colat Princeps rectum, purum, elegans, enucleatum, verbis grande, ſententijs graue, nec inuerecundis verborum feſtiuitatibus expolitum. Sicut in omnib' alijs diſciplinis principi tradẽdis modus ille adhibendus eſt. vt ex ſingulis

ea tantum carpat, atq; delibet, quæ magis neceſſaria ſunt; vt ijs tanquam gradibus, ad omnem rationem Regiæ diſciplinæ, & diuinę cuiuſdam virtutis aſcendat, vt nec eas negligenter attingat, nec ſingulis nimium inſiſtat, cui multa alia maxima munera in vita propoſita ſunt. Nec enim eſt illi præter modum ſingulis immorandum, ſed illarum modus vtilitate temperandus. Nec multi illis authores proponendi ſunt, ſed pauci ſelectiſſimi, ex quibus emendatè loqui & ſcribere diſcat, multaq; percipiat ad regium munus obeundum vtilia.

Parentes cogendi à magiſtrata, vt filios recte iſtituant.

Neq; ſufficit, vt principum filij rectè æducentur, ſed quemadmodum Solon Athenienſibus lege præceperat: vt parentes liberos ſuos & literis, & paleſtra, & Muſica erudirent, Lycurgiq; legibus cautum erat: Ne quiſquam liberos ſuos moribus quib. vellet imbueret: Romani cẽſores moribus præfectos habebant: Sic in republica Chriſtiana neceſſarium eſt, lege atque pœnæ propoſita ſanciri; Ne patribus liceat filiorum ſuorum Inſtitutionem negligere, nec liberum vnicuiq; ſit, ad arbitrium ſuum liberos erudire. Nec enim in Republ. ſpectari debet, quid vnicuiq; libeat in rebus tanti momenti, ſed quid in vniuerſum expediat conſiderandum eſt. Omnes ergo ciues debent in filiorum educatione magis de reipublicæ (cuius pars ſunt) quam de ſua vtilitate cogitare.

re. Bona vero malaue puerorum inſtitutio in ipſam rempub. redundat. In corpus puerorum letale vulnus infligere, nefas ducunt: ſed longe deteſtabilius eſt mentib' ipſis fœdiſſimum vulnus imponere, & filiorum animos mortiferis morbis inficere. Omne malum naſcens facile extinguitur; adultum atque robuſtum difficillime coercetur.

Si ad magiſtratus officium pertinet, malum adultum atque corroboratum ſupplicio reſecare, cur non potius pertinebit, malum ipſum antequam vires colligat ſapienter extinguere? Cumq; princeps nullam reipub. partem negligere debeat, quomodo puerilé inſtitutionem negligere poterit, in qua omnis reipubl. ſalus continetur? Ne fundum ſuum incultum quis relinquat cogi à magiſtratu Iure poteſt, & filiorum mores, inſtituta ſalutem negligere impune liceret? Nemini conceſſum eſt vt re ſua male vtatur, quomodo permittendum eſt parentibus, vt filios ſuos, cum totius patriæ calamitate, euertant atque corrumpant? Sicut illa medicina magis probanda eſt, quæ bonam valetudinem cõſeruant, quam ea quæ afflictã valetudinem reſtituit: ita leges illæ magis laudãdæ ſunt, quæ mores continent, quam quæ corruptos ad ſanitatem ſupplicio reuocare contendunt. Et quemadmodum multo magis laudandus eſt Imperator, qui aduentantis ho-

ſtis conſilia præripit, quam qui poſt vaſtitatem rebus ſuis illatam hoſtem bello frangit: ita ampliore laude dignus eſt princeps, qui cauet, ne ſcelus admittatur, quam qui cõflatum ſcelus vlciſcitur. Ciues qui filios ſuos male inſtituunt, ſeipſos dedecorant, reipub. peſtem parant, exitiumque moliuntur, liberis pudorem, honeſtatẽ, vitam deniq; eripiunt, patriam ipſam ſanctiſſimam parentem necant. Omnes autem ciues tenentur, & à magiſtratu cogi meritò poſſunt, vt in ædutatione ſuarũ prolium magis reip. commodis, quam vtilitati propriæ inſeruiant. Magis enim reip. illos, quam ſibi genuerunt. Quando morum diſciplina egregiè conſtituta eſt, tenuiſſimam quamq; rempubl. maximam & florentiſſimam fieri accepimus, labente vero diſciplina, & neglecta æducatione iuuentutis: Imperia maxima corruiſſe, omnium gentium hiſtoriæ profitentur.

Sapienter igitur fecerit princeps, qui rempub. ſaluam vult, ſi ſuos filios rectè inſtituendos curauerit, & præterea morum pręfectos in ea conſtituat, qui parentes in filiorum inſtitutione negligentes ſeuerè puniant, ſummoque ſtudio prouideant, ne quiſquam in repub. pro ſalutari ciue beluam immanem alat, aut ſaltem hominem ignauum aut turpem enutriat.

Ad

Ad quæſtionem 42.

DE PATRIÆ CVLTVRA.

PATRIAE culturam in quatuor potiſſimum rebus conſiſtere ad quæſt. 17. aſtruxi.

Primum eſt, vt ſeipſum regat, & bonos magiſtratus reip. præficiat. Secundũ vt patriam ipſam, eiuſdemq́; ſtatuta. & mores norit Tertium, vt amet. Quartum vt acceptã reddat meliorẽ, tueatur, defendat, amplificet. Regere namq; eſt in rectum finem dirigere. Rector igitur atq; moderator populi hoc agat, atq; moliatur, vt populum in eum finem in quẽ omnes intueri debent, modo, ordine, & diſciplina perducat; errantes in viã reuocet, ad vitæ beatæ rationẽ ſua virtute adducat. Ille autẽ finis eſt, florens atq; beatus reip. ſtatus, qui in depulſione malorũ & bonorum omniũ complexione perficitur. Mala dico, nõ ea tantum, quę homines vulgo pertimeſcũt, vt ſunt, morbꝰ, inopia, ſeruitꝰ, dolor, calamitas, ignominia: ſed multo magis flagitium, ſcelus ignauia, libido, & ſimiles animorũ labes, quæ vitã turpem, miſeramq́; efficiunt, & rempubl. labefactant. Princeps ergo q̨ de patria bene mereri, & remp. florentem efficere deſiderat, quantum poteſt elaboret, vt commodis patriæ atq; ſaluti conſulatur, ſubditi in pace honeſtam vitã degant,

libi-

libidines reſecentur, coerceatur petulantia, iniquitatis & iniuſtitiæ fomes euellatur, vniuerſaque reſp. virtutũ omniũ ornamentis firmetur.

Vt reſpublica ſit voluntate conſentiens, ordine conſtans, viribus firmata, opibus abundans, moribus ornata, in bello inuicta, & pace & otio moderata. Non in ſuum priuatum cõmodum, ſed populi ſui ſalutem, incolumitatem, vtilitatemque reſpiciat: populiq; ſalutem omnibus rebus anteponat, nullum deniq; periculum pro ſalute patriæ ſubire recuſet.

Recteq; patria excolitur cum in principe eſt perfugium miſeris, ſolatium afflictis, alleuamentum oppreſſis, præſidium innocentibus contra improborum hominum fraudem, & potentiam, firmiſſimè conſtitutum.

Quemadmodum ſummus ille Rex regum & Dominus dominantium, non ſibi, at humano generi mundum ædificauit eundemq; rerum omnium copia & vbertate compleuit, ita princeps Dei in terris Vicarius, ſuæ vtilitatis oblitus, operam dabit, vt reſpub. omnibus bonis redundet, excellentibuſq; meritis effloreſcat: hoc eſt, vt in pace ſit copioſa, & opulenta, boniſque & ornamentis omnibus affluens, & armis egregiè defenſa, contraq; hoſtium inſidias firmiſſimo præſidio munita.

Tutor, patronus, atque adeo pater patriæ dici, & eſſe concupiſcat. Vt patriam longè florentio-

ſentiorem quam à maioribus accepit poſteris ſuis tradat, efficere conetur.

Sic igitur vitam & conſilia ſua inſtituat, vt non ſe ſibi, ſed patriæ natum eſſe demonſtret.

Nec patriæ mores, inſtituta atque veſtitum facile mutet ipſe, nec ab alijs mutari paciatur.

Omnes enim Principis vitam, mores, habitum imitari cupiunt. Si ergo Principis in veſtitu leuitatem & crebras mutationes perceperint, ſubditi idem certatim facient, cumq; externis exoticiiſq; cultibus ornari geſtiunt, moribus etiam externis delectantur, & aſſueſcunt. Atque ex profuſis ſumptibus ægeſtas, ex ægeſtate deſperatio, ex deſperatione proditiones & nefaria flagitia oriuntur, Principis cultum ſic temperari voluerunt; ne vel nimium veſtium nitore inaniter efferantur, vel ſordido & abſoleto animum dimittant.

Recte cũ republica agetur, ſi primo loco religionis & pietatis, ſecũdo dignitatis ſiue honeſtatis, & iuſtitiæ, tertio, vtilitatis ratio habeatur

Nam illas reſpublicas, vbi maior pietatis & honeſtatis ratio quam vtilitatis habita fuit, nõ tantum rerum geſtarum gloria, ſed opibus etiam atque potentia floruiſſe: contra vero illas quæ honeſtatis ſtudio omiſſo ad ſolam vtilitatem ſeſe contulerunt, cum honeſtatis interitu, opes quoq; ipſas atq; Imperium amiſiſſe quæſt. 52. dicetur. Idem Ariſtot. in libris politicorum,

corum,& in officijs Cicero affirmauerunt.

Tota reſp. omneſque ordines curandi.

Omnes deniq; partes reip pro ſuis meritis tractandæ ſunt, nullus ordo negligendus eſt, ſed vnicuiq; ſua dignitas tribuenda. Nulla iuſtitiæ æquitas patitur, vt eodem honore digni cũ indignis afficiantur, vel dignioribus indigni præferantur, quiq; nullam reip. vtilitatem adferunt, honorentur, aut ſaginentur opib⁹ reip. vel ꝙ erat induſtrijs fortibuſq; hominibus tribuendũ ignauis, & otioſis abſq; delectu tribuatur In quocunq; hominũ genere princeps virtutem nitere perſpexerit, illud ad honeſtãdum ſuſcipiat, ſi hoc fuerit ignotum, nobilitet, ſi ægens locupletet, ſi humile exaltet, ſibiq; familiare efficiat: reipſa & factis oſtendat, omnes virtute præditos ſibi charos eſſe.

Diligens agricola nouas arbores ſerit, quæ alijs ſeneſcentibus exurgant: ita princeps nobilitatis & virtutis plantaria ſeminet, & ſemper vetuſtæ nobilitati nouæ eiuſdem propagines ſuccreſcant.

Æquabilitas.

Qui reſpub. condiderunt, aut de re politica ſiue benè gubernanda repub. cõmentati ſunt, præceperunt, vt ciuium bonæ & honores ęquabilitate quadam terminarentur, ne alij opibus elati ſuperbirẽt, alij ægeſtate impediti virtutis ſtudium omitterent, aut ſeditiones mouerent.

Curiarum præfecti.

Ciuitates in curias diuidantur: ſingulæq; ſuos præfectos & cõſiliarios habeãt, viros bonos, & ſa-

& ſapientes,atq; fideles:qui non ſtatim conſtituantur, ſed probentur prius, & gradatim aſcendant. Suo munere quiſq; rectè fungatur alia non inuadant:ſingulis annis rationem reddere cogantur:boni honoribus & præmijs, infideles pœnis afficiantur, quæſt. 52. & 59.

Ad hæc, princeps publicæ felicitatis atque beatitudinis architectus, cui totius reipub. fabrica commiſſa eſt, omnium artificum operas ad ipſam rempub. bene & ſapienter ædificandam conferet, omnes artes ſiue illuſtres & claras, ſiue humiles & ſordidas, ex quibus reſpublica emolumentum aliquid capit, ſapienter & aptè moderetur, & in ſalutem reipubl. dirigat. Mechanicæ artes dirigendæ.

Ad opulentam & locupletem remp. faciendam vix vlla vberior vtiliorque communibus rebus augendæ rei ratio eſt, ea quæ in agricultura conſiſtit. Fructibus enim qui ex terra funduntur, omnium vita ſuſtentatur, omniaque ad vitam neceſſaria hæc ſuppeditat. Agricolæ fruges exarant, quibus alimur, pecora nutriunt, quæ cibum nobis atque veſtitum præbent, ab illis oleum, vinum, & fructus ad neceſſitatem atque delitias excipimus: omneſque naturæ opes, quibus communis vita ſuſtentatur, telluris diligentiſſimo cultu continetur. Agricultura.

Multum

Multum ergo ſemper agriculturæ tributum fuit, & tribui merito debet; ne terra cultoribus deſtituta vaſtetur, arctiones deſerantur, nec telluris pars vlla ſine fructu relinquatur. Boni & diligentes agricolæ laude & præmio, negligentes & ignaui pœnis ad rei ruſticæ ſtudium inuitentur. Apud Perſas, vt eſt apud Xenephontem (nemini licebat fundos & poſſeſſiones ſuas negligere) omnes agros cultos nitidoſq; requirebant.

Inter ſigna conſummationis ſeculi refert Lactant. lib. 7. diuinarum Inſtitutionum cap. 15. quod agricultura à militibus impedietur, idq; initium euerſionis & cladis rerum humanarum vocat.

Hoc malum nunc lactiſſime diſperſum eſt.

A grauiſſimis viris olim agricultura laudata & exercita fuit, quod ex Ciceronis, & Catonis, atque aliorum de re ruſtica libris perſpicitur. Cyrus Iunior gloriabatur agrum ſe ſua manu conſueuiſſe.

Illam induſtriam augebit, excitabitq; princeps ſi regiones vel ipſe luſtret, oculoſq; in omnes partes conijciat. vel quas ipſe obire non poteſt, eis gnauos & induſtrios homines præficiat, quorum diligentia poſſent omnes illius terræ cuſtores opibus naturæ locupletari.

Nauigationes & mercaturæ. Multum etiam reipubl. vtilitatis adferunt nauicularij & mercatores, qui ea quibus regio abun-

abundat exportant, & quibus indiget important, vectigalia augent, ærarium locupletant, aliarum gentiũ mores & inſtituta patefaciunt. Caupones etiam Plato reipubl. neceſſarios eſſe affirmauit. Ipſiq; baiuli, & operarij, & omnes artifices in republ principis beneuolentia fouendi ſunt, & in artificij ſui decoro & honeſtate continendi, vt tota reſpubl. florens ſit, & opibus ad vitam neceſſarijs abundet. Caupones, operarij, & artifices.

Maſſilienſes nullum genus hominum in republ. ſua verſari patiebantur, niſi artem aliquam reipub. ſalutarem exerceret. Otioſi eijciũtur.

Apud Aegyptios ſinguli cogebantur nomina & artes ſuas apud magiſtratum profiteri, operis ſui deinde rationem reddere.

Athenis fuit à Dracone lex lata, quę otium capite mulctabat. Quod otium omnium malorum ſeminarium fons & origo exiſteret.

Quiq; ſuas res non agit, aliena negotia curat, teſte Horatio. Vnde maleuolentia, detrectatio, inuidia, iniuria, magnaque rerum perturbatio, & vitæ confuſio naſcitur; otium quoq; homines ad inopiam atque ægeſtatem redigit, ægeſtas deſperationem efficit, ex deſperatione audacia, ex audacia reipublicæ concuſſio ſequitur.

Antiquæ igitur Aegyptiorum, Maſſilien. Athenien. atque Romanorum leges, de otio propulſando, & alenda induſtria, à Chriſtia-

nis principibus approbandæ, & in vſum reducendæ erunt.

Occupationes autem, & opifitia ſint honeſta, & reip. vtilia. Aleatores & luſores pro infamibus habentur, nec teſtificari poſſunt, legibuſq; exoſi ſunt. *Tho. Grammat. deciſ. 11. & 40.*

Luſores.

Ea quæ in hoc ludo lucrantur, non faciunt ſua, ſed reſtituere coguntur, *Grammaticus deciſ. 40. Guid. Pap. deciſ. 501. Capella Tholoſ. quæſt. 193.*

Prohibitumq; illum ludum ait Grammaticus, non tam per ſe, quam ratione vitiorum quę inde conſequuntur, periuria, mendacia, blaſphemiæ, cædes.

Eſt enim hic ludus alter otij, magiſter ignauiæ, inſtrumentum auaritiæ, fraudis officina, rei familiaris euerſio, rixæ materia, morum pernities, dignitatis labes, angor animi atque cruciatus, & inſignis ignominia.

Dauid ſuperato Ieſubæo Hieruſalem vrbem ædificauit & pro arca tabernaculum, & pro ſe & miniſtris domos *1. Paralip. 11. & 15.*

Rex Salomon prædicatur quod egregium Deo templum extruxerit: deinde inſignem Regiam ædificarit, pro ſe, & vxore ſua, *3. reg. 9.*

Templum vero erat plenum auro. *2. Paralip. cap. 3. & 4.*

Ciuitates amplificauit, Hieruſalem ita exornauit, vt in ea eſſet tanta abundantia ar-

genti,

genti, quanta & lapidum *3. reg. 10. 2. Paral. 1.*

Pagis & vicis muros circumduxit, *3. reg. 9.* & diſſeruit de omnibus rebus ſapientiſſimè. *3. reg. 4.*

Ex gentibus quas armis domuerat tributarios & miniſtros ſuos effecit, ex filijs autem Iſrael noluit ſeruire quenquam, ſed conſtituit eos Duces, Principes præfectos militiæ, & viros bellatores *3. reg 9.*

Pręfectos annonæ 12. habuit, quorum ſinguli vno menſe neceſſaria ſubminiſtrabant. *3. reg 4.*

Quingenti quinquaginta præpoſiti populum & operas gubernabant. *3. reg. 9.*

Tantus ſplendor, tanta dignitas, & prudentia erat in aula Salomonis, in miniſtrorum habitaculis, vita, veſtitu, & moribus, in apparatu menſæ, & holocauſtis, totaque Oeconomia regia, vt Regina Saba demiraretur.

Omnia pocula totaque ſuppellex erat aurea, & argenti non erat numerus, *3. reg. 10.*

Ioſaphat quoque ſempiternam memoriam peperit, quod Iudeam repleuit arcibus & vrbibus munitis. *2. paral. 17.*

Manaſſes quoque murum circumduxit vrbi *2. paral. 33.*

Achab qui impius cognominatur, illā laudē

 poſt

poſt ſe reliquit. quod ædificarit domum eburneam & plures vrbes extruxerit, *3. reg. vlt.*

Non refert quàm latè dominetur, aut quàm multas prouincias Imperio paterno adijciat, ſed quam bene patriam gubernet atq; exornet. Quod ſapienter *17.* reſpondit.

Permagna difficulter regi poſſunt, nec diu durat, quod regi nequit, Valerius lib. *1.* Xerxis regis Perſarum exemplo declarat.

Spartam ſuam adornet, & exiguum ſi eſt, excolito.

Curet ſubditos & rempublicam, ſicut Deus ſuos filios & Regem amat, quæſt. *3.*

Matrem in fouendo, patrem in corripiendo, & regendo, docendoq; imitetur. *Bernard. ſuper Cant. quæſt. 4.*

Ad quæſtionem 43.

DE CONIVGIO.

Matrimonia à Deo ordinatur.

QVOD vulgo aiunt: matrimonia in cœlis copulari, hoc confirmat *Salomon Prouerb. cap. 19.* Opes & diuitiæ dantur à parentibus, vxor prudens à Deo. Abrahami filio Iſaaco Rebecca à Deo præparata fuit vxor. *Geneſ. 24.*

Saram

Saram propterea alius ducere nequiuit, quia Tobiæ Iuniori, timenti Deum, illa ex ordinatione diuina debebatur. Tobiæ.7.

Sampſon puellam philiſteam ſibi vxorem dari petebat: parentes vero illius contra legem Dei hoc eſſe matrimonium arbitrantes, dehortabantur eum, ne duceret. Neſciebant enim quòd res à Domino fieret, vt ex illis nuptijs bellum inter Iudæos & philiſteos oriretur, vnde Iudæi ex diuturna ſeruitute liberarentur. *Iud.14.*

Heſter vt cæteris virginibus ab Aſſuero rege præferretur, Deus admirabilem pulchritudinem contulit, vt abſq; ornatu externo, alijs comptis atq; delibutis virginibus, longè præcelleret. *Heſter 1.*

Dij apud Virgilium volebant Aeneæ Lauiniam Latini regis filiam dari, mater Aeneam exulem & ignotum repudiabat, præferebatq; Turnum vicinum, hinc tot crudeliſſima bella exorta fuerunt, quibus Turnus occiditur, & mater laqueo vitam finiuit. Virgilius in Aenea.

Quædam matrimonia videntur hominibus incongrua, per quæ Deus aliquid peculiare vult operari. Sicut ex Sampſonis coniugio perſpicitur, *Iud.14.*

Leuiter tamen cum alienigenis & ignotis contracta matrimonia malos fere exitus ſortiuntur.

tur. Quod in Sampſonis matrimonio cum phi liſtea puella, quam ex vno viſu amare cœpit, apparet. *Iud. c. 14.*

Quædam matrimonia malum initium habent, ſed bonum exitum ſortiuntur. Dauid Rex Iſraelis Berſabeæ, vxori Vriæ fideliſſimi miniſtri ſui, adulterium attulit, eiuſdemque celandi cauſa Vriam interemit 2. *reg.* 11. Illa vero genuit Dauidi Salomonem amabilem Deo, & ſucceſſorem Regni, 3. *reg.* 1.

Aliquando matrimonia valde inæqualia ſunt. Nabal vir ditiſſimus, ſed ruſticus, & filius Belial, atq; inhumanus, vxorem habebat Abigail, formoſam & prudentẽ mulierẽ, quæ virũ conſeruabat ſua prudentia & humanitate, ne à Dauide transfoderetur: Nabal turpiter perit, Abigail fit vxor & regina Iudæorum. 1. *reg.* 25.

Ipſa Venus Vulcanum fabrum maritum habuit, Virgil. 8 Aeneados.

Qui filias ſuas potentioribus locare cupiunt, vel qui impediunt ne ſubditorum filię potentioribus locentur, quod ſuas filias eis tradere malint, obſeruent quod refert *Ia. Meierus lib.* 10. annalium Flandr. Guido comes Flandriæ. Inconſulto rege Gallorum filiam ſuam Regi Angliæ deſponſauerat: Rex igitur Gallorum Guidonis filiam coniecit in vincula, & Anglo ſuam filiam Iſabellam tradidit, ſed parum fortunatæ fuerunt nuptiæ.

Matres

Matres plerunque cupiunt filias nobilibus deſponſare: ſed tales nuptias inæquales infauſtas fere extitiſſe pulchro exemplo declarat Tiraquellus, de nobilitate cap. 37. ex Liuij Hiſtorijs.

Moſes in ſacris legibus præcepit, ne matrimonia propter dotem, vel ex dolo, fallacia, vel perſuaſionibus, ſed ex vera intentione, cum eorum qui illas in poteſtate ſua habent conſenſu, contraherentur, *Ioſephus l. 2. contra Appionem.*

Saul filiam ſuam Michol Dauidi pauperi ſed ſtrenuo promiſit, non ex amore, ſed ad æmulationē & ruinam ſuam, vt videlicet à philiſteis occideretur Voluit enim Saul centum præputia philiſtinorū in donationem propter nuptias à Dauide apportari. *1. reg. 18.*

Illa vero filia Regis debebatur illi ex pacto, cum Goliath ſuperaſſet. *1. reg. 17.*

Quibuſdam quod temerè concupiuiſſent vxores, exitium attulit. Adonias filius Dauidis à Salomone per illius matrem Berſabeam vxorem ſibi dari petebat Abiſag Sunamitidem, virginem pulcherrimam, quæ Dauidem ſenem & frigidum calefecerat: At Salomon matri reſpondit: Contra animam ſuam locutus eſt Adonias verbum hoc, & nunc viuat Dominus, quia hodie occidetur *3 reg. 2.*

Quia enim Adonias regnum affectarat. *3. reg. 1.*

Salomoni non abs re ſuſpectæ fuerunt iſtæ nuptiæ. Quæ etiam in patri ſuo Dauidi, cui Abiſai condormierat, parum honeſtæ videbantur, etſi Dauid eam non cognouerat.

Diſparitas coniugum. Tertiam Roma. vrbis diſcordiam peperit matrimoniorum diſparitas, quod plebei patritijs iungerentur *L. florus lib. 1 hiſt. cap. 25.*

De matrimonij vtilitatibus & incommodis, & qualiſnam ducenda ſit vxor, nobilis an ignobilis, formoſa an deformis, diues an pauper, docta an indocta, copioſe & eleganter pertractauit, *Ioannes Neuizanus in lib. de ſylua nupt. & ante illum Valerius Max. lib. 7. cap. 2. Clemens Alexandrinus lib. 2. & 3. ſtromatum, & Iuuenalis ſatyra 7.*

In vxoribus deligendis ætatem minorem, & formam multi conſiderant.

Sampſoni vxoris quæ iam alteri viro copulata erat, ſoror commendatur, quod iunior & pulchrior illa exiſteret. *Iud. 14.*

Iacob etiam patriarcha amauit Rachel potius quam Liam quia iunior & formoſior erat, *Geneſ. 29.*

Alij diuitias, prudentiores virtutem in ducendis vxoribus contemplantur. Circulus aureus in naribus eſt, mulier pulchra ſed fatua. *Prouerb 11.*

Fallax gratia, & vana eſt, pulchritudo, mulier Deum timens ipſa laudabitur, *Prouerb. vlt.*

Faſtus

Faſtus ineſt pulchris ſequitur ſuperbia formam:
Ex Menandro Neuizan.lib.2.ſyl.nupt.

Omnes ſcriptores facile in hoc cõſentiunt: Si vis vxorem ducere,ducito parem. *Laert lib. 1. Neuizanus & alij.*

Aequalis videlicet ætatis,conditionis, fortunæ,*Neuizan.lib.2 ſylua.*

Vnicæ filiæ pater Themiſtoclem conſulebat,vtrum eam pauperi ſed ornato,an locupleti ſed parum probato, collocaret: reſpondit Themiſtocles:Malo virum pecunia, quam pecuniam viro indigentem.*Valerius lib.7.c.2.*

Catonis filia rogata curiterum non nuberet,reſpondit: quod non inueniret virum qui ſe magis,quam ſua amaret. *Hieron.lib.1. contra Ioui.*

Plutarchus inclamat; Quiſquis illuſtrium filiorum pater eſſe cupit, ne vilibus aut abiectis, maculaue aſperſis mulieribus ſe deinciat: quod infelices eſſent liberi,ſi parentes fundamenta ſui generis malè ieciſſent.

Parentes Rebeccæ, vxoris Iſaac, conſenſum quidem ſuum præbebant,ſed vocemus inquiunt puellam, & quæramus illius voluntatem, cum & ipſa cõſenſiſſet,aſſignata dote,cum imprecatione proſpera,dimiſerunt eam cum puellis ſuis.*Geneſ.24.*

Raguel Saræ filiæ dexteram iunxit dextræ manui Tobiæ Iunioris, & cum oſculo dimiſe-

runt eam. Monentes; honorare ſoceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, & ſeipſam irreprehenſibilem exhibere. *Tobiæ 7. & 10.*

Mos antiquus eſt, vt ſponſę munera dentur à ſponſo. Abrahami maior domus, Rebeccæ, futuræ vxori Iſaac inaures, & armillas aureas, & vaſa aurea atq; argentea, & veſtes pretioſas, matri quoque & fratribus munera, obtulit, *Geneſ. 24.*

Rebecca ad maritum Iſaac perducta, cum eum videret, peplo faciem tegebat. *Geneſ. 24.*

Nupturę optimis veſtibus ornabantur, lauabant, vngebant, comebant ſeſe. *Heſter c. 1.*

Omnia illa viduæ deponebant. *Iudith. 10.*

Pacta dotalia conſcribebantur, & media bonorum pars, in dotem dabatur Tobię, cum Sara vxore ſua, reliquam poſt obitum parentum accepit. *Tob. 7. & 8.*

De conuiuijs quæ in deſponſatione atq; in nuptijs celebrabantur, deque emblematibus & concertationibus quęſt. 70. dictum eſt.

In Athenienſium nuptijs ex lege Solonis ἐκ κορὶ κορὶ, quæ perdicum vox eſt, inclamabatur. Perdix enim viuentem coniugem tenere amat, mortuum ſemper vidua luget, *Alexander Sardus lib. 1. de moribus gentium c. 5.*

Beotij vxorem marito tradituri ante domũ currus axem comburebant, vt ſponſa monere-
tur,

tur, intra manere, *Alexand. Sardus lib. 1. de moribus gentium c. 5.*

Germani veteres vxori frenatum equum, & ſcutum cum framia, & gladio tradebant, dotis loco: & illæ rurſus aliquid armorum viro offerebant, vt mulier admoneretur, ſe venire laborum & periculorum ſociam, idem pace belloq; paſſuram. *Corn. Tacitus de morib. german.*

Iacob pro Rachel ſeptem annis ſeruiuit, & breue illi hoc tempus videbatur, præ amoris magnitudine, cumque ſeptimo anno pro Rachel Lia obtruderetur, alijs ſeptem annis pro Rachel ſeruiuit *Geneſ. 29.*

Iuniores prius elocari non decet, *Geneſ. 29.*

Quomodo ſuſcipienda ſint matrimonia, Dei ipſius Archangelus Raphael docuit, *Tobiæ c. 6.* Qui coniugium ita ſuſcipiunt, vt Deum à ſe, & à ſua mente excludant, & ſuæ libidini ita vacent, ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus, ſuper illos demonium habet poteſtatem. Tu cum acceperis vxorem tuam, ingreſſus cubiculum per tres dies continens eſto ab ea, & orationibus vacabis cum ea. Tranſacta tertia nocte accipies virginem cum timore Domini, magis amore filiorum quam libidinis ductus, vt in ſemine Abrahæ benedictionem in filijs conſequaris *Tobiæ 6.*

Quod Tobias diligenter impleuit, & coram Deo proteſtabatur, quod non ſuę luxurię cauſa acciperet Saram, ſed ſola poſteritatis dile-

ſtione, in qua benediceretur nomen Domini in ſecula ſeculorum. Et Saram accubantem, alloquitur: Sara exurge, & deprecemur Deum hodie, & cras, & perendiæ, quia his tribus noctibus Deo iungimur, tertia tranſacta nocte in noſtro erimus coniugio: filij quippe ſanctorum ſumus, & non poſſumus ita coniungi, ſicut gentes quæ ignorant Deum. Surgenteſque inſtanter ambo orabant. Dixitq; Sara: Miſerere nobis Domine, miſerere nobis, vt conſeneſcamus ambo pariter. *Tobiæ 8.*

Ipſaq; Sara cum ante infœliciter ſepties nupſiſſet, coram Deo aſſerebat; Tu ſcis Domine, quia nunquam virum concupiui, ſed mundam ſeruaui animam meam ab omni concupiſcentia, virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea conſenſi ſuſcipere, & aut ego fui indigna illis, aut illi non fuerunt digni me, quia forſitan alteri viro reſeruaſti me, *Tob. 3.*

Quam leuiter nunc matrimonia contrahantur, quam parum coniuges de oratione, & precibus ſoliciti ſint, ſed ſaltationibus & vanitatibus occupentur, omnes ſcenæ loquuntur.

Quid mirum ergo, ſi tam infœlices exitus, iſta coniugia ſortiantur? Romulus Rom. vrbis conditor mulieribus honorem dedit, quod earum interuẽtu bellum Sabinum compoſitum eſſet: vt vxori deambulanti locus à viro daretur,

tur,nihilq́; eis præſentibus turpe loqui vel agere viris liceret *Zaſius ad l. 2. D. de orig. iur.*

Fœcunditas & ſterilitas à Deo eſt.

Iſaac deprecatus eſt Deum pro vxore ſua ſterili Rebecca, & Deus exaudiuit illum. *Geneſ. 25.*

Non ſtatim exauditus eſt Iſaac, ſed poſt 20 demum annos. *Chryſoſt. homil. 49. in Geneſim. Idem Geneſ. 29.* ex Rachaelis & Liæ, *& 1. reg. 1.* ex Annæ matris Samuelis; *& 2. reg. 6.* ex Michol vxoris Dauidis exemplo perſpicitur.

Quia plures filios procrearat Lia, iccirco ſe Iacob marito ſuo chariorem fore putabat, *Gen. 29. & 30.*

Vxor Sampſonis ſecretum illius problema ſcire cupiebat, cui ille reſpondit: Matri & Patri nolui indicare, & tibi indicare potero?

Lacrymis tamen extorſit à Sampſone, reuelauitque æmulis ipſius: iratus ergo Sampſon diſceſſit ab ea, in domum patris ſui. *Iudic. 14.*

Salomon Rex ſapientiſſimus à paganis & impijs mulieribus, quas ardentiſſimo amore complectabatur, vt nihil eis negare vellet, ſeductus eſt, & grauiſſimam Dei indignationem incurrit. *3. reg. 11.*

Ieſabel impia & venefica regina Achab Regem maritum peſſimum effecit. *3 reg. 17. & 21.*

Ioram regem bonum vxor deprauabat. *2. Paralip. 21.*

Dali-

Dalila blanditijs decepit Sampſonem, & prodidit. *Iud 16.*

Herodias Herodi Regi, quod eam in decollando Ioanne Babtiſta contriſtare nollet, exitium attulit.

Vxor Iob noluit habitum illius ferre: cumque ſederet in ſterquilinio teſta radens ſcabiem ſuam, dixit illi vxor: adhuc permanes in ſimplicitate tua? benedic Deo, & morere. Cui ille reſpondit; quaſi vna de ſtultis mulieribus locuta es: ſi bona ſuſcepimus de manu Domini, mala cur non ſuſtineamus? *Iob. 2.*

Tobiæ cęco vxor inconditis verbis exprobrabat: Manifeſtè vana facta eſt ſpes tua, & eleemoſynæ tuæ modo apparuerunt: cognatique illius irridebant eum, ipſe vero increpabat eos, & ingemiſcens cum lacrymis Deum orabat. *Tobiæ 2.*

Dauid rex Michol vxorem amabat, vt mox dicetur, ſed cum eum à cultu Dei dehortaretur, atq; pſallentem ante arcam Domini derideret reprehendit illam, & perpetuam ſterilitatem illi prædixit, *2 reg. 6.*

Sampſon cum vxor ſecreta ſua æmulis reuelaſſet, iratus tantiſper diſceſſit ab ea in domum patris ſui, parentes ergo vxoris illum tradiderunt alteri viro: non diu poſt reuerſus Sampſon, ad vxorem ingredi cupiebat: excludebatur, & pro ea ſoror illius iunior & pulchrior illi offe-

li offerebatur. Ad quæ Sampſon: Ab hac inquit die non erit culpa in me contra philiſteos;faciam vobis mala, Statimq́; eis bellum intulit, & ſegetes eorum per vulpes combuſſit. Philiſtei ergo vxorem Sampſonis,& patrem illius, tanquam cauſam iſtorum malorum, cóbuſſerunt. *Iud.15.*

Earum quæ temerè nubunt pœnas deſcribit Iuuenalis ſatyra ſecunda:

Interea tormentum ingens nubentibus hæret,
Quod nequeunt parcere,aut partu retinere maritos,
Aut ſteriles moriuntur.

Michol filia Saulis Regis Iudęorum,vxor Dauidis ſciebat,Dauidem à Deo conſtitutum eſſe regem Iudęorũ, in perniciem patris & familiæ ſuæ: illa tamen contra patrem & familiam propriam adhæſit marito Dauidi, & non ſine periculo vitæ noctu dimiſit eum per feneſtrã, vt inſidias effugeret. *2. reg. 19.*

Exulante Dauide, Michol alteri viro nubere cogebatur,& Dauid alias vxores duxit:alter tamen alterũ cóiugali amore perſecutus fuit. Nã Dauid in regnũ reſtitutus, Abner,de regno Iſraelis ad illũ referre cupientem, audire noluit, niſi prius Michol vxorẽ ſuã reſtitueret, *2. reg. 3.*

Dauid & ſotij illius acerbiſſimè tulerũt, q̃ eis abſentib9 Amalechitæ vxores & liberos ipſorũ abduxiſſent ex Sicelegh, nec requieſcere potuerunt, donec eas cũ periculo vitę recuperaſſent, *1. reg. 30.* Qui-

Quidam Leuita vxorem duxerat de Betlehem Iudeæ, quæ reliquit virum, & reuerſa eſt in domum patris ſui. Maritus ſequebatur eam, & blandiebatur ei, vt reconciliaretur ſibi. Illa ſecuta quidem virum, ſed in itinere miſerè perijt. *Iud. 19.*

Qui ex inconſiderato amore copulantur, plerunque rabie ſe dimittunt. *Neuizanus lib. 2. ſyl. nupt.*

Senes qui vxores iuuenes ducunt, feretrum & mortem ducere perhibentur. *Neuizan. lib. 2.*

Qui vetulas ducunt, vt earum præmortuarum bona lucrentur, fere decipiuntur, quoniam vetulæ ex tali matrimonio vegetantur. *Neuiz. eod. libr.*

Mater Sampſonis apparitionem Angeli, & lætum nuntium de conceptu filij communicat marito, cumq; Angelus iterum appareret illi, cucurrit, & adduxit virum; *Iud. 13.*

Vt exhileraret virum, & ſe ab omni ſiniſtra ſuſpitione liberaret. Quam pernitioſum in coniugio ſit vitium Zelotopiæ, & quod ad euitandam hanc ſuſpitionem, expediat mutare domicilium, probat *Io. Neuiz. lib. 4. ſylua nupt. nu. 53. & 88.*

Lacedemonij legem ſtatuerant, ne quis ebrius vxorem cognoſceret, ne ebrioſos filios generarent. Vnde Deogenes ad ebrium puerum: Adoleſcens, inquit, ebrius te ſeminauit pater, teſte Plutarcho.

Primi

Primi Romanorum fundatores cum vxoribus carerent, nec vicinæ gentes illis dare vellent; Romulus ludos ſe facturum ſimulauit Neptuno equeſtri, ſic euocatis fœminis vicinarum gentium, eas in medio ſpectaculo, & potiſſimum Sabinas, Romani rapuerunt. Quare Romulus fœminis perpetua priuilegia contulit, de quibus ſupra dictum eſt.

Tribus Beniamin vxoribus deſtituebatur, & reliquæ Iudæorum tribus propter iuſiurandum filias ſuas ipſis dare nequibant; ſed conſuluerunt eis: vt in vineis latitarent, egredienteſq; puellas ad ducendos choros, ex vrbe Sylo, ſinguli vnam raperent, atq; abducerent in terram Beniamin Cumq;, inquiunt, venerint patres & fratres earũ, & aduerſus vos conqueri ceperint, dicemus eis: Miſerc animi eorũ Non enim rapuerunt eas iure bellantium, ſed rogantibus vt acciperent, non dediſtis, & à veſtra parte peccatum eſt. *iudic. vlt.*

Ad quæſtionem 52.

QVIBVS CONSILIARIIS VTENdum ſit

INTER illos familiares & amicos, de quibus quæſtione 40. & 58. diſſertum eſt, precipuum merito locum obtinent Conſiliarij, qui re-

 gibus

gibus perquam neceſſarij ſunt. Cum enim nullum negotium magnum ſine multorum hominum áuxilio confici poſſit, profectò, rex omniũ maximum, difficillimumq́; munus ſolus tueri, & tã multa grauiſſima negotia ſine multorũ hominũ prudentia, cõſilio, virtute, fidelitate conficere nequibit. Quãuis ingenij acumine, animi magnitudine præcellat, multiſq́; opibus inſtructus ſit, difficilimè tamẽ imperiũ geret, niſi ſit ſapientũ & fideliũ hominũ copia munitus. Qui ingenij ſui confidentia ita ſubnixus ambulat, vt nullius ſapientis auxiliũ requirat, nec monitis eorum præſcriptis obtẽperet, ſummam ſibi ſapientiã arrogat, & ſibi ſoli plus ſatis cõfidit, ſua temeritate vniuerſam remp. perdet.

Sapiens ergo princeps homines virtute, & doctrina, & honeſtate claros, ſecum ſancto & inuiolabili familiaritatis & amicitiæ vinculo ſibi coniunget Sapientum namque familiaritas principes ſapientes efficit: & alleuamentum oneris, atq; laborum ſuppeditat.

Vt olim reges Iudæorum ſibi in conſilium prophetas adhibebant, ſic Chriſtiani principes viros huiuſmodi, quos nomine pietatis & ſapientiæ excellere ſciebant, in rebus difficiliorib' cõſulebãt. quorũ monitis & cõſilijs fulcirẽtur.

Moſes legiſlator etſi erat ſapientiſſimus, & Dux Iſraelis, tamen Iethro longe inferioris cõſilia ſecutus fuit. *Exodi 18. Baſilius Magnus quæ-*

ſtio.

ſtio.114.compend. Interdum & olitor eſt oportuna locutus.

Vlpianus fuit Alexandri Cęſaris conſiliarius. Tribonius pandectarum Architectus eruditiſſimus quidem in Iure, ſed Chriſtianæ religionis contemptor erat, Iuſtinianoq́; Imperatori perſuadere conabatur, quod cum carne in cœlum àuolaret. *Zaſ. ad l. 2. D. de orig. iur.*

Conſiliariorũ ergo prior culpa eſt, qui perniti oſa, turpia, indigna ſuggerunt: altera illorum, qui tametſi patriæ totius ſalus agatur, nihil loqui audent, quod auribus principum iniucundum accidat.

Adulatores & Conſiliarij mali authores fuerunt, vt Saul Rex Iudæorum, Dauidem iniuſtè perſequeretur. *1. reg. 26.*

Conſiliarij Regis Ammon illũ ſeduxerunt, vt optimam Dauidis Regis voluntatem in cõſolando ipſo, propter obitum patris, nequiter deprauabant, & male interpretabantur, efficiebantque, vt Ammon Dauidis legatos indigna contumelia afficeret, in reip. ſuæ ruinam, *2. reg. 10. & 1. paral. 19.* Impius ille Architophel ſuggeſſit Abſoloni, vt patris ſui Dauidis cubile conſcenderet, & macularet, indeq́; ſibi fidem & fauorem populi conciliaret, *2. reg. 16.* Sed malum conſilium vtriq; pernitioſum fuit.

Filius Saulis Regis opinabatur, quod Abner Cõſiliarius fideliſſimus ſuus, pmotor ad regnũ

Iſrael eſſet futurus, ſed quod illum ob nefandum ſcelus leuiter obiurgaſſet, proditoré ſenſit. *2.reg.3.*

Ochoziam Regem cõſiliarij peruerterunt, vt Achab Regis impietatem & ſcelera imitaretur, ſed tam Regi, quam matri, & conſiliarijs exitium attulit, *2 paralip. 23*

Haud temerè igitur Conſiliarij principum in conſilium & ſecretorum cõmunionem adhibendi ſunt. Regijs virtutibus præſtare, magno ingenio præditi, bonis artibus exculti, lõgo rerum vſu periti eſſe debent, vt prudẽtia ſuã non præſentia tantum recte intelligant, ſed lõge in poſterum, quid vtile futurum ſit reipub. coniectura prouidere queant: quique ſingulari fide, & integritate excellant patriamq; ipſam amore, & pietate proſequantur.

Erat olim apud Athenienſes lege ſancitum: vt quoties populus de repub. conſultabat, Preco maxima voce diram cladem & exitium illi, & poſteritati illius imprecaretur, qui reip inutile conſilium daret, ne ipſe incommodum aliquod ſubiret Sapienter ille legiſlator intellexit, nihil eſſe magno & acuto ingenio, ſine fide, & patriæ charitate, pernitioſius.

Cauendum ergo eſt, ne princeps eos qui falſo ſapientiæ nomine gloriantur, cum bonis inconſideratè coniungat. Aut fallax ſapientiæ nomen cum vera ſapientia confundat. Si fue-

rint

rint eruditi, & ingenioſi; ſed improbi maiorem reipublicæ pernitiem important, & in adulandi artificio callidiores ſunt; ſi magiſtratibus præficiantur, aut conſilijs interſint.

Conſiliarij qui nô conſulunt Principi quod bonum & honeſtum eſt, & priuatum commodum publicæ vtilitati præferunt, non conſiliarij ſed deceptores ſunt, *Schurff cent.2.conſ 60.*

Arrogans, & tumidum ſophiſtarum genus à regis familiaritate repellatur, homines qui veræ ſapientię dediti ſunt è tenebris eruantur. Illi enim principes ſapientes & bonos efficiant, & in eorum prudentia rex in vtraque fortuna firmiſſimum præſidium, & laboris ſui alleuamentum experietur, quorum monitis & exemplis ſtudio immortalis nominis incitetur.

Temerarium iudicatur cum ſunt aliqui in muneris alicuius ſocietatem conuocandi non peritos ſed imperitos accerſiri, veluti ſi bellum aliquod difficile ſuſcepturus, non veteres Duces, ſed mercatores in conſilium adhibeat, aut mercator ad ſuas rationes decidendas non alios peritos mercatores, ſed milites accerſat, vel qui in agricultura, non agricolas, ſed ab re ruſtica abhorrientes, conſulat, mentis expers habendus eſt.

Multo magis princeps abſq; bonis, & fidelibus conſiliarijs fruſtra ſuum ſtudium, induſtriam, vitam in regno tuendo conſumet.

Silentij tenaces ſint.

Prima ergo deliberatio ſit, vt ſtatus principis, hominum ſapientum, & bonorum, atq; fidelium opera muniatur. Eſt autem in conſilijs & hoc precipuum munus, vt non tantum ſyncerus ſit, & integer, ſed etiam quicquid ſerlo ſtatutũ vel concluſum fuerit, ſilentio & taciturnitate cõprimere norit. Si enim qui amici alicuius conſilium aperit, odio dignus iudicatur, totius namq; coniunctionis rationẽ tollit è vita, qui amici conſilia prodit: quo tandem ſcelere ille alligabitur, qui principis conſilium de reipub. ſalute, de propria dignitate, de publico officio, & de religione, contra datam fidem, cum alio, qui non ſit particeps conſilij eiuſdẽ, cõmunicat? Ea namq; perfidia Principis maieſtatem minuit, illiuſque ſalutem prodit, ordinem reip. perturbat, ciuium animos frangit, hoſtium vires & audaciam confirmat. Ideoq; iſtos proditores ſuſpendi debere probat. *Guido papa decis. 589.*

Proditores ſuſpẽdendi.

Pulcherrimè dixit Raphael Archangelus *Tobiæ 12.* Sacramentum Regis abſcondere bonum eſt, opera autem Dei reuelare & confiteri honorificũ eſt. Quiſquis ergo principis cõſilia enunciat, eſt Regis proditor, & patriæ euerſor exiſtimandus. Nec ſufficit ſapientia & fide preditum eſſe, qui Principis conſiliarius eſt, niſi etiam animo præditus ſit; ne in cõſulendo offenſionem pertimeſcat, & ita magis quod eſt auribus

busgratum,& iucundum,quam vtile & hone- ſtum ſuadere conetur. Animumque puſillum & demiſſum hæc etiam tria vitia conſequuntur, quæ ſi fuerint in conſilium principis admiſſa, Regias opes & publicam ſalutem euertent: Nempe vt per timorem,aut laborem fugiat, aut vitæ pericula reformidet, aut pecuniæ ſumptus extimeſcat. Laboris illa fuga facit, vt res de die in diem differantur, atq; omnia procraſtinentur, aut hominibus perditis omnia expedienda relinquantur. Iſta autẽ ſecordia princeps delicatus nihil aliud aſſequitur, quam vt negotijs negotia accumulentur, infinitiſq; laboribus opprimatur,& tandem deſperet.

Magnanimitas.

Diligentia.

Periculorũ omnium formido infinita mala cõnflare ſolet. Nam virtute franguntur hoſtium vires, neq; de pernitie alijs inferenda,ſed de ſalute ſua tuenda cogitare compelluntur.

Timiditas.

At qui nimis belli pericula formidat, & præ metu ſtudium armorum abijcit: ille hoſtium audaciam, & vires confirmat, furentemq; impetum minimè ſuſtinebit.

Auari qui ſunt, ſæpe hortantur, vt arces præſidijs nudentur, militeſq; ad tutelam patriæ neceſſarij dimittantur, vt vrbes & munitiones, quibus hoſtiũ impetus cohibetur, ſi nõ fuerint opibus augendis vtiles, omnino deſerantur. Vt ſic demũ ſumptibus imminutis ingens pecunia coaceruari poſſit. Ex tali autem conſilio ille

Auaritia in conſiliarijs eſt deteſtanda.

fructus percipitur: vt hoſtes metu ſoluti, multò quod ferociores effecti, omnia latiſſimè depopulentur: vel ſaltem, non niſi maximis ſumptibus, omniumq́; pecuniarum diſpendio repellantur. Dum tolerabiles ſumptus facere recuſantur, omnes opes regię, totiuſq́; regni facultates temere effunduntur. Homines ergo pigri, aut timidi, aut auari à conſilio principum arcendi ſunt. Nemoq́; ad illorum conſilium adhibendus, qui non ſit animo magno & excelſo præditus: quiq; omnia præ honęſtatis ſtudio contemnere norit. Honeſtas enim continet veras opes, nihil eſt honeſtate vtilius. Quare Athenienſes Themiſtoclis conſilium de exurendis manibus Lacedęmoniorum, vtile quidem, ſed parum honeſtum tanquam inutile reiecerunt.

Honeſtas præferenda vtilitati.

Omnes reſpublicæ in quibus maior honeſtatis ratio quam vtilitatis habita fuit, non tantum rerum geſtarum gloria ſed opibus & potentia floruerunt, & tam diu opibus excreuerunt, quamdiu honeſtatem coluerunt.

At vbi ſeſę ſtudio honeſtatis omiſſo ad ſolam vtilitatem contulére, cum honeſtatis interitu omnes earũ opes euerſæ ſunt, neglectoq́; honeſtatis ſtudio, opes etiam repentè & dignitatem atq; Imperium amiſerunt.

Humana namque ex diuinis colligata pendent, humanaq́; prudentia diuino conſilio deſtitu-

ſtituta. non prudentia ſed temeritas potius appellanda eſt.

Sicut igitur nullo modo poteſt vtilitas ab honeſtate ſeiungi, ita nec honeſtas à pura religione diuelli poterit. Quo fit vt principum Conſiliarij vera religione imbuti eſſe cogantur, deiq; numen cultu ſanctiſſimo & pietatis pleniſſimo venerentur. Nec enim conſilium de rebus magnis inire poterint, niſi mentem habeant caſtam & puram, diuinoq; ſplẽdore collucentem, & ſtudio immortalitatis accenſam. Quicunq; diuina luce carent, quo ſunt ingenio acriore, eo vehementius amentia rapiuntur, funeſtiuſq; exitium patriæ machinantur. Eloquentia etiam & dicendi facultas in Conſiliarijs Principum attendenda eſt: Sæpenumero enim fit vt melior ſententia ob illius infantiam qui id quod optimè ſentit commodè explicare & rationibus confirmare nequit, ab alio qui malè & pernitioſe rebus conſulit, & tamen diſertus eſt, cum magno reipubl. malo ſuperetur.

Religio Cõſiliariorum.

Eloquẽtia.

In Regum igitur conſilijs primus locus eſſe debet religionis & pietatis atque ſanctimoniæ, ſecundus dignitatis ſiue honeſtatis. Tertius vtilitatis. Ad quæ Conſiliarij cogitationes & ſententias ſuas dirigere oportet. Tales Conſiliarij boni principum dignitatem & reipubl. ſalutem conſeruant, amplificant, promouent:

quando mali conſiliarij vtriq; perniciem important.

Semiramis habitu virili ſumpto, ſe regium filium ſimilauit, & conſiliariorum prudentia fœliciter Aſſyrijs imperauit.

Idem plurimi alij omnium gentium Reges, & principes in omni memoria feciſſe leguntur, vt principes & magiſtratus ſanis conſilijs acquieſcentes, mirificè florerent. Quando illi principes qui vel nullos in conſilium adhibere volebant, vel ſana conſilia aſpernabantur, infelices & inglorij fuerunt.

Recte facere principes, qui Iuriſconſultos conſulunt & ſequuntur, probat *Menoch. reſponſ. 4. fin. Diocletiani & Max. exemplo in l. Dubium non eſt C. de repud.* quod omnia quæ conſilio teſte geruntur, Iure merito effectu & firmitate nitentur.

Barnem in Chriſto. Cambyſes Cyri perſarum Monachæ filius Cræſum Regem ſapientiſſimum, cæteroſque Conſiliarios, quos Cyrus pater in maximo honore tenuerat, & filio vt idē faceret cōſuluerat, audire noluit, ſed malè tractauit. Ergo inter primum ānnū regni turpiter perijt. Quod omnes principes pro exemplo capiant; qui fideles patris vel deceſſoris ſui conſiliarios perſequuntur, & negligunt. Aſa Rex Iſrael virū Dei quod ingratā illi ſententiā Dei annūciaret, rectumq; conſilium daret, miſit in carcerem, *2. paral. c. 17.*

Idem

Idem fecit Achab Rex Micheæ Prophetæ *2. paralip. 18* & Holofernes Achiori, *Iudit. c. 6.* ſed vterq; miſerè perijt.

Daniel propheta tam Nabuchodonoſori quam Balthaſaro verè ſed acerbè reſpondit; tamen vterq; libenter audiuit. *Dan. cap. 4. & 5.*

Athenienſium δυσβουλία & mala cõſultatio in prouerbium abijt; de quo in Athenienſium Academia perſcripſi.

Mulieres etiam in conſilium Athenienſes adhibebãt: ſed cum illę ſuffragiorum numero viros aliquando ſuperaſſent, malaq́; & repentina fœminarum conſilia malum exitum haberent, mos ille abrogatus fuit. *Auguſtin. lib. 18. de ciuit. Dei c. 9.*

Improbi Cõſiliarij miſerabilem exitum habere cõſueuerunt. Vt omnium gentium hiſtoriæ teſtantur Iulius Cęſar in malorum conſiliorum authores ſeuerius animaduertere ſolebat.

Achitophel ex Conſiliario Dauidis Regis proditor factus, videns perfidia & nefaria ſua conſilia contra regem eſſe detecta, laqueo ſe ſuſpendit, *2. reg. 17.*

Lactant. Firmian. lib. 2. diuinarum Inſtit. c. 17. narrat. Mallignos ſpiritus inter alias fraudes quibus homines deciperent, & hanc vſurpaſſe. Quod cũ diſpẽſationes Dei præſentirẽt, quæcũque Deus bona vel mala hominibꝰ, vel vrbibus facturus erat, ipſi ea feciſſe iactarent, vt inde

ſibi

ſibi authoritatem apud homines colligerent, Vtinam non eſſent Conſiliarij Principum, qui compendij & quæſtus ſui cauſa, eodem artificio apud ſubditos vterentur.

De Ioanne Burgundiorum duce refert *Meierus lib. 15 annalium Flandriæ*, quod ex conſiliarijs quæſierit, & acceperit commodam rationem occidendi cognati ſui, vnde tot bella ſecuta ſunt.

Conſilium qui dat delinquentibus, etiamſi illi abſque conſilio delicturi erant, punitur. *Hippol. Marſ. ſing. 665. Duennas reg. iur. 149. Didac. Couarru. ad Clemen. furioſus de Homicid. part. 2. §. 2. Menoch. de arbit iud. lib. 2. caſu 351.*

Magnanimos eſſe oportet, qui odia & inuidias contemnant. Nam principum negotia ſine odio ſubditorum tractare impoſſibile eſt, *Ioan. Neuizanus lib. 4. ſyl. nupt. nu. 155.*

Quo plures ſunt Conſiliarij, eo melius gubernant. *L. Mandoſ. ad Cancell reg. 17. q. 12.* Et integrum hoc eſt iudicium, quod plurimorũ ſententijs confirmatur, *Menoch. reſponſ. 4. Finar. per Can. Extra conſcientiam diſtinct. 64.*

Eſt autem conſiliarium eſſe principis, dignitas, quæ etiam in eo manet, dum à conſilijs eſſe deſijt, *Hippol. Marſ. ſing. 107.*

Habenturq́; pro nobilibus, & gaudent priuilegio nobilium. *Guid. Pap. deciſ. 388.*

Ideoq́;

Ideoque principis Conſiliarij, omnes alios Doctores præcedunt, cum illuſtres ſint, & pari gradu cum ſenatoribus, *l quiſquis C. ad l. Iul. Maieſt. Menoch. de arbit. iud. caſu 68. Benius Iuriſconſ. priuil. 55 in fine.* Priuilegia conſiliariorum.

Sunt enim pars, imo pectus principis. *c. 1. de conſt. in 6. Boerius deciſ. 17.* Ideoq; à prouincialibus honorandi & defendendi, *Boerius l. 2. tractatu de authent. Magni Conſilij Menoch. de arbitr. iud. caſu 68.*

Machinans in mortem eorum crimen læſæ maieſtatis incurrit, *gloſſ. c. 1. de conſt. 6. l. quiſquis C. ad l. Iuli. Maieſt.*

Imo illos offendens, *Hippolitus ſingul 575. Anchor. conſil. 439. Boerius tractatu de authent. Conſilij num. 2. 3. 4.*

Sunt immunes ab oneribus *VVeſenb. conſ. 40. Guido papæ deciſ. 388. Lancell in Decur.*

Nec torqueri poſſunt, etſi non ſint amplius à Conſilijs. *Hippol. ſingul. 107.*

Ad

Ad quæſtion. 59.65.& 66.

DE MAGISTRATIBVS ET *belli ducibus.*

QVANTOPERE principi neceſſarium ſit, bonos, & ſapiẽtes, atq; integros familiares, miniſtros, & magiſtratus habere, quodq; non facile vni plura munera committẽda ſint, maximaq; perturbatio ex confuſione magiſtratuũ & officiorum naſcatur.

Quodq; ex omnibus ordinibus, qui virtute & ſapientia pręſtant, magiſtratus eligẽdi eſſent, & quod in mandandis magiſtratib⁹ maior virtutis, quam ſanguinis & propinquitatis ratio habenda ſit, ad quæſt. 40. & 58. annotaui.

Alexander Magnus etſi Herculem filium, & fratrem Aridæum, & Roxanem vxorem prægnantem relinqueret: tamen illum Imperij hæredem futurum amicis reſpondit, qui digniſſimus eſſet. Nefas eſſe ratus, viro forti aliũ quam fortem & probum ſuccedere.

Aurea oratio M. Falconij ad Tacitum Imperatorem extat apud Vopiſcum, in vita Taciti: Ingens eſt gloria Principis, rempub. magis amare quam filios.

Qua hortatur illum ne Imperium ad filios pueros, deferat: pluriſq; faciat rempubl. quam villam ſuam, quam colonos, quam ſeruos ſuos.

Darius Rex Perſarum ad Zorobabel ait: quia tu inuentus es ſapientia proximis meis, proximus mihi ſedebis & cognatus meus vocaberis; *3. Ezdræ c. 4.*

Hieron. ſuper epiſtol. D. Pauli ad Titum: Moſes inquit amicus Dei potuit vtiq; ſucceſſores principatus filios facere, & poſteris propriam relinquere, dignitatem, ſed extraneus de alia tribu eligitur Ioſue: vt ſciremus principatum in populos non ſanguini deferendum eſſe, ſed vitæ: at nunc cernimus plurimos hanc rē beneficium facere, vt quærant eos in eccleſiā columnas erigere non quos plus cognoſcant eccleſiæ prodeſſe, ſed quos vel ipſi amant, vel quorum ſunt obſequijs deliniti, vel pro quibus maiorum quiſpiam rogauerit, vt vel deteriora taceam, qui vt clerici fierent muneribus impetrarunt, *can. Moſes 8. q. 1.*

Ideoq; poſteriores canones prohibuerunt, ne Epiſcopi, ſub excommunicationis & ſuſpenſionis pœna, ſuis propinquis & cognatis, præſertim Laicis, nimium in hac parte tribuat, *cap. Iudicatum can. decenter, diſtinct. 89.*

Haud fruſtra in hiſtoriam ſacram relatum eſt: quod ob nequitiam, & ſcelera filiorum Heli, &

Samue-

Samuelis, ſacerdotium de familia vna in alteram, deinde in regnum, aliamq́ue reipubl formam, mutatum fuit. *1. reg. 2. 3 & 8.*

In conferendis beneficijs & magiſtratibus eccleſiaſticis propinquos reliquis præferri poſſe, ſi digni ſint, affirmat *Didacus Couarruuias lib. 1. variar. reſolut. cap. 5. Rochus de Curte. de Iurep §. honorificum. Io. Delph. Citadi: de Iurep parte 6. art. 3 nu. 96. Curtius de feud. part. 2. q 7. Et ante illos Thomas Aquinas quodlubeto. 4. artic 15.*

Iudas Iſraelitici populi Dux fratrem ſuum Simonem virum fortem & ſtrenuum ad labores, & ad bellum aſſumpſit. *iudic c. 1.*

Idem fecit Iudas Machabeus. 1 Machab.

Sapientiſſimus Rex Salomon Taphet & Achinam filiarum ſuarum maritos annonæ Regiæ præfecit, *3. reg. 4.*

Ezdras reſtitutæ vrbi & templo præpoſuit fratrem ſuum & Hananian qui erat verax, & timens Deum prætulit cæteris. *Nehemiæ 7.*

Sub bonis magiſtratibus & Iudicibus reſp. Iudæorum floruit, ſub malis afflicta fuit & miſera, *Iud. c. 2.*

Cum non eſſet Rex neq; Dux in Iſrael, vnuſquiſq; quod ſibi rectum videbatur hoc faciebat *Iud. 17.*

Non habere bonum magiſtratum reip. perniitioſiſſimum eſt, *Oſeæ 3. Mandoſ. ad reg. Cancell. § 2. quæſt. 8.*

Magi-

Magiſtratuũ integritas & cura diligentiaq́; regnum conſeruat hic,quæſt.59.

Magiſtratus virtutibus debiti;ne ad libidinum miniſtros deferantur. Heliogabalus Imperator impuriſſimum monſtrum, omnes lenones,vrbis præfectos facere deſtinarat. *Zaſius ad l.2.D.de orig. iur.ex Lampridio & alijs hiſtoricis.*

Qui Alexandrum Seuerũ prædicant, quod indignos magiſtratus quos Heliogabalus promouerat,à rep.abiecerit.

Daniel propter ſuam ſapientiam conſtitutus fuit à Rege magiſter,& præfectus ſuper omnes ſapientes,atq; prouincias Babylonis. Interceſſit ergo pro ſocijs ſuis, vt etiam illi honorarentur. *Daniel c.2.*

Singulis annis pecuniæ publicæ & adminiſtrationis ſuæ accuratam rationem reddant, in concilio Pariſienſi conſtitutum eſt anno 1272. *Iacobus Meierus lib.9.annalium Fland.*

Omnes igitur munerum & curationum miniſtri certis legibus aſtricti ſint, & intelligant, ſecundum eas leges ſingulis annis rationem ſibi eſſe reddendam illis, quibus ea prouincia delegata fuerit.

Qui munere ſuo rectè perfuncti fuerint, honoribus augeantur,qui vero in officio deliquerint, & honore priuentur, & pœnam luant.

Excitat illorum induſtriam,ſi norint quod

meritorum ſuorum ratio habebitur poſt mortem, quæſt. 61.

Magiſtratus ordine & gradatim conferantur, ne ſit neceſſe ei, qui rempub. capeſſit, ſtatim ſummis atq; difficillimis muneribus implicari, ſed præfecti quidam alijs præfectis ſubiecti ſint, & ab aliquo rudimento reip. gerendæ ſe exerceant; oſtendantque an digni ſint, quibus maiora ordinatim committantur. Nemo repentè ſummis honoribus augeatur, ne ſe intēperantius gerat, inſolétiaq; præceps à mente deficiat. Nec qui rebus grauioribus intenti eſſe debēt, minorib⁹ negotij impediri cogātur.

Princeps ſuam authoritatem tueri & retinere, nec vltra quam par eſt Magiſtratibus concedere debet.

Nonnunquam tamen expedit, ex magiſtratuum conſilio de ſua ſententia diſcedere.

Achis Rex Philiſtinorum ad Dauidem exulem aiebat: Rectus tu quidem es, & bonus in conſpectu meo, ſed ſatrapis meis non places, reuertere ergo in pace, ne offendas oculos ſatraparum. *1. reg. 29.*

Aſſuerus quoq; Rex cum Vaſti vxorem, ex publico decreto repudiatam: recepturus videretur, ceſſit magiſtratuum & conſiliariorum iudicio, qui ſalutem publicam regni vnius fœminæ amori prę̄ferendam aſſerebant. *Heſt. ca. 2.*

Si quos forte magiſtratus aut miniſtros ma-

los

los habet quos propter potētiam, vel fauorem populi offendere nō auſit: declaret ſaltem mala eorum acta ſibi non placere.

Sic Dauid Ioab & fratres illius duros ſibi profitebatur, quod ſua authoritate abuterentur, in trucidando Abner & alijs in rebus: ſed diſſimulare tunc cogebatur, vindictam vero Salomoni filio commēdabat, *2. reg. 3. & 3. reg. 2.*

Ab alio quodam petulanti miniſtro Saulis indignam iniuriam *2. reg. 16.* patienter tulit, ſed vltionem Salomoni quoque reliquit. *3. reg. 2.*

Neq; magiſtratibus atque conſiliarijs per omnia ſemper credere oportet. Cum Iudæi ex captiuitate Babilonica, Cyri regis Perſarum beneuolentia reduces, templum & vrbem Hieroſolimit. reſtituere conarentur, vicini Magiſtratus regij apud Aſſuerum Regem, per calumnias, impedire ſtudebant: ſed Rex Iudæos audiri, & veritatem inquiri iubebat. *1. Ezdræ 4. & ſequent.*

Saul Rex Iudæorum reprehenſus à Samuele quod contra Dei præceptum Agag Regem, & ſpolia meliora reſeruaſſet; in Magiſtratus, & belli duces culpam reijcere conabatur, ſed fruſtra, *1. reg. 15.*

Ad quæſtionem 64.

QVOD PRINCEPS LEGES colere, & ſequi debeat.

PRINCIPIS officium eſt, omnia quæ remp. cõſeruant ſummo ſtudio, cura, & diligentia tueri. Nihil autem magis rempubl. conſeruat, quam leges. Nam lex honeſta atq; ſalutaria præſcribit, & prohibet contraria, iniquitatis violentiam coercet, fraudibus obſiſtit, honeſtatis diſciplinam continet, turpitudini, & flagitio repugnat, diſcordiarum materiam amputat, pacis & otij dignitatem conſtituit, totamq; rempubl. multis opibus & ornamentis afficit.

Princeps ergo legum cuſtos & vindex, publiciq; Iuris adminiſter eſſe debet. Quas ſi violat, rempubl. labefactat, Deique in ſe iram incendit.

Cum enim omnes principem intueantur, & imitari ſtudeant, fit, vt ſi viderint leges ab illo contemni, illæ ab omnibus quoq; contemnantur: ſin eas ſanctè ab illo obſeruari perſpexerint, nemo earum ſanctitatem violare audebit. Qui opibus & gratia in repub. pollent, plerique

rique oderint ſe legibus aſtringi, vulgus eas timet: ſi ergo princeps ipſe leges neglexerit, hanc Iuris violandi occaſionem egregie amplectentur; vnde totius reip. ſtatus, Principis culpa, & malo exemplo, diſſipabitur.

Leges igitur conuellere, tyranni non principes facere conſueuerunt. Quocirca Theodoſius Imperator oſtenſurus quam longe à tyranni moribus abeſſet, ſe legibus allegatum eſſe profeſſus eſt.

Ideo princeps qui legis contemnit, ſuæ dignitati maculam turpitudinis inurit, reipubl. vires labefactant, ſcelerum ſcholã aperit, ſuiq́; ipſius ſtatus præſidia conuellit, potentiæ ſuæ neruos elidit: cum leges quibus illius ſalus & dignitas & imperium nititur, euertit.

Idem de moribus publicè receptis, & approbatis conſuetudinibus non ſcriptis, quæ eandem cum lege ſcripta vim habent, intelligendum eſt.

Leges conſuetudineſq́;, ſi ita tempus & ratio poſtulat, emendari, aut ęqua interpretatione molliri poſſunt, ſi duriores viſæ fuerint: negligi verò, aut violari, aut contemni, ſine principis ignominia, & ſine reip. pernitie non poſſunt.

Quod leges facile etiam mutari nõ debeant, niſi magna neceſſitas vel euidens vtilitas poſtulauerit, in apologia Iuriſprudentiæ aſtruxi.

Alioqui enim ſi facile mutentur, facilimè contemnuntur. Legibus autem contemptis, vitæ perturbatio ſequitur, & fœdæ morum confuſio, reip. quod totius exitium.

Qui contra ſuadent: Parui & anguſti eſſe animi, leges vereri, non eſſe regium habere voluntatem alligatam, miſerum eſſe non facere omnia quæ velis: illi adulatores cenſendi ſunt.

Nam profligati atq; perditi eſt animi, leges deſpicere, & contemnere. Nihil magis regium eſt, quam vinculis & reuerentia legum arcere libidinem, & prauas cupiditates. Vereque miſerum eſt, velle facere quod non licet, & poſſe facere quod ita velis. Qui legum obſeruantiam principibus commendant, re vera illius libertatem atque dignitatem tuentur: qui legibus illos plane ſolutos eſſe vociferantur, aſſentatione ſua efficiunt eum libidinis effrænatæ mancipium.

Lacedemonij non omnino liberi eſſe dicebantur, eo quod legibus ſeruirent, nec dubitarent pro earum ſanctitate vitam profundere. Omneſque reſpublicæ quæ olim legibus rectè conſtitutæ fuerunt, tam diu floruerunt, donec leges apud eas dominabantur: atque poſtquam leges conuulſæ ſunt, vix veſtigium aliquod priſtinæ dignitatis & imperij in aliqua earum remanſit.

Quo-

Quoniam ergo reipubl.ſalus, dignitas, & ornamentum, & principum maieſtas atque amplitudo, regni ſecuritas, pax, libertas, omniumq́ue bonorum affluentia in legibus conſiſtit, prudenter & ſanctè fecerit princeps, ſi nihil quicquam plus in rep. valere patiatur, quam leges.

Illud ſanè conſtat, omnes reſpublicas, quæ legibus ſe aſtrinxerunt, & à quibus Ius æquabile cultum fuit, ſummas opes conſecutas, & latiſſimum ſuum Imperium propagaſſe, atque tantiſper opibus & Imperio floruiſſe, dũ leges atq; iudicia ſanctè conſeruarunt.

Vbi primum leges conculcari, Iura perfringi, iudicia reſcindi cœperũt; imperiũ ipſum labi cœpit, atq; tandẽ extinctũ deletũq; fuit. Dauid ad filium ſuum Salomonem ait: proficere poteris, ſi cuſtodieris, quę præcepit in lege Moſes. *1. paral. 22.* Legum diuinarum libros, iterum tunc repertos, iuſſit ſacerdos Regi Ioſię offerri. *2. paral. 34.* Quando Moſes leges à Deo acceptas promulgare debebat propter illarum ſanctitatem Iudæi pedes prius lauare, atq; ab vxoribus abſtinere iubebantur. *Exod. 19.*

Princeps etſi non eſt ſubiectus legibus ciuilibus, tamen nõ eſt ſolutus dictamine rationis, nec vlla gens poteſt facere, vt princeps non ſit animal rationale, vel vt ſit ſolutus legibus naturæ. *Felyn. ad c. 1, de conſtit. nu. 31.*

Ipſæq; Pontifex ſi non aſtringitur lege poſitiua, tamen aſtringitur mente legis. *Felyn.d.loco num.34.*

Tunc maximè leges ſequi poterit, ſi cogitet eas à Deo profluiſſe, & quod in eis hominum ſalus conſiſtat, quæſt.35. & 63.

Quod leges partim ab ipſo Deo, partim à diuino Numine afflatis hominib⁹ prodierint, deq; illarum natura, & incredibili fructu, atq; neceſſitate, data opera in tractatu de Iuſtitia demonſtraui.

Ad quæſtionem 68.

QVOD PRINCIPEM IN LEGENDO *præſertim hiſtorias verſari expediat.*

DE Dauidis Regis commentarijs & ſcribis, *lib 2. reg. c. 20.* de Salomonis *lib.3.reg.4.* ſcriptura ſacra meminit.

Moſes iubebatur hiſtoriam conſcribere pro memoria poſteritatis *Exodi 17.*

Sub Simone Machabeo, magno Duce & Principe Iudæorum, cœpit populus Iſrael ſcribere

bere in tabulis & geſtis publicis, Carion & alij in chronicis.

In Aeneis tabulis illa ſcribebãtur quæ erant magni momenti, vt fœdera cum alijs principibus & populis. *1. Machab 14.*

Alexander Seuerus Imperator à Lampridio prædicatur: Quod actibus publicis ante lucem ſæpè operam dederit.

Quod multis præſidijs opus eſſet Principi ad munus recte obeundum quæſtio. 40. & 52. dictum eſt.

Si ergo hominum qui nunc viuunt ſapientia & conſilio Principis animus neceſſario fulciendus eſt: multo certe eorum, qui diu ante vixerunt prudentia inſtruendus erit. Illi enim, quod magno ingenio & doctrina prædìti, & antiquorum ſcriptis adiuti, multiſque rerũm euentis edocti, & longo vſu vitæ confirmati erant, ea literis conſignarunt, quæ poſteris magnas vtilitates allaturas putabant. Ideoq́; de rerump. generibus, de populi totius regendi moderandiq́; ſapientia, de artibus quibus Imperia pariuntur, conſeruantur, & amplificantur, deque vitijs quibus labuntur & concidunt, ac de remedijs quibus impendentes reip. calamitates auerti & propulſari queant, pertractarunt.

Magna prudentia quæ principi neceſſaria eſt, ſine magno vſu non comparatur, vſus au-

tem in tam breuis vitæ humanæ curriculo magnus eſſe non poteſt: ita fit, vt quamuis homo multis negotijs interſit, & ad ſummam ſenectutē perueniat, ſi nihil aliud nouit, quam quod ipſe vidit, atq; tranſegit, ſemper adoleſcens & penè puer habendus erit. Hoc igitur quod vitę breuitas negat, ac in conſiliariorum ſynceritate deſideratur, hiſtoriæ largiuntur illorū ſcriptorum, qui ex hac vita exceſſerunt, ideoq́; inuidia, odio, ambitione, adulatione, metu, aliisq́; motibus animi carent, vt eorum decreta & conſilia ſuſpecta eſſe non poſſint.

Quapropter Cicero hiſtoriam vocat teſtem temporum, veritatis lucem, vitam memoriæ, magiſtram vitæ, nuntiam vetuſtatis.

Totius enim vetuſtatis memoriam replicat. infinita rerum memorabiliū exempla, caſuſq́; varios, & euentus ancipites exponit: Prudentum conſilia, fortiumq́ue hominum præclara facta commemorat, temeritatis & amentiæ exitus infelices & diros enarrat: pleneq́; demonſtrat, quibus artibus Imperia à paruis initijs excitata, ad ſummum faſtigium peruenerint, quibus inſtitutis & legibus diu floruerint, quibus deinde vitijs paulatim lapſa ſint, atq; tandem funditus euerſa corruerint: plurimaq́; læta & triſtia exempla aliorum principum ſuppeditat: quorum admonitu, vitam & mores ſuos inſtituere queant.

Ad quæſtionem 70.

DE CONVIVIIS.

VARIIS de cauſis olim conuiuia celebrauerunt, quæ hactenus apud omnes ferè gentes frequentantur.

Quando ſponſalia contraxerant, conuiuium inſtruebatur de famulo Abrahami Paranympho *Geneſ. 24.*

Iacob patriarcha cum amicorum turbis cõuiuium & nuptias celebrauit. *Geneſ. 29.*

Sampſon per ſeptem dies nuptias tranſegit. *Iudic 14.*

Raguel filiæ ſuę Saræ & Tobiæ conuiuium parabat poſt contracta ſponſalia *Tob. 7. 8. 9.*

Cumq; in domum ſenioris Tobię introduceretur Sara, amici & propinqui per ſeptem dies nuptias & conuiuia peragebant. *Tob. 11.*

Celebrabant quoq; conuiuia quando oues tondebâtur. Nabal diues & armentoſus vir, cũ oues tonderet, ſuis vicinis, amicis, & miniſtris cõuiuium regiùm inſtruxerat, Dauidi autem exuli, & optime de ſe atq; ſuis merito, exiguum munus, humaniſſimis verbis petenti, ſuperbè & petulanter denegabat; quod illi exitium attulit, *1. reg. 25.*

Abſolon filius Dauidis, cum tonderentur oues ſuæ, patrem & omnes filios regios vocauit ad comminendi Dauid ſe excuſabat, & ne Abſolon nimio ſumptu ſe grauaret, ſi omnes fratres vocarentur, dehortatus eſt.

Neſciebat autem, quod non ex amore, ſed ex cupiditate vindictæ hoc regium conuiuium Abſolon adornauerat, vt per hanc occaſionem Ammon fratrem ſuum, vino obrutum, & incogitantem trucidaret. Moleſtiſſimè enim tulerat Abſolon, quod Ammon ſorori Abſolonis Thamar vim attuliſſet. Ex quo inceſtu, & fratricidio plurima incommoda ſecuta fuerunt. *2. reg. 13.*

In VVeſtphalia mos eſt, vt poſt meſſem, collectaſq; fruges, ſuis colonis & miniſtris conuiuium præbeant, Halkemey vocatur.

Hoſpites etiam, & peregrini, aduenienteſq; amici, conuiuio excipiebantur. Sicut Loth angelos Dei *Geneſ. 19.* excepit.

Bathuel miniſtrum Abrahami *Geneſ. 24.*

Laban Iacobum Patriarcham *Geneſ. 29.*

Ioſeph Iacobi filius fratres ſuos. *Geneſ. 43.*

Raguel Tobiam & Angelum *Tob. 7.*

Leuita cum ſua vxore recipitur hoſpitiò, *Iudic. 19.*

Propheta prophetam extranenm inuitabat, *2. reg. 13.* Sicut Docti doctos, Prælati alios prælatos inuitare ſolent.

Filij

Filij quoque & filię Iob per vires conuiuia mutua agitabant, *Iob. cap. 1.*

Ioſeph fratres ſuos conuiuio excepit, & ſinguli ſedebant iuxta primogenituram atque ætatem ſuam, miſitq́; ſingulis partem, Beniamin iuniori maiorem, biberuntq́;, & inebriati ſunt vino, *Geneſ. 43. in fine.*

Quando amicis læta euenerant, vel etiam triſtia à propinquis viſitabantur, gaudij vel conſolationis ergò, *Tobiæ 11.*

Afferebantq́; ſecum munera *Iob. 2. & vlt.*

Aaron & Seniores Iſraelis venerunt ad Moſen, vt aduentũ Soceri & vxoris, atq; filiorum gratularentur illi, *Exod. 18.*

Reges & Principes magiſtratibus & miniſtris ſuis conuiuia præparabant.

Aſſuerus Rex per ſeptẽ dies cõuiuium regiũ protraxit, & non tantum Principes, Satrapas, atque magiſtratus, ſed ciues omnes in Suſis inuitauerat: ipſaq; regina fœminas conuocaret, ſed cum ipſa Regina ad Regis conuiuium euocata venire nollet, Decreto Regni depoſita fuit. *Heſter 1.*

Balthaſar rex grande fecit conuiuium Principibus & ſatrapis ſuis. *Daniel 5.*

Dauid Rex cum reduxiſſet arcam fœderis, omnibus qui eum ſecuti erant in iubilo, dedit placentam. *2. reg. 6.*

In

In feſto Pentecoſtes cum amicis exulari ſolebant. *Tob. cap. 2.*

Poſt reſtitutum templum, reſuſcitatamque legem Moſaicam egregiè epulati fuerunt Iudæi. *3. Ezd vlt.*

Vt côuiuia inſtruantur rara & honeſta docet. *Iuuenalis ſatyra 11. & Horat. lib. 1. epiſtol. 15.*

Ingratos ante omnia pone ſodales.
Ne fidos inter amicos.
Sit qui dicta foras eliminet: vt coeat par
Iungaturq́; pari.

Perſius ſatyra 2. monet: vt alter alterius moribus aliquid hic concedat, & ſeſe aliorum moribus conformet.

Quomodo côuiuia celebrari deberent, ſpiritus ſanctus verbo & exemplo demonſtrauit.

Tobias ad ſua conuiuia vocauit homines de tribu ſua, timentes Deum, & in timore domini epulabantur, nec propter conuiuium ſepulturam mortuorum negligebat *Tob. 2. & 9.*

Aegyptij profanum conuiuium arbitrabâtur, ſi cum Hebræis comederent, *Geneſ. 43.*

In conuiuio Aſſueri omnia erant Regia & ſplendidiſſima, ſed vnuſquiſq; relinquebatur voluntati ſuæ, non cogebatur ad bibendum *Heſter c. 1.* Sicut in conuiuio Balthaſaris omnes bibebant pro ſua ætate, ſed quod Rex Dei gloriæ oblitus, præ vino, aurea & argenta vaſa templi Hieroſolymitani profanaſſet, à Deo punitur. *Dan. 5.*

Iob

Iob pro liberis ſuis comminantibus ſacrificia obtulit, admonebatq; eos, ne Dei obliuiſcerentur, & ne quid indignum in conuiuijs ſuis committerent *Iob.1.*

Manducate pinguiſſima quæq;, & dulciſſima bibite: & mittite munera eis qui non habent. *3. Eſd. vlt.*

Helias à Deo bis in die paſcebatur per coruum, carnibus & aqua, *3. reg. 17.*

Ad conuiuium Regium nemo veniebat, niſi vocatus, *1. reg. 9.*

Nec edebant Iudæi priuſq; Samuel Propheta & Pontifex benediceret menſæ *1. reg. 9.*

Ammon primogenitus Dauidis à fratre Abſolone inuitatus, non putabat amplius periculum imminere, quod ante biennium Abſolonis ſororem conſtupraſſet ſed in iſto conuiuio trucidatus eſt, *2. reg. 13.*

Et Propheta ab alio Propheta inuitatus contra Dei præceptum ibi commorabatur, & edebat, ſed Deo vindice à leone percutitur. *3. reg. 13.*

Emblematibus & acerbis iocis certare in conuiuijs, malum ſæpè exitum habet, vt Samſonis conuiuium declarat.

Iudic. 14. & 15.

Ad

Ad quæſtionem 71.

VTRVM EXPEDIAT PRINCIPEM naſci, aut eligi: vel ſatiúſne ſit habere Principem ex ſucceſſione, an ex electione.

Pro electione.

MVLTA paſſim à grauiſſimis viris de hac materia, in vtramque partem, ediſſerta reperiuntur, quæ hanc quæſtionem ancipitem reddunt. Nam ille mos eligendi Principes, multas commoditates videtur habere.

1 Per illum enim fit, vt talis habeatur Princeps, qualem optare poſſumus.

Filij à natura optimorum parentum ſæpe lieniſſimi naſcuntur, aut praua inſtitutione, & conſuetudine corrumpuntur. Si ergo talem principem habere oportet, reſpubl. miſera & infelix eſſet futura: at ſi liberum fuerit populis eligere quem velint, idoneum & vtilem aſſumere licebit.

2 Deinde cum principes non fiunt, ſed naſcuntur, ſæpenumero fit, vt homines virtute & ſapientia præcellentes principis furioſi, & inſani patiantur amentiam, & reſpubl. affligatur.

Indignum vero eſt, vt mali bonis imperent, timidi fortibus, temerarij ſapientibus.

Ad

Ad hæc, inuitis imperare tyrannicum potius quam Regium eſt, & ſeruitutis ſpeciem habet, ſi alicuius Imperium velint nolint ſequi cogantur. 3
Præterea is qui propter virtutem eligitur, benignius atque humanius populum tractare ſolet. Tum quod priſtinæ vitæ recordatio illum admonet, eis benignè facere, cum quibus fuit æquabili Iure coniunctus; tum etiam quod populo gratiam referendam exiſtimat; per quem eſt in illo honoris faſtigio collocatus. At is qui nunquam inopiam, labores, quibus reliqui homines affligantur, expertus eſt, non tam facile humanitatem cæteris hominibus exhibebit. Nihil enim eſt quod magis homines ad benignitatem & miſericordiam inuitet, quam humanā miſeriam experiri. Quod indicat etiam Dido apud Vergilium: 4

Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.

Verè etiam ſapientes homines ſtatuerunt: Neminem poſſe alijs imperare, qui non ante paruerit, qui leges non obſeruarit, magiſtratui non obedierit, pudorem & officium non coluerit. 5
Illa etiam praua inſtitutio qua principum filij corrumpi ſolent, hominum priuatorum filijs raro adhibetur. Inter Perſarum Monarchas duo tantum, ex Platonis ſententia, verè Magni Reges fuerunt: Cyrus, & Darius Hiſtaſpis filius, quod cum eorum neuter eſſet magni Regis filius, fuerint ſub legibus & diſciplina 6

liberali, cũ reliquis ingenuis pueris, educati. Cum ergo plerunq; reliqui homines honeſtius educentur, & diligentius inſtituantur, maiora etiam fere apud illos virtutis ſtudia vigét, quam in principum filijs reperiuntur.

Poſtremo ſi ſpes regnandi ſit omnibus qui virtute & ſapientia excellunt, ex æquo propoſita, longè & facilior erit Principis electio: multo enim acrius atq; diligentius omnes in quib' maior animus & clarior indolis eſt, ad ſummã virtutis & ſapientiæ laudem aſpirarent. Ex quibus colligi poſſe videtur: Nihil vtilius optari poſſe, quam Principis electionem libero populi ſuffragio permitti. Ne Caligulæ, Heliogabali, Nerones, Decij, Domitiani, & ſimiles peſtes in repub. libera dominentur. Alij vero iſtis rationibus nonnihil quidem commouentur: tamen grauiores cauſas producunt, quare Principem naſci quam elegi expediat.

Pro ſucceſſionem. Quod etſi hæc ratio ſua etiam incommoda ſecum ferat, maiora tamen electio mala importare ſoleat. Ideoq; ex ſapientum hominũ præcepto è duobus malis minus eligendum eſt.

1 Nam populus plerunq; caret conſilio, & grauitate, & conſtantia, vt vel ex errore, vel ex ſpe, & metu, vel ex odio, & inuidia, vel ex ambitione, & auaritia, à recto iudicio in eligendo Principe deducatur, vt bonis improbos anteferat.

2 Multi etiam ſe hominibus fraudulenter

ter inſinuare nouerunt, & ſimulatione virtu-
tis, æquitatis, & modeſtiæ in hominum men-
tes irrepunt, vt omnia quæ cupiunt ſing...
artificio conſequantur. Tum demum gra...
ſima vitia, quæ hactenus fraudulenter occ...
tauerant, erumpunt.

Si omnem antiquitatis memoriam euo...
mus, ſi omnes hiſtorias perſcrutemur: rep...
mus, omnes Tyrannos hanc ſibi viam ad p...
cipatum muniuiſſe: qui virtutem ement...
do, & populum fallaci ſpecie manſuetu...
& leuitatis ad ſe alliciendo, ſummam p...
tiam in rebuſpublicis ſibi parauerunt.

Nullum quoque eſt fœcundius diſco... 3
ſeminarium, quam regni cupiditas: pl...
ræ igitur diſſenſiones ex hoc fonte po...
licentiæ & immodicæ libertatis eman...
de cædes, inſidiæ, publicæ conſpiration...
triæ inflammatio, & Reipubl. totius ...
atque interitus conſequuntur. Quod ...
antiquarum monumenta, & frequent...
pla demonſtrant.

Melior quoque indoles in regijs pue...
runt; lucet, accuratiuſq; illi à teneris ...
ri ſolent, & regijs diſciplinis ampl...
ſummæ virtutis excoluntur, & diu m...
parentibus, præceptoribus, atque m...
natu obediunt.

7 Nec tam facile nouo illo honore inſoleſcunt, aut efferuntur: ſicut illi ſolent, qui ex humilitate & inopia ad ampliſſimam dignitatem repentè traducuntur, quam ante ſperare non audebant. Et hi propter ætatem prouectiorem,
8 vel propter callidum & malitioſum ingenium diſciplina emendari non poſſunt: at pueri liberales & ingenui, cum miti ferè atque clementi natura ſint, facilimè fingi poſſunt, & in quamcunq; partem illum ætatis teneræ rectores impulerint, inſtitutione atq; diſciplina cõuerti. Ex quibus concludunt, commodiorem & vtiliorem morem eſſe illum, quo Reges natura fiunt. Qui etiam mos nunc fere in principibus ſecularibus apud diuerſas nationes obſeruatur. In eccleſiaſticis autem Principibus ſucceſſio ſacris canonibus prohibita eſt. *Gratianus 8. q. 1.*

Oſorius l. 3. de Inſtitut. Regis Didacus Couarr. pract. qu. c. 1.

Vtrumque his verbis expreſſit Q. Mandoſ. ad 31. regulam Cancellariæ, quæſt 8 nu. 3. Videmus Reges & Principes per ſucceſſionem aſſumi, & omiſſa omni diſputatione, conſuetudo id quaſi indifferenter ſeruat. Pro qua facit *text iun gl 1. in cap deniq; 7 quæſt. 1. cap. licet. & ibi doct. de voto. Bald. & Aluar in c. 1. de feud marc.* Et pro dicta conſuetudine rationes quatuor adduci poſſunt. Prima, quia Rex ſeu princeps prouidens filium, nepotem vel alium prædilectum in regno ſucceſſurum, diligentius illum

lum inſtruit, regnumq́; maiori cura & amore conſeruat, *argum. text. in l. cogito in fi. ff. vnde li. & l. ſi pactum in fin. ff. de proba.* quam ſi extraneus ſibi fortè incognitus, vel odioſus eligendus ſucceſſurus ſit. Altera eſt, quod vbi regnum ſucceſſione transfertur, tunc pronior ſubiectorum obedientia ſequitur: ſubditi enim facile diriguntur ad obedientiam præſtandam filio, vel nepoti Regis, vel alio prædefuncto cõiuncto. Tertia ratio adducitur: quod ex electione principis à voluntate plurium pendẽtę, inter quos naturalis ineſt ad diſſentiendum facilitas, & ęligentium iudicium, fauore, odio, præmio, pollicitationibus peruerti poteſt, *argum. text. in c. quatuor modis, 2. quæſt. 3. c. 1. poſt princ. de re iud. l. 6.* ita vt malus princeps ſicut bonus eligi poſſit. Quarta erit: quod quando per ſucceſſionem transfertur regnum, mortuo Rege immediatè rex nouus ſuccędit, & ad regnum, illiusq; adminiſtrationem exercendam admittitur, alioquin ſi regnum à futura pendeat electione, ſæpe reſpu. principe ac defenſore ſuo viduata, in pluribus detrimentum patitur, quod populis pernitioſiſſimum eſt, iuxta illud *Oſeæ c. 3.*

Dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine Rege, & ſine Principe. Miſſas facio lites, & contentiones longas, & plerunq; ſanguinolentas accidere ſolitas, dum electiones huiuſmodi tractantur, dum electores diſſentiunt, & pugnant;

d[illegible]mq; electi duo, alter alterum excludere [illegible] t[illegible]: alterque alteri, eiſdemq; adhærentes, illo-[illegible] q, fauores, inſidias parant, pluraq; alia præ-t[illegible] reo, quæ nō ſolum circa tēperales electiones, [illegible] rum & circa eccleſiaſticos, & inter perſonas [illegible] l gioſas indies contigerunt, & ego aliquas [illegible] d[illegible], innumeraſque legi, & audiui. Quo fit, vt [illegible] exemplo ſucceſſionis in regno, ſeu principatu, [illegible] admitti poſſe videatur, ſucceſſio in [illegible] [illegible] & ſi in temporalibus, vel ſecularibus & [illegible] [illegible] hanis præmiſſa & alia incommoda, [illegible] n itri, effectuſque pernitioſi conſideranles [illegible] nt, multo magis in ſpiritualib^9, præſertim in ſummo pontificatu, vbi maius verſatur peri-culum, *vulga. ca. vbi periculum de elect. li. 6*

Sed quantum ad papatum attinet, contra-rium eſt concludendum. quod ſummo ſucceſ-ſio, in illo reprobetur, nec illud exemplum Pe-tri de quo in *c. ſi Petrus. & ſeq 8. q. 1.* [illegible] mo in contrarium retorquetur, *vt n. d[illegible] gl. [illegible] in d. c. ſi Petrus.* Clemens timens exemplum fore pernitioſum, vt quis ſibi ſucceſſorem eli-geret, Papatui renunciauit, ſuffecto Lino, po-ſtea Cleto, tandem ipſe Clemens denuo e-ligitur, & ſic Clemens iuxta vnam computa-tionem fuit ſecundus, iuxta alteram quar-tus

Hucpertinet *Gloſſa can. Deniq, 7 q 1.* Filij Re-gum ſunt Reges. In quibuſdam regnis adhuc

Regum

Regum filij ſuccedunt plerunq; in regno, ſi idonei ſunt, ſed non niſi per electionem In alijs regnis neq; ille Rex habetur, qui per ſucceſſionem regni hæreditatem adit, antequam iuret, ſe regnum Iure & patrijs legibus adminiſtraturum.

Principatus non tam ſanguini debetur, authore Chryſoſtomo, quam meritis: & inutiliter regnat qui Rex naſcitur, & non meretur.

Clariſſimus Iuriſconſ. Oldr. de Ponte conſ. 94 affirmat: iccirco vſu & morib' fere receptũ eſſe, vt per ſucceſſionẽ Reges & Principes cõſtituantur: ne inter electores aliqua forte diſcordia oriatur: & Rex certus de ſuo ſucceſſore filio, diligentius regnum adminiſtret atq; amplificet: ideoq; primogenitum patri ſuccedere in regno, ne inter plures filios regios contentio exurgat: & quod parentes prçceteris liberis primogenitum amare ſoleant. In Monarchia Perſarum ſeptem Proceres Imperatorem creabant. Sic Romanorum Regem atq; Imperatorem ex aurea bulla Caroli IIII. quæ Iure cõmuni confirmata, & longo vſu recepta eſt, VII. Principes Electores Germani, perpetuo Decreto, eligunt. Ipſiq; ſummi Pontifices, Archiepiſcopi, & Epiſcopi atq; Eccleſiarum Prçlati, non per ſucceſſionem, ſed per electionem eccleſijs prçficiuntur. In republ. Iudæorum, quæ omnium optime vtputa ab ipſo Deo conſtituta erat, Deus ſupre-

ſupremum magiſtratum conſtituit. Et populus ille electus ſingulari cura Dei regebatur. Hinc Moſes ait *Numer.27.* Prouideat ſibi Dominus hominem, qui ſit ſuper multitudinem hanc. Et *Deut.17.* Eum cõſtitues Regem, quem Dominus Deus elegerit.

Et Gedeon ait: Non ego vobis dominabor, ſed Dominus. *Iudic.8.*

Poſt mortem Moſis dixit Deus ad Ioſue filium Nun, miniſtrum Moſis: Moſes ſeruus meus mortuus eſt, ſurge, tranſi Iordanem, tu, & omnis populus tecum, in terram quam dabo filijs Iſrael. Sicut fui cum Moſe, ita ero tecum, non demittam non derelinquam te.

Confortare, & eſto robuſtus. *Ioſ. c. 1.* Iterum poſt mortem Ioſue conſuluerant filij Iſrael Dominum: Quis aſcendet ante nos, & erit dux belli? Reſpondet Dominus: Iudas aſcendet, ecce tradidi terram in manu eius. *Iud. c. 1.*

Sic reliqui ex ordine Iudices, deinde ſacerdotes, atque Pontifices, tandem Saul & Dauid Reges, ab ipſo Deo conſtituti fuerunt. Sicut ex libro Iudicum, & primo libr. Regum perſpicitur.

Dauid autem Regi iurauit Deus: De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Si cuſtodierint filij tui teſtamẽtum meum, filij eorum vſque in ſeculum ſedebunt ſuper ſedem tuam *Pſal. 31.*

Deus

Deus per Nathan prophetam Dauid ſic allocutus eſt: Ego tuli te de paſcuis, ſequentem Greges, vt eſſes Dux ſuper populum meum Iſrael, & fui tecum in omnibus vbicunq; ambulaſti; cum dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod egredietur de vtero tuo, & firmabo regnum eius, & ſtabiliam thronum regni eius, vſq; in ſempiternum, & confirmabitur domus tua, & regnum tuum in æternum, & thronus tuus erit firmus iugiter *2. reg 7.*

Eandem promiſſionem Deus ad ipſum Salomonem, Dauidis filium, repetijt. *3. reg. c. 9. & 1. paral. c. 22.*

In illis etiam qui per electionem Principes fiunt, aliqui intolerabiles, & nefarij, atque peſtes patriæ reperti ſunt. At hoc vel Electorum negligentia, vel temeritate fit, quando nõ tam virtutes intuentur, quam ſanguinem, preces, munera, commendationes. Quod ſuo tempore accidiſſe quæritur. *Hieron. can. Moſes 8. q. 1.* **Electi Principes quare nonnunquã mali ſint.**

Quid iam diceret vir prudentiſſimus vel iuſto Dei iudicio propter peccata populi mali principes immittuntur, vt quæſtio. 21. dictum eſt.

Quod malum ſi Electores & Capitula ſenſerint, conſolentur ſecum conſcientia bonæ mentis, & quod erratum eſt, arte corrigant. Nec

ſibi tantum id accedere arbitrentur Nam ſummi quidam Pontifices non ſemper obſeruarunt, quæ in Camera promiſerant, teſte *Io. Neuizano lib. 4. ſyluæ nupt.*

Nonnulli ex antiquo priuato odio, vel ex vindicta, Electores ſuos perſequũtur, affligunt, ſpoliant, vel ſe per ſuos auaros, & ambitioſos miniſtros, atq; propinquos ſeduci patiuntur, vt patriotas & antiquos Conſiliarios aſpernentur, loco & dignitate, & fortunis, exuant.

Quos Electores rectè affari poterint: Huccine nobis promiſiſti? hæc fides, & gratitudo tua eſt? Ideone in tam ampla te dignitate collocauimus, vt ſalutem patriæ, & dignitatem noſtram, fortunaſq; noſtras ſic contemneres, & illis qui tibi iſtos honores contulerunt pernitiem inferres? Num opes iſtas, & ampliſſimos honores tibi homines iſti, quorum gratia ſuſq; cõuellis, contulerunt? Non certè Nos te elegimus, fideiq; tuę patriam, ſubditorum fortunas credidimus, nos te in iſta dignitatis excellentia collocauimus. Quæ igitur cauſa eſt, cur illos contemnas, & perſequaris, à quibus omnia quę te magnum & excelſum reddiderũt, accepiſti? vt illis indulgeas, qui tãtam maculam tibi inurunt, & nomen tuum dedecorant? Si tantu iſtos homines facis; vtere eis, Epiſcopatum illum relinque potius, quam adeo inſignem turpitudinem atq; infamiam ſubeas.

Saulis

Saulis electionem, etiam illius propinqui, impedire conabantur, erat enim abſconſus domi ne ad electionem veniret, *1. reg. 10.*

Electum multi contemnebant, & aſpernabantur, dicentes: Num ſaluare nos poterit iſte? Sed quorum corda tetigerat Deus ſequebantur eum, *1. reg. 10.*

Saul autem hoc diſſimulabat ſe audire, & poſtquam electus, & vnctus erat per Samuelem à Deo, integro anno domi ſe continuit, tanquam priuatus, annotat: Benedicti ex Eucherio, *ad c. 13. lib. 1. regum.*

Nam boues ſequebatur de agro, cũ primum bellum inciperet. *1 reg 11.*

Deus illum egregiè ſtatim glorificauit in eo bello. In hoc ſe conſolentur qui difficilia Electionis principia, & quoſdam æmulos atq; aduerſarios ſentire coguntur: Deus, electionis author, ipſos non deſeret, niſi illi priores Deum deſerant. Nec Ezechiæ Regi omnes ſtatim obediunt. 2. Paral. c. 30.

Saul cum recte ſe gereret, & eſſet humilis in oculis ſuis, exaltauit eum Deus. *reg 15*

Et electum Deus mutauit in virum alium, nouiſq; virtutibus atq; muneribus illuſtrauit. *1. reg c. 10.*

Sed poſtquam ille Deum deſeruit, à Deo etiam deſertus eſt, & à ſpiritu maligno regebatur. *1. reg. c. 15. & 16.*

Pro-

Propterea Dauid metuens ne idem ſibi accideret, vt Deus ab eo diſcederet, atq; eum derelinqueret, in Pſalmo orabat. Domine Deus ne diſceſſeris à me, Domine ne derelinquas me; Intende in adiutorium meum Domine Deus ſalutis meæ, Pſal 37.

De modo, & forma eligendi, vel poſtulandi Pontifices & prælatos eccleſiæ: quibus virtutibus præditi, à quibus vitijs alieni eſſe debeant, qui eliguntur, vel poſtulantur: quid ipſis electoribus conſiderandum ſit: quanta prudentia & ſynceritas in ijs requiratur, & quam grauiter peccent eligentes Indignum, in omnibus libris Iuris Canonici accurate perſcriptum extat. Vtinam ea recte obſeruarentur. Quod formæ etiam & valetudinis ratio in electione, habenda eſſet, quæſt. 32. nonnihil annotaui.

Reges iunguntur oleo. Saul Rex ex pręcepto Dei per Samuelē Prophetam oleo inungitur, *1. reg. 10.*

Et Dauid quoque *1. reg. c. 16.* Et Salomon *3. reg. 1.*

Munera offerebantur electis. Sauli electo Regi munera offerebantur. *1. reg. c. 10.*

Etiam Dauidi *1. paral. c. 12.* Et Ioſaphat *2. paral. c. 17.*

Conuiuia exhibebantur. Conuiuium celebrabant Iudæi tribus diebus cum nouo ſuo Rege Dauid, quod Dauidis fratręs & eorum vicini pręparauerant *1. paral c. 12.*

Sala-

Salomon cum holocauſta & victimas obtuliſſet, quoque magnum conuiuum inſtruxit. *3 reg.c 3.*

Similiter fecerat Adonias *3.reg.1.*

Saul iſtos qui eum in principio electionis contempſerant,non ſtatim eſt perſecutus, imo contra eos qui iſtos occidere volebant,pro illa vice defendit.*1.reg.c 11.*

Honorauit tamē poſt Samuelem qui illum vnxerat,& quoſdam fideles amicos.

Sed Dauid fideliſſimum miniſtrum,& defenſorem vitæ,ac gloriæ ſuæ turpiter perſequebatur.

Dauid Rex filio & ſucceſſori ſuo Salomoni præcepit , vt qui ſe benè & malè erga patrem geſſerant, ſingulos pro ſuis meritis tractaret 3. *reg.c. 2.*

Salomon promotores ſuos exaltauit, & magiſtratibus Regni præfecit *3.reg. 2.3. & 4.*

Salomon ibi homines quoſdam interfecit, qui apud Dauidem patrem ſuum magnam authoritatem habuerant:ſed non ex inuidia , vel ex odio, atq; vindicta id egit,vt hoc tempore in aulis principum fieri videmus, & ego ipſe expertus ſum,multique optimi viri experiuntur, verum ex mandato patris eorum maleficia iuſte vindicauit.

Primus Iudæorum Rex Saul prædicatur, quod extiterit vir bonus & fortis, ſtatura lon- Eligendorū virtutes.

gior

gior, & melior omnibus filijs Iſrael. *1. reg. 9. & 10.*

David commendatur *1 reg. 16.* quod fuerit peritus muſicæ, fortiſſimus robore, bellicoſus, & prudens in verbis, rufus, & pulcher aſpectu decoraq; facie, & Deo gratus.

Ante electionem Dauidis Regis Iſraelitici, Samuel prius ſanctificat Iſai, & filios ipſius *1. reg. 16.*

Sauli electo dedit Deus cor nouum, & mutatus eſt in virum alium *1. reg. 10.*

Poſtquam Samuel propheta, repudiato Saule, vnxerat Dauidem, ſpiritus Dei receſſit à Saule, & requieuit ſuper Dauit. *1. reg. 16.*

Dauid cum inungeretur à Samuele, erat adhuc iuuenis, atque adeo puer, & paſcebat oues, ſed antequam regnaret, Deus mirifice illum exercuit, *1. reg 16. & 17.*

Electo Sauli primo Regi Iudæorum populus acclamabat: viuat Rex. *1. reg. 10.*

Dauidi quoq; cum regnum caperet, omnes gratulabantur & applaudebant, *2 reg. 2. & ſeq.*

Ipſæque Saul hoſtis & perſecutor illius aiebat: Benedictus tu fili mi Dauid, & quidem faciens facies, & potens poteris. *1 reg. 17.*

Dauid Rex ſenio confectus præcepit Salomonem filium mulæ ſuæ imponi, atq; inungi per Sacerdotes & Prophetam Nathan, cantaq;

riq; buccina, & acclamari, viuat Rex Salomon. *3. reg. 1.*

Similiter factum eſt in electione Regis Ioiæ vt cum cantijs & lætis acclamationibus vitam & fœlicitatem ei precarentur, *2. paral. 23.*

Vbi eſt mirabile exemplum liberandi rempub. à tyrannide, & eligendi aliũ Principẽ trucidato tyranno. Nam Ioadas Pontifex Iudæorum percuſſit fœdus cum centurionibus & proceribus regni Iudaici, congregatiq; in templo Hieroſolymitano, forti ſatis præſidio fores & ianuas obſederunt, donec Ioæ diademà imponerent, ſuperuenientemq;. Athaliam matrem Ochoziæ Regis, quæ, occiſa ſtirpe Regia, regnum occuparat, trucidarent.

Iepthe vir fortiſſimus & pugnator, ſed meretricis filius, ob defectum natalium à fratribus, qui ex legitimo matrimonio procreati erant, eijciebatur, congregatique fuerunt, ad eum, viri inopes & latrocinantes, & quaſi Principem ſuum ſequebantur. Accidit vero vt Iudæi ab Ammonitis oppugnarentur, ideoque Iepthe Ducem Iſraelis facere conabantur: quibus ille reſpondit: Nonne vos eſtis qui odiſtis me, & eieciſtis me de domo patris mei, & nunc veniſtis ad me neceſſitate compulſi: nec facile credidit, niſi ſub iureiurando quod poſt ſuperatos hoſtes, Dux eorum mãſurus eſſet. *iudic. 11.*

Qui temerè ad electionem progrediuntur, meminerint, quod Samuel ad populum Iudæ cum inquit, *1. reg 9.* Clamabitis in die illa, hoc eſt quando Rego Iure in vobis vtetur, ad dominum, & non exaudiet vos.

Inter antiquos populos non niſi optimus Rex eligebatur, ſummeq́, fœlices habebantur illæ gentes, in quibus non poterat eſſe potentior niſi melior. Seneca in epiſtolis. *Tiraquellus in tractatu de iure primogenit.*

Ad quæſtionem 72.

DE IVDICIIS ET DE Iure dicundo.

PROPRIVM officium Principis eſt, facere iudicium & iuſtitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppreſſos, auxilium præbere peregrinis, pupillis & viduis. *Hierem. c. 7. & can. Regum, 1. c. administratores 23. q. 5. l. vnic. C. quando Imp. inter pupill. & vidu cognoſcere. Relatum per Gail lib 1. c. 3. de pace pub. & per Bennium priuileg Iuriſp. 54.*

Omnis modeſtiæ, & humanitatis ratio in legum

legum diſciplina, & in iudiciorum ſeueritate conſiſtit, quibus iuſtitia continetur.

Nec enim tam armatorum præſidia remp. tuentur, quam leges, atq; iudicia, & cõſtans inuiolati Iuris ſtudium: contra, facilis coniectura eſt, remp. illam in qua peruerſa iudicia fiunt, diu ſtare non poſſe. Quod multarum rerum publicarum exitus declarauit.

Nam illud regnũ diu permanere nõ poteſt, in quo leges, Iura, iudicia inuiolata & ſacroſancta non ſint. Et iudiciorum neglectus infinita incommoda importat.

Quare Deus in exordio mundi in paradiſo Adamum & Euam, & extra paradiſum fratricidam Cain, dijudicauit, Iudiciorumq; ordinem & formam preſcripſit, *Gen. cap. 3. & 4. can.* Deus omnipotens, *2. quæſt. 1.*

Caſſaneus ad conſuet. Burg. *tit. de Iuſt.*

Patriarcha Ioſeph Aegypti Regnum optimis legibus & iudiciorum formis inſtruxit; vt non immerito Aegypti ſaluator diceretur, *Geneſ. 41.*

Moſes cum Iudęos ex Aegypto eduxiſſet, iudicis officio fungebatur, ſedebatq; pro tribunali toto die, à mane vſque ad veſperum, vt populi cauſas dijudicaret.

In quò illum prudentiſſimus Iethro repræhendit, quod ſolus omnium contrauerſias cognoſcere vellet: ſtulto, inquiens, labore conſu-

Q meris,

meris, vltra vires tuas hoc eſt negotium, ſolus il lud non potes ſuſtinere. *Exod. 18.*

Moſi Ioſue, illi Iudas ſucceſſit, qui nihil de iudicandi munere prætermiſerunt. Cum non eſſet Dux, neq; Iudex in Iſrael, mera confuſio cernebatur, & vnuſquiſq; quod ſibi rectum videbatur hoc agebat. *Iud. c. 17.*

Qui poſt Moſen, Ioſue, & Iudam Iudæis præfuerunt, peculiari nomine Iudices appellabantur; quos Deus eis conſtituit, vt iudicarent & liberarent eos, *Iudic. c. 2.*

Heli Pontifex & ſacerdos veram iudiciorum ſynceritatem neglexit: tranſlatum ergo ſacerdotium fuit à domo Heli in Samuel. *1. reg. 2.*

Samuel Pontifex, & ſupremus magiſtratus Iudæorum per ſingulos annos circumibat, & iudicabat eos, & apud altare Dei locum iudicij conſtituit. *1. reg. 7.*

Quod fortaſſis imitatus Ariſtoteles *lib. 7. polit. ca. 12.* apud ædes ſacerdotum, templaq; deorum, iudiciale forum digno & conſpicuo loco collocari iuſſit.

Samuelis filij officio iudicis abutebantur, & auaritia corrupti, iudicia peruertebant: ita Regem poſtulauerunt Iudæi, & reip. Iſraeliticæ forma mutata eſt, *1. reg. 8.*

Dauid II. Iudæorum Rex prædicatur *2. reg. 8.* quod fecerit iudicium & iuſtitiam omni populo ſuo.

Pro-

Proteſtatuſque eſt: quod Deus iudicium & iuſtitiam diligat. *Pſal.33.*

Et vos inquit, Reges intellige, & erudimini qui iudicatis terram, *Pſal. 2.* Precaturq; Deum, vt veræ iuſtitiæ amore animũ ſuum accendat. *Pſal. 118.* & vt filio ſuo Salomoni eandem largiatur: Deus iudicium tuum Regi da, & iuſtitiam tuam filio Regis. *Pſal. 71.*

Dauidis filius Salomon: Initium inquit vię bonę eſt facere iuſtitiam, quę Deo accepta eſt magis quam imolare hoſtias *Prouerb. 16.* Facere iudicium & iuſtitiam magis placet Deo quam victimæ. *Prouerb. 21.*

Ideoq; in regni ſui exordio petijt à Deo ſapientiam vt populi cauſas rectè iudicare poſſet: quam etiam Deus illi abundanter infudit, vt ex iudiciorum admiranda prudentia ſummam authoritatem conſequeretur *3. reg. 3.*

Abſolon cum tyrannidem affectaret, per iudiciorum induſtriam animos ſubditorum ſibi deuinciebat *2. reg. 15.*

Ioſaphat Rex ad conſtituendam Rempubl. conuerſus, Iudices tam ſpirituales quam ſeculares conſtituit, qui in omnibus ciuitatibus Iudæę Ius dicerent, *2. Paral. 19.*

Romanę vrbis conditor Romulus cauſas populi vel ipſe audiebat, vel alijs ad expediendum committebat. *Zaſ. ad l. 2. D. de orig. iur.*

Iulius Cæſar Ius laborioſiſſime ſeueriſſimeq; dixit,

dixit, & Auguſtus aſſiduus in Iure dicundo fuit, adeo vt quandoq; ægrotus lectica pro tribunali vteretur. De vtroque narrat Suetonius in vita eorum.

Idem cęteris Imperatoribus perantiquum fuiſſe, colligitur *ex l. Imperialis de prohib. feud. alienat. l. Imperatoribus de Iure fi. L. offidius de lega. 3.* Valentinianum, Theodoſium, & Gratianum a a a iuſtitiæ ſacerdotes vocat Symnarchus, vrbis prępfectus, apud Ambroſium *epiſt. 30.* Hinc eſt quod iuſtitiam virtutem Regiam veteres appellarunt; quod illa virtutum aliarum Regina, in primis neceſſaria eſſet Regibus: & quod illa Reges maximè deceat.

Ideoq; Ioui deorum omnium Maximo Dicen ſiue Themin (quæ caſtiſſima virgo & iudiciorum præſes credebatur) perpetuo aſſidere. Heſiodus & alij poetę finxerunt.

Principem alij legem animatam in terris dixerunt, Anth. de conſul. *Zaſ. ad l. 2. D. de orig. iur.* Cicero legem loquentem vocat *lib. 3. de legib.*

Quod Ius dicere, pro re ſanctiſſima, & perquam neceſſaria ſemper apud omnes gētes exiſtimatū fuerit, & quomodo in eo munere verſari oporteret, in apologią Iuriſprudentiæ c. 7. & 9. demonſtraui.

Etſi difficile eſſet Regi futurum, cauſas omnes per ſeipſum cognoſcere, & iudicare: debet tamen iudiciorum rationem habere: Iudicumq;

cumq; rector, & moderator, Iuris vindex, legum cuſtos, & iudiciorum omnium conſeruator exiſtere. Homineſq; ſapientes, cōſtantes, integros, & incorruptos diliget, quibus iudicandi munus aſſignet: & eos qui iudicandi munere rectè functi fuerint, beneficijs augere, ornamentis afficere: illos autem qui pecunia corrupti, vel gratia permoti contra Ius & fas iudicarint, pœnis & extrema ignominia plectere decet. Aliquando tamen eum iudicare conuenit: partim, vt Iudices exemplo ſuæ ęquitatis incendat, partim, vt Iudicibus præſit, & de eorum integritate, vel improbitate cognoſcat. Nullus ordo in rep. eſt, in quem acrius animaduertendum ſit, ſi in officio deliquerit.

Sunt enim iudices adminiſtri Iuris publici, legum cuſtodes, & vindices: vt maxima ex parte reipub. ſalus in eorum fide conſiſtat. Intelligant igitur illi potiſſimum, nec eorum æquitati premium, nec iniquitati ſupplitium defuturum. Vtiliſſimum igitur erit, ſi princeps interdum, quoties poteſt, iudicijs pręſit, vt ſic quam rectè iudicia exerceantur exploret, & in maximis difficillimiſque cauſis authoritatem ſuam interponat, quo Iudices in officio ſuo reddantur conſtantiores.

Quod ſi princeps in eligendo Iudices lapſus opinione fuerit, & pro bono atq; integro Iudice, improbum fortè aut ſordidum cooptauerit:

rit:illum ſtatim officio iſto priuet,idq; ſeueritatis exemplum in eo ædat, quo reliqui diligétius in officio & fide permaneant.

Quemadmodum apud priſcos Romanos lex erat: probrum in Senatu ne reliquito, authore Cicerone lib.3.de legibus.Iudices autem erunt,viri ſapientes,conſtantes, integri,incorrupti,qui Deum reuereantur, nunquam gratiæ cuiuſquam,nec potentiæ cedant, nec miſericordia, nec inuidia,nec amore, nec odio cómoueantur, ſed verè ſemper & incorruptè iudicent,grauitateq́;, auctoritate, & conſtantia, pietateq́;,& induſtria prę cellant.Illas enim virtutes Iethro in Iudicibus requirit. *Exod.18.*

Et Ioſaphat Rex Iudices ſuos hac ratione ad officium hortabatur: vt cogitarent illud iudicium quod exercebant, Dei eſſe Iudicium. Iudicás pro numinis metu, Iudiciorum integritatem contineri. Sunt enim Iudices Dei Vicarij, Iuſtitiæ & Iuris cuſtodes, & miniſtri, atq; adeo ſacerdotes.

Ideo ſacris literis Iudices Dij vocátur. Quéadmodum enim munus diuinum gerunt, ita voluit ſummus ille Iudex. Vt diuinum nomé quoque obtinerent, vt eo ipſo admonerentur, cum iudicant, diuinam ab illis æquitatem & conſtantiam Iure flagitari.

Videte,inquit,ad Iudices ſuos Ioſaphat,quid faciatis. Nó enim hominis exercetis Iudicium,

ſed

ſed Domini, & quodcunq; iudicaueritis in vos retundabit. Sit timor Domini vobiſcum, & in timore Domini atque corde perfecto omnia agite. *2.Paral.19.*

Cum tales ſunt illi certè viri diuini habendi ſunt, munere namq; diuino funguntur, & rempub. diuini numinis ope incolumen ab omni calamitate conſeruant.

Sed cum Iudicès aut propter improbitatem Ius dicere nolunt, aut propter humilitatem nõ audent: eorum culpa fit, & Ius eſſe ſtatuunt, vt Deus, iuſtitię & iudiciorum author, grauiter offendatur, & boni ab improbis nefarie, diuexentur, & ita diuinum humanumq; Ius violetur.

Quantum referat principem ſapientem habere, qui iudicia conſeruet & remp. recte admi niſtret, his verbis indicat Regina Sabæ ad Salomonem Regem. Quia diligit Deus Iſraelem, & vult eum ſeruare in ęternum: iccirco poſuit te ſuper eum Regem, vt faciat iuſtitiam & iudicia *2.Paral.c.9.*

Subiecta cenſuræ omnia ſunt eccleſię. Laudet profanus an improbet, nil moror.

FINIS.

ERRATA QVAE INTER excudendum irrepſerunt, ſic corrigunto, & nota quod nu. 100 pro 200. poſitus ſit.

Pagina 1 verſu 12 commentabor. Pag. 9. verſ. 24. dirigitis vel iudicatis. Pag. 14. verſu penult. te. Pag. 18. verſ. 20. ignaros. Pag. 19. verſ. 4. cis. Pag. 22. verſ. 1. & in margine, vultu. Pag. 23. verſ. 1. dum. Pag. 30. verſ. 4. deſæuiat, & verſu 23. iracundia. Pag. 44. verſ. 13. poſt, poſſet, adde ſuſcepiſſet. Pag 49. verſ. 9. pro &, lege Eſt. Pag. 67. verſ. 14 ſacri. Pag. 91. verſ. 15. eam. Pag. 100. verſ. 8. furiunt. Pag. 103. verſ. 15 ſitienter. Pag. 108. verſ. 19. Rex. Pag. 184. verſ. 2. dele, In. Pag. 190. verſ. 6. halitum. Pag. 100 verſ. 15. nauibus. Pag. 102. verſ. 19. monarchæ. Pag. 107. verſ. 6. ſapientior. Pag. 120. verſ. 3. conuiuium. Pag. 121. verſ. 1. vices. Pag. 122. verſ. 1. epulari. Pag. 123. verſ. 1. conuiuantibus.